

ПРОПАМ'ЯТНА
КНИГА
ДАНЦІГЕРІВ

Владислав - Торонто - Нью Йорк

ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА ДАНЦІГЕРІВ

Обкладинку проєктував Євген Гринишин

Printed by

HARMONY PRINTING LIMITED

70 Coronet Road, Toronto, Ontario, Canada M8Z 2M1

ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА ДАНЦІГЕРІВ

Історичні нариси та спомини колишніх студентів
Політехніки Вільного Міста Данцігу
1921—1945

Матеріали вибрав і приготував до друку
Володимир Шиприкевич

Накладом Архівної Комісії Данцігерів
Філадельфія — Торонто — Нью-Йорк
1979

З М І С Т

Історія цієї книжки. — Архівна Комісія Данцігерів	11
Замість вступного слова. — Инж. Микола Яримович	17
Український Студентський Осередок в Данцігу. — Инж. Володимир Шиприкевич	19
Резюме в англійській мові	111
Резюме в німецькій мові	115
Український студентський хор в Данцігу. — Инж. Володимир Богачевський	121
Корпорація “Галич”-Данціг. — Инж. С. Генік-Березовський	125
Спогад про Корпорацію “Зарево”-Данціг. — Один з живих Старої Хати	135
Корпорація (Т.У.Т) “Чорноморе”-Данціг. — Инж. Зеновій Кохановський	141
Початок “Основи” в Данцігу. — Инж. Петро Підгаєць	165
Перший баль “Основи”. — Инж. Роман Воробкевич	169
Мої студії на Політехніці в Данцігу. — Инж. Микола Фляк	173
Данціг 1922-1927. — Володимир Бачинський	179
З моїх споминів. — Франц Йосиф Штик	187
Студентські часи. — Инж. Євген Бедрій	197
Рефлексії. — Инж. Євген Гринишин	201
Українська Політехнічна Школа у Львові та її контакти з Політехнікою Вільного Міста Данцігу. — Богдан Граб	203
Переїзд з Данцігу до Львова. — Инж. Орест Ключас	209
„Гаудеамус” — Инж. Богдан Підгайний	211
Список колишніх студентів Політехніки в Данцігу	215
Листа жертводавців на видання Пропам’ятної Книги	218

DANZIGERS' MEMORIAL BOOK

Historical sketches and recollections of the former Ukrainian students
of the University of the Free City of Danzig
1921—1945

Materials selected and prepared for print
by
Volodymyr Shyprykevich

Published by Danzigers' Archival Commission
Philadelphia—Toronto—New York
1979

C O N T E N T S

History of this book. — Danzigers' Archival Commission	11
Introduction. — Dipl.Ing. Nichlas J. Yarymovych	17
Ukrainian Student Community in Danzig. 1921—1945.	
— Dipl.Ing. Volodymyr Shyprykevich	19
Summary in English	111
Summary in German	115
Ukrainian student choir in Danzig.	
— Dipl.Ing. Volodymyr Bohachevsky	121
Fraternity "Halych"-Danzig.	
— Dipl.Ing. Stephan Genyk-Berezovsky	125
Recollection about Fraternity "Zarevo".	
— One of the old members	135
Fraternity "Chornomore"-Danzig.	
— Dipl.Ing. Zeno Kochanovsky	141
The origin of the "Osnova" in Danzig.	
— Dipl.Ing. Peter Podgajetz	165
First ball of the "Osnova". — Dipl.Ing. Roman Worobkevych	169
My studies in Danzig. — Dipl.Ing. Mykola Flak	173
Danzig 1922-1927. — Volodymyr Bachynsky	179
From mine recollections. — Franz Joseph Shtyk	187
Student times. — Dipl.Ing. Eugene Bedrij	197
Reflections. — Dipl.Ing. Eugene Hrynyshyn	201
Ukrainian Polytechnik in Lviv and its contacts with the	
Polytechnik in Danzig. — Bohdan Hrab	203
Transfer from Danzig to Lviv. — Dipl.Ing. Orest Klufas	209
"Gaudeamus" — Dipl. Ing. Bohdan Pidhajnyj	211
List of Ukrainian students at the University in Danzig	215
List of donors	218

TECHNISCHE HOCHSCHULE DER FREIEN STADT DANZIG

Der geschichtliche Ueberblick und Erinnerungen
an die ukrainische Studentenbewegung in Danzig
1921—1945

Verfasst von
Dipl. Ing. Wolodymyr Schyprykewytsch

Herausgegeben von
Archivkommission der Danziger
Philadelphia—Toronto—New-York
1979

I N H A L T

Zur Geschichte dieses Buches. — Archivkommission der Danziger	11
Vorwort. — Dipl.Ing. Mykola Jaremowytch	17
Ukrainischer Studentenverein in Danzig. — Dipl.Ing. Wolodymyr Schyprykewytch	19
Zusammenfassung in Englisch	111
Zusammenfassung in Deutsch	115
Ukrainischer Studentenchor in Danzig. — Dipl.Ing. Wolodymyr Bohatschewskyj	121
Studentenverbindung "Halytsch"-Danzig. — Dipl.Ing. Stephan Genyk-Berezowskyj	125
Erinnerungen an Studentenverbindung "Zarewo". — Einer der "Alten Herren"	135
Studentenverbindung "Tschornomore"-Danzig. — Dipl.Ing. Zenowij Kochanowskyj	141
Das Entstehen des Vereines "Osnowa" in Danzig. — Dipl.Ing. Peter Podgajetz	165
Der erste Ball des Vereines "Osnowa". — Dipl.Ing. Roman Worobkewytch	169
Mein Studium in Danzig. — Dipl.Ing. Mykola Flak	173
Danzig 1922-1927. — Wolodymyr Batschynskyj	179
Meine Erinnerungen. — Franz Joseph Styk	187
Studienzeit. — Dipl.Ing. Eugen Bedrij	197
Ueberlegungen. — Dipl.Ing. Eugen Hrynyschyn	201
Kontakte zwischen der ukrainischen Politechnik in Lwiw und der Technischen Hochschule der Freien Stadt Danzig. — Bohdan Hrab	203
Zurueck noch Lwiw. — Dipl.Ing. Orest Klufas	209
"Gaudeamus" — Dipl. Ing. Bohdan Pidhajnyj	211
Verzeichnis der ukrainischen Studenten auf der Technischen Hochschule der Freien Stadt Danzig	215
Verzeichnis der Spender	218

Політехніка — головний будинок.

ІСТОРІЯ ЦЬОЇ КНИЖКИ

Двадцять років 20-го століття позначилися великим ісходом українського студентства з рідних земель до західних країн. Одною зі шкіл, де опинилася більша кількість наших студентів, була Політехніка Вільного Міста Данціґу. Від 1922 до 1945 року існував там український студентський осередок, існували студентські товариства, існувала “Основа”, що вела свій початок у Львові з 1897 року. Друга світова війна зруйнувала цей осередок і розвіяла його членів по цілому світі.

Весною 1971 року група колишніх данціґських студентів, що жили в Нью-Йорку, на принагідних сходинах, піднесла думку, що варто було б організувати з’їзд, а може і якийсь об’єднання колишніх студентів з Данціґу, що проживали у вільному світі. Від цієї групи, колеги Мирон Букоємський, Атанас Мілянчик і Володимир Онишкевич звернулися до “Усіх, що студіювали в Данціґу” з листом, в котрім з’ясували унікальність і одноразовість існування української студентської громади в Данціґу і питали колег, чи не добре було б зробити з’їзд колишніх данціґерів у 1972 році, у 50-ліття прибуття їх до Данціґу в 1922 році.

Далі автори листа пишуть: “На тім пропонуванім з’їзді добре було б передискутувати можливості та зорганізувати якийсь тіло, якого завданням було б зібрати усякі матеріяли з тих часів, як ще десь заховалися, упорядкувати їх та передати до архіву, для майбутнього вжитку істориків. А може, побачивши наявність цікавих матеріялів, схочемо видати (й очевидно зфінансувати) монографію, чи іншу наукову студію про наш Данціґ”.

На 40 знаних адрес колег, що були в той час в обліку, до березня 1972 року відізналося 19 осіб, схвалюючи пропозицію. Тоді ініціативна група виступила з пляном зробити зустріч на “Союзівці” в часі від 7-го до 9-го жовтня 1972 року. Охочих ставало більше. Ініціативна група оформилася в Організаційну Комісію для проведення Ювілейної Зустрічі в 50-ліття “Основи”.

Ювілейний З'їзд на "Союзівці" — 7—8 жовтня 1972 р. Сидять від ліва — О. Клюфас, А. Ю. Яремкевич, проф. д-р Є. Вертипорох, п-ні Л. Вертипорох, п-ні Т. Богачевська, п-ні О. Клюфас; стоять від ліва — С. Пиндус, З. Кохановський, М. Смітюх-Орлин, п-ні С. Кохановська, Р. Бористен-Ткач, О. Балабан, п-ні Бористен-Ткач, М. Романець, А. Міляннич, п-ні Е. Міляннич, Р. Кордуба, п-ні О. Ямрозик, В. Шиприкевич, Т. Зубрицький, п-ні Х. Балабан, І. Ямрозик, п-ні О. Шиприкевич, В. Богачевський, п-ні О. Підгайна, Р. Загайкевич, п-ні О. Воробкевич, В. Онишкевич, Б. Підгайний.

В зустрічі взяло участь 28 колег, більшість з родинами. Програма зустрічі була товариська і ділова. В рамках ділової частини діяла "Студійна Група" під проводом кол. А. Міляннич, яка розглянула і ствердила можливість зібрання і видання матеріалів про український студентський осередок в Данцігу і запропонувала для проведення цієї роботи створити "Архівну Комісію Данцігерів", А.К.Д. Її обрано в складі колег: З. Кохановський — голова, Є. Вертипорох і А. Міляннич — заступники голови, В. Онишкевич — секретар і скарбник, О. Балабан, Р. Бористен-Скач і М. Романець — члени. Вкоротці до А.К.Д. кооптували кол. Володимира Богачевського, а по резигнації кол. М. Романця, кол. В. Шиприкевича.

Студійна група виробила цілий плян монографії про Данціг. Щоб знайти авторів для опрацювання поодиноких розділів, зібрати відомості, пам'ятки і тому подібне, довелося А.К.Д. вести листування, з'їжджатися, скликувати поширені сходини колег тощо. В той час німецький історик студентських рухів

університету Тюбінген звернувся до українських академічних кіл з проханням дати йому до його праці, відомості про українські студентські корпорації. Зустріч доручила А.К.Д. зайнятися і тою справою; її взяв на себе і виконав кол. З. Кохановський.

Полагоджування справ листовно йшло мляво, тому А.К.Д. рішила скликати Другу Зустріч на 14 і 15 серпня 1974 року в Нью-Йорку. Ця зустріч не відбулася з причини смерті її організатора кол. І. Ямрозика, а перемінилась частинно в поминки, а частинно в ділові наради, на котрих для посилення праці обрано фінансову і контрольну комісії; до першої увійшли колеги О. Балабан і О. Ключас, до другої В. Богачевський і К. Церкевич.

Усі ці заходи справу приготування монографії не посунули багато вперед. Не можна було знайти авторів до опрацювання запланованих тем, матеріяли напливали поволі, деякі обіцяні статті, пам'ятки та знимки і досі не прийшли. Не були також зібрані достатні фонди на видання. Такий стан приневолив А.К.Д. прийняти постанову видати монографію в меншому, як було заплановано, розмірі, взявши до уваги лише зібрані матеріяли і поставити в основу книжки працю кол. В. Шиприкевича, базовану на інформаціях багатьох колег, на існуючих доступних джерелах і на його власній пам'яті. На сходинах А.К.Д. 16 березня 1974 року, обрано редакційну колегію в складі колег: В. Богачевський, С. Генік-Березовський, З. Кохановський, А. Мілянч, К. Церкевич, а головним редактором кол. В. Шиприкевича. Головний редактор приготував проєкт книжки і піддав його під дискусію Редакційної Колегії, яка цей проєкт прийняла. Однак вже по перших сходинах виявилось, що вибрана колегія через віддаль та інші зацікавлення членів, є непрацездатною і справа приготування матеріялів до книжки стала справою головного редактора та кол. З. Кохановського. Написання, перевірка, погодження фактів, дат та переписання статті кол. В. Шиприкевича та вибір, перередагування і переписання надісланих статей та споминів зайняло майже два роки часу.

Щоб зрушити справу з мертвої точки рішено перенести усю діяльність Редакційної Колегії до Філядельфії. Коли праця зосередилась у Філядельфії усі філядельфійські колеги та кол. В. Онишкевич з Нью-Йорку в міру потреби кооперували з головним редактором. В жовтні 1977 року скликано поширені сходи колег з Філядельфії, передискутовано справу і рішено приготувані матеріяли видати, про що було повідомлено колег обіжником, датованим листопадом 1977 року. В тім обіжнику Видавнича Комісія закликала товаришів зложити гроші на видання книжки. Ще вліті того ж року колеги В. Онишкевич,

Група данцігерів у Торонті. Сидять пані — від ліва — Л. Вертипорох, О. Підгайна, М. Генік-Березовська, Є. Пастернак, М. Комісар; стоять від ліва — С. Генік-Березовський, Б. Підгайний, проф. д-р Є. Вертипорох, А. Федина, М. Кміт, Є. Пастернак, В. Комісар, Б. Сатурський.

В. Шиприкевич та Р. Загайкевич, при нагоді побуту в Мюнхені, поінформували про справу видання колег-данцігерів, що живуть в Німеччині. Кол. Кохановський, відвідуючи часто Торонто, збирав відомості і матеріали від тамошніх колег та інформував їх про стан справ, пов'язаних з виданням. Не дивлячись на ті заходи, датки колег напливали дуже повільно. Це повільне надходження датків припізнило віддання готових матеріалів до друку.

Колеги В. Коцик в Мюнхені, д-р Є. Вертипорох, а по ньому Б. Підгайний в Торонті допильновували справ видання книжки на своїх теренах. Багато зацікавлення у виданню книжки виявляли колеги поза ЗСА: І. Зубенко і П. Підгаєць з Німеччини, "Піщьо" В. Бачинський з Австралії, "Дзідзьо" В. Громницький з Варшави, "Вуйко" О. Згорлякевич з Перемишля, В. Л. Б. Граб з Кракова, Р. Стахів з Гамільтону та всі Торонтонські колеги.

Приготування книжки до друку, цебто перевірка, перередкування та переписання матеріалів, було зроблене головним редактором, який був не тільки головним, але і технічним редактором і він несе відповідальність за видання.

Відаючи книжку до друку Редакційна Колегія складе подяку всім тим, що допомогли довести справу до кінця. Особлива подяка і признання належить проф. Іванові Коровицькому за мовну перевірку усього тексту та поради зв'язані з оформленням і друком цієї праці.

Виконуючи постанову Ювілейного З'їзду віддаємо до рук товаришів оцю нашу збірну працю, щоб залишити хоч невеличкий слід з нашого життя, побуту та діяльності під час наших студій у Вільнім Місті Данцігу.

Вибираючи матеріали до друку, Редакційна Колегія старалася дати матеріали з усіх періодів побуту наших студентів у Данцігу, оскільки це було можливе, та заступити усі спектри студентського життя, і по можності, дати слово колегам різних поглядів на минуле.

Нехай же ця Пропам'ятна Книга Данцігерів буде не лише причинком до історії українського студентського життя між двома світовими війнами, але нехай стане будителем нових корисних ідей серед наших студентів.

Архівна Комісія Данцігерів

Вересень, 1978.

Група данцігерів у Торонті — квітень 1978. Від ліва — М. Кміг, Я. Весоловський, Р. Стахів (Гемилтон), З. Кохановський, С. Пиндус, Б. Підгайний; відсутні Леоніда Вертипорох, Є. Пастернак та С. Генник-Березовський.

ЗАМІСТЬ ВСТУПНОГО СЛОВА

Привітання колишніх українських студентів Політехніки в Данцігу з нагоди Ювілейної Зустрічі на Союзівці, що відбулася 7 і 8 жовтня 1972 року, — у 50-ліття їх прибуття до Данцігу.

Шановні Пані і Панове, Дорогі Шкільні Друзі з Політехніки в Данцігу та Достойні Гості!

Дозвольте мені, як господареві цієї зустрічі, повітати Вас тут. Серед чудової осінньої природи на Союзівці в Кергенксоні почувайтеся так, як почувалися около півстоліття тому на Цінглерсгеге в Лянґфурі на весні нашого життя.

Данціг тепер далеко від нас, далеко за морями та горами. Далеко ми і від нашої рідної землі. Господь призначив нам видко долю скитальців. Радіймо, що ще живемо і старіємося. Як перестанемо старітися то *post molestam senectutem, nos habebit humus*, як співається в прастарім академічнім гімні.

Цікавий спомин можна б залишити теперішній нашій студентській молоді про те, як ми хотіли вчитися не маючи здебільшого потрібних на це засобів; спомин про те, як ми починали вчитися на чужині як скитальці, про яких в тих часах ніхто не знав. Ми тоді не страйкували, ані не демонстрували, бо уважали б це за божевілля. Ми були спрагнені науки та знання.

Цей наш замір може започаткуємо споминами з наших студентських часів та їх публікацією. Про це маємо вирішити на нашій Ювілейній Зустрічі тут. Ця зустріч є нашою першою і мабуть останньою у нашому житті, тож не можемо цього завдання відкладати на пізніше.

Про нас данцігерів наше громадянство не багато знає, особливо молодше покоління. Наше співжиття в Данцігу було надзвичайно товариське та толерантне. Ми мали різні ідеологічні погляди, але їх взаємно шанували, мали багато виробуміння, нікому своїх поглядів не накидали і це нас єднало в нашій спільній організації “Основа”, організації, що була основою гуртування студентів техніків під патронатом Товариства Українських Інженерів. Наша “Основа” не була нашим винаходом. Ми її одідичили від львівської “Основи”, а сестрою її була “Основа” в Чехословаччині. Традиція ця почалася ще перед першою світовою війною, а закінчилася, на жаль, в Нью-Йорку, як студентська секція при нью-йоркському відділі Товариства Українських Інженерів.

Були в нас і хмарні дні в Данцігу. По кількох роках студій та унормалізованні життя, ми вже були більш незалежні один від одного та від “Основи”, але почуття, що українці серед чужого моря мусять об’єднуватися в одній організації ніколи нас не покидало. Тож серед громів і бур ми перетримали нашу “Основу” аж до самого кінця.

Є ще багато цікавих справ, вартих нашої уваги, але про це нехай говорять інші.

інж. Микола Яримович
Кергонксон

**УКРАЇНСЬКИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ ОСЕРЕДОК В ДАНЦІГУ
В РОКАХ 1921—1945**

Спроба історичного огляду

Друзям з студентських часів
присвячує
а в т о р

Володимир Шиприкевич, К!Ч.

УКРАЇНСЬКИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ ОСЕРЕДОК В ДАНЦІГУ В РОКАХ 1921—1945

Спроба історичного огляду

Архіви української студентської громади в Данцігу затрапилися під час останньої світової війни. Тож цей огляд оснований на тогочасних вістках про данцігський осередок в українській пресі, — як студентській, так і загальній. З тих вісток особливо важливі дописи з Данцігу в “Студентським Вістнику” — органі ЦЕСУСа, що виходив у Празі від грудня 1923 по жовтень 1931 р., далі дописи в “Розбудові Нації”, органі Організації Українських Націоналістів, що виходив в рр. 1926—38, та дописи в львівському “Ділі”. На жаль не всі дописи в тих періодах були доступні авторові.

Прогалини в тих вістках були доповнені спогадами к. данцігських студентів, що були написані з нагоди з'їзду Данцігерів на Союзівці в днях 7 і 8-го жовтня 1972 року. Спогади ці охоплюють майже усі періоди часу та різні аспекти студентського життя. Більшість тих спогадів переховується в рукописах чи машинописах, в Архіві Данцігерів при Українським Соціологічним Інституті в Нью-Йорку. Опубліковані були лише спогади інж. Володимира Богачевського в “Бюлетені Т-ва Українських Інженерів”.

Джерелом до історії формування ідеології К! “Чорноморе” є листи Василя Кучабського до В. Липинського, писані з Берліну в 1927 та 1928 роках, що переховуються в Інституті ім. В. Липинського у Філадельфії.

Матеріалом до історії данцігської політехніки послужила доповідь проф. Альберта Вангеріна, виголошена 21 червня 1974 р. на святкуванні 70-ліття Союзу Німецьких Студентів — Данціг.

Окрім того використані були згадки про данцігський осередок в пізніших історичних працях.

Першу працю про українську студентську громаду в Данцігу дав Роман Стахів в “Краківських Вістях” з 24-26 серпня 1943 року у статті “20-ліття “Основи” в Данцігу”, для якої він використав доступні ще тоді архіви “Основи”.

Повний список використаного матеріалу, публікованого і не публікованого, подано на кінці огляду.

Завданням автора було зв'язати окремі відомі події в одно ціле, заповнити прогалини та дати найбільше правдоподібні пояснення причин тих чи інших явищ. Наскільки висновки автора є згідні з правдою нехай судять сучасники, чи учасники описуваних подій.

Ця стаття ніколи не була б написана без помочі та поради товаришів інженерів, вихованців Данцігу, а це: Остапа Балабана, Богдана Гнатюка, Зенона Кожановського, Володимира Онишкевича, Євгена Пастернака, Степана Пиндуса, Мирослава Раковського, Михайла Романця, Степана Генік-Березовського, Романа Стахова та Миколи Яримовича. Усім їм належить подяка за добуття потрібних матеріалів, перечитання та поправлення тексту та поради. Атанасові Міляничеві належить подяка за заохоту до написання цієї статті.

I

Український студентський осередок в Данцігу постав у наслідок політичних умов, що заіснували на Західньо-Українських Землях по закінченні першої світової війни та наших визвольних змагань. В 1919 році поляки окунують Галичину, дещо пізніше займають західню частину Волині. Перед тим польська адміністрація перебирає від австрійців і німців Засяння та Забужжя. Ця окупація узаконюється остаточно Ризьким договором 18. III. 1921 року щодо земель колишньої Російської Імперії та рішенням Ради Амбасадорів 15. III. 1923 року щодо Галичини.

З хвилиною окупації західніх земель збройна війна закінчилася і українській молоді під Польщею, і тій, що брала чинну участь у збройній боротьбі, і тій, що лише доростала, треба було здобувати фахову освіту. Справа ця не виглядала просто. Львівські високі школи, натуральне місце студій для молоді з Галичини, дістали наказ від Міністерства Освіти приймати на студії лише польських громадян, учасників війни по польським боці. Це автоматично виключало усіх тих, що були в українських військових формаціях і не давало доступу до шкіл молодшим, які, до рішення Ради Амбасадорів у 1923 р. не вважали себе польськими громадянами.

Спроба української суспільності забезпечити освіту своїй молоді заснуванням своїх власних високих шкіл: університету і політехніки, розбилася із-за переслідувань збоку польської влади, що загнала ці школи в підпілля. Щоправда, розголос якого

набрала закордоном справа переслідування українських шкіл, приневольила Польщу знести обмеження для українців на львівських високих школах, але озлоблене переслідуваннями українське студентство проголосило бойкот польським школам, що справу ще більше ускладнило, бо українські школи загнані в підпілля не могли свого завдання виконати, а до польських шкіл молодь не хотіла вступати.

До того у висліді нових політичних умов та досвіду визвольних змагань змінилися й зацікавлення молоді. Якщо перед першою світовою війною улюбленим фахом української молоді Галичини були право і філософія, то тепер на перше місце висунулися технічні науки, економія та медицина. А шкіл того типу було тоді в Польщі небагато і приймали на них українців в дуже обмеженім числі.

Отже, хто міг, виїздив за границю, легально, чи не легально, багато студіювало в тайних школах, а багато не знало, що з собою робити. Тоді хтось відкрив, що є політехніка в Данцігу.

Данціг, польський Гданськ, місто положене над гирлом Висли до Балтійського моря, був перед першою світовою війною типовим прусько-німецьким провінційним містом, що мало підупалий порт і дві великі корабельні. Перша світова війна обминула Данціг і лишила його непорушним, як матеріяльно так і духово. По першій світовій війні новопостала Польща на мировій конференції у Версалі домагалася виходу до моря з Данцігом, єдиним портом, що історично і географічно належав до Польщі. Але прилучення до Польщі чисто німецького міста не дуже годилося з поглядами президента Вільсона і тому мирова конференція пішла на компромісову розв'язку. З Данцігу і його околиці було зроблено Вільне Місто під опікою Ліги Народів, в митній господарчій унії з Польщею, але з місцевою німецькою адміністрацією і з правом в'їзду і побуту в нім для громадян як Польщі так і Німеччини. І так 28 квітня 1919 р. Данціг, що над ним висіла загроза стати знову польським Гданськом, став вільним містом.

Тож Данціг видався ідеальним місцем студій для української молоді з Польщі. Виїзд до Данцігу не вимагав закордонного пашпорту, школа була німецька, а не польська, а до того була це політехніка, до котрої зідхав кожний тодішній кандидат на студента. Приймала вона на студії без т. зв. конкурсних іспитів, що були обов'язковими на польських технічних школах і служили дуже вигідним засобом для відкинення небажаного кандидата.

Економічні обставини для студій в Данцігу виглядали також дуже добре. В Данцігу курсувала тоді стара німецька мар-

ка, в Польщі — польська марка, запроваджена окупаційною німецькою владою під час війни. В роках 1921—23 обі ці валюти були в паритеті, і хоч обі були в стані жажливої інфляції, але умовини були однакові для Галичини й для Данцігу. Для того, хто мав тверду валюту, доляри чи фунти, життя і студії були цілком дешеві, бо за кілька долярів можна було легко прожити.

В 1924 році наступила стабілізація валюти. В Польщі був запроваджений злотий, рівний $1/25$ частині англ. фунта стерлінгів, чи $1/5$ американського доляра, а в Данцігу, що був включений в господарську орбіту Польщі, встановлено було нову валюту — гульдена, на тій самій що і польський злотий, базі. Отже знову валютотий паритет був затриманий.

II

Що представляла собою данцігська політехніка, що мала стати альма матер для українських студентів в часі між двома світовими війнами? Заснована в 1904 році як Kaiser Wilhelm II Technische Hochschule Danzig вона була в часі прибуття до неї українців наймолодшою німецькою політехнікою. При заснуванні запланована була як школа нового типу, в якій студенти набували б теоретичне і практичне знання свого фаху в тісній співпраці з викладачами. Тому було їй забезпечено модерними лябораторіями, експериментальними кабінетами, доброю бібліотекою та іншими допоміжними устаткуваннями і обладжено особливим добром професорських сил. У ній викладали славні професори, що часто були покликувані з Данцігу до столичної політехніки в Берліні — Шарльтенбурзі. Її первісне завдання було дати фахівців для наростаючої промисловости Східних Прус та Помор'я, та проміювати німецьку інженерну науку на Схід, поза межі Райху.

В часі приходу до неї українських студентів, Політехніка складалася з таких відділів: загального, хемічного, будівельного, що ділився на два підвідділи — архітектури та будівельної інженерії, механічного, що ділився на підвідділи машинобудівельний і електротехнічний, та відділ корабельний з підвідділами кораблебудування та корабельних машин. Плянована вона була початково на 600 студентів. Розраунок цей виявився незадовільним. Данцігська Політехніка скоро здобуває славу першоклясної школи і починає притягати студентів не лише з найближчих провінцій, але й з цілої Німеччини, так що вже перед початком першої світової війни на Політехніці було 731 студентів. По війні і революції з її назви випало ім'я її основника і коли в 1921 році її власником стало Вільне Місто Данціг, вона стала зватися Technische Hochschule der Freien Stadt Danzig.

По війні, коли цю школу відділили політичними кордонами від її природного запілля і вона опинилася на самій межі слов'янського світу, напливали до неї студенти з цілої Німеччини, щоб творити німецьку більшість і утримати її німецькість. Вони проводили в ній щонайменше кілька семестрів.

Другою великою природною групою студентів по війні були поляки. Польща не мала на своїх політехніках відділу кораблебудування, тому відряджувала до Данцігу бажаючих студіювати цю галузь інженерії. Крім того були студенти поляки і на інших відділах, переважно з давньої німецької займанщини, де знання німецької мови ще цілком не перевелосся і яким німецька школа була ще духово ближча ніж давня російська політехніка у Варшаві. Крім того був на Політехніці невеликий контингент чужинців з різних країн: естонців, що не мали своєї політехніки, литовців, скандинавців, жидів з Польщі, китайців, японців та трохи росіян-емігрантів. Таким чином кількість студентів у Данцігу була звичайно багато вища від плянованої. Найвище число студентів було в 1928—29 академічній році, коли на політехніці студіювало 1850 студентів при 41 звичайнім і 21 надзвичайних професорах.

Упоравшись з господарськими та валютними клопотами повоєнного часу і упевнившись, що Політехніка лишається в його руках, сенат міста Данцігу почав поширювати та модернізувати свою вищу школу та пристосовувати її до своїх потреб. Щоб подолати зростові числа студентів добудовує велике auditorium maximum, розбудовує відділи агрономічний та літакобудування, з якого вийшли пізніше перші західньоукраїнські фахівці цієї справи. В 1938 році постає інститут термодинаміки і теплової господарки.

Данцігська Політехніка, як і кожна школа мала між своїми професорами і людей, що крім своєї педагогічної праці нічим не вирізнялися так і осіб з науковими іменами знаними в усьому світі. До останніх належав проф. Лоренц (Lorenz), викладач механіки, що свого часу запроєктував гармату "грубу Берту" (пострах Парижу в 1916 р.) і праці якого з теорії баллістики дали підставу модерній ракетній теорії. Математику викладали проф. Зоммер (Sommer) та блискучий знавець дифференціальних рівнянь проф. Польгаузен (Pohlhausen), що прийшов до Данцігу в 20-их роках на місце проф. Мангольдта (v. Mangoldt), першого ректора Політехніки, автора праць про теорію чисел, який помер в 1924 році. З часів свого побуту в Данцігу проф. Мангольдт лишив по собі двотомовий курс вищої математики, що з його вчилися пізніші студенти Політехніки. Фізики вчив проф. Кассель (Kassel), знаний зі своїх студій над атомовою і ядровою фізикою, пізніше професор в Тюбінгені.

Будівельну механіку (статичу) викладав проф. Крон (Krohn), учень і наслідник батька модерної статички проф. Міллер-Бреслава. Проф. Крон був конструктором майже усіх мостів через ріку Райн, та співпрацював при проєкті відомого мосту через затоку Firth of Forth в Шотляндії. Запис його викладів (скрипти) був дуже добрим підручником будівельної механіки і пильно вивчався студентами. Проф. Рудольф Плянк (Plank), родом з Києва, викладав термодинаміку і був шефом машинової лябораторії. Він був батьком модерної техніки холодження. З Данцігу він перейшов до Карльсруге і видав багатотомовий твір Kaeltetechnik. Проф. Тоффінгер (Toeffinger) розробив теорію швидкісних моторів Дізеля та був спітворюцем швидких підводних човнів. По першій світовій війні алянти домагалися видачі його та проф. Лоренца. Проф. Єллінек (Jellinek) був відомим хеміком, якого навіть націонал-соціялісти старалися затримати на позиції професора не дивлячись на те що він був жидом.

Проф. Ербах (Ehrbach), викладач будови кораблів, був винахідником стабілізаторів для підводних човнів. Відомим в своїм фаху був проф. аеродинаміки Кляйнвехтер (Kleinwaechter), що прийшов на місце проф. Бока (Bock), покликаного до Берліну. Знаним вченим був проф. Фромм (Fromm), керівник лябораторії міцности матеріялів, далі електротехнік проф. Кіпфмільєр (Kuermueller), а з хемічного факультету проф. органічної хемії Воль (Wohl), а по його відході з Данцігу проф. А. Бутенанд (Butenand), талановитий винахідник, що відкрив статеві гормони і за це дістав нагороду Нобеля. Проф. Вільгельм Клемм (Klemm) впровадив у хемію нову ділянку — магнетохемію та видав перший підручник під тією назвою. Автором добрих підручників з фундаментування і морських споруд був проф. Фридрих Вільгельм Отто-Шульце (Otto-Schulze), людина з великим практичним досвідом у своїй ділянці.

В загальному треба сказати, що студенти більше навчилися в професорів, що не мали славних імен, зате вмiли просто і ясно виложити свій предмет. Але найбільше навчилися студенти в тих часах від асистентів. Кожний професор мав їх звичайно кількох і вони урядували у великих передпокоях кабінетів професорів; вони давали студентам завдання, пояснювали незрозуміле, провіряли виконані завдання і взагалі помагали студентам.

Більшість професорів, яких застали українські студенти прибувши до Данцігу, були іменовані ще кайзером Вільгельмом, тож не диво, що вони були трохи “старорежимні” і штивні. Щойно в кінці 30-их і початку 40-их років (в 1929 р. святкували 25-літній ювілей школи) почалися зміни. Старі професори по-

чали відходити і на їх місце почали приходити нові люди з новими ідеями і новим підходом до проблем.

Програма студій в тім часі була уложена так, що студента вводили від самого початку не лише в теорію інженерних наук, але також в їх практичне примінення. Теоретичні виклади йшли в парі з експериментальними вправами і це давало у висліді добре знання професії, розвиваючи при тім змисл організації і підприємчivosti. На додаток, кандидат на студента мусів відбути перед прийняттям до школи однорічну практику у фабриці чи на будові, щоб мати змогу познайомитись з матеріялами та методами праці його майбутнього фаху. Записавшись на Політехніку, студент мусів виконувати багато технічної креслярської роботи. Абстрагуючи від начеркової геометрії та графічної статистики, що полягали в істоті речі на кресленні, навіть вправи з математики та механіки вимагали графічного представлення рівнянь різних кривих чи інших математичних величин. Усе це вимагало від студента, що поважно брався до студій, затрати багато часу на креслення і проведення усього вільного від викладів часу над креслярською дошкою.

В машиновій лябораторії, перший ряд від ліва — Я. Весоловський, Н. Н. Кізіма, М. Савчук, В. Пасіка, Дакура, М. Кос, асистент Легман, другий ряд від ліва — В. Кочиркевич, Л. Майковський, В. Мацілінський, І. Трач.

Теоретично кожний студент по прийнятті та вписі мав дістати місце, себто стіл в одній з шкільних креслярень. Як згадувалося вище, студентів зголошувалося щороку більше, ніж лишало школу і звичайно на місце в креслярні новакові треба було трохи почекати, але в кінці він його здобував. Це було дуже важливе для поступу студента в науці, бо в Данцігу професори, крім викладів, відвідували в певних днях і годинах креслярні своїх студентів, приходили до столів тих студентів, що виконували завдання з даного предмету та передискутовували проблеми, з якими стрінувся студент, розв'язуючи завдання. Це мало ту добру сторону, що вихованці Данцігу ніколи не мали клопоту з приміненням теорії до практики, бо вони навчилися в шкільній креслярні, під проводом професора, чи його асистентів, підложити математичні поняття, чи лінії до фізичних тіл і об'ємів. А крім того, професори, дускутуючи з студентами за креслярським столом, чи питаючи про методи, що їх студент застосував при розв'язці завданої проблеми, мали нагоду пізнати глибину знань чи незнання студента в даній ділянці і виробити про нього думку ще перед іспитами.

Система іспитів у данцігській Політехніці була розрахована на дозрілого і свідомого своїх завдань пруського студента. Не було примусових іспитів по вислуханні якогось предмету в кінці семестру, чи в кінці року. Для отримання диплома інженера вимагалось вислухати означену кількість предметів і здати два іспити: перший т. зв. вступний, *Vorpruefung* можна було здавати в перших чотирьох семестрах по вислуханні усіх теоретичних предметів та по виконанні усіх визначених креслярських та інших вправ, що подавалися до поновного перегляду разом з проханням про допущення до іспиту. Здавши щасливо цей іспит, студент ставав кандидатом інженерії *sand. ing.* чи *sand. mech.*, титул більш менш рівний титулові бакаляра в американських школах. По наступних чотирьох семестрах, прослухавши спеціалізовані технічні дисципліни свого фаху і знову виконавши приписану кількість проєктів, кандидат міг зголоситися до кінцевого іспиту. Але й віддавши усі курсові проєкти кандидат, перед допущенням до іспиту мусів ще виконати дипломову працю, на яку призначався точно означений час: для будівельного факультету 6 тижнів, для машинового та корабельного 3 місяці. Щойно по прийнятті комісією дипломової праці кандидат допускався до іспиту і якщо здав його, то діставав титул *Diplom-Ingenieur*.

Система ця, що не мала жадного примусу, була не дуже корисна для людей слабкої волі, людей не певних в своїх силах, чи лінивих, що не вспівали на час виконати рисунків, чи не мали відваги стати до іспиту. Бо не було заборони вписуватись

на виклади вищих курсів для тих, що не здали першого іспиту. Тому бували випадки, що студенти вислуховували увесь курс наук, не здавши ні одного іспиту і потім вписувалися на додаткові семестри лише для того, щоб докінчувати рисунки, чи готуватись до іспитів. Ця система продовжила студії не одного студента. Щоправда, програма студій була дуже широка, школа вимагала багато і щоб скінчити школу за чотири роки треба було мати дуже добру підготовку з середньої школи, знати добре німецьку мову і дуже пильно до науки прикладатись. А таких випадків між українцями було небагато, тому нормальним уважалось закінчення школи за 5 літ.

Націонал-Соціалісти, прийшовши до влади в Німеччині, почали реформувати німецькі політехніки, стараючись прискіпити випуск нових технічних сил потрібних індустрії, що переставлялася на воєнні потреби. Це мало свій вплив і на данцігську Політехніку, що почала потрохи достосовуватись до своїх посестер в Німеччині, а коли в 1939 році Данціг був влучений до III Райху, данцігська Політехніка була “зрівняна” до політехнік Німеччини і тоді вона зовсім стратила свою автономію. Заведена була сувора контроля вчащань студентів на виклади та контроля їх успішності системою семестрових іспитів. Зменшена була також кількість рисункових та лабораторійних вправ. Час студій був обмежений, а за поступом студентів у науці слідували деканати.

Кожна школа, даючи фахову освіту, впливає також на формування світогляду своїх учнів. В Данцігу, завдяки відосібленню школи від інших впливів, це було особливо помітно і вихованки данцігської Політехніки йшли в світ “з її духа печаттю”.

Крім школи, другим чинником що нормував життя і оформлював світогляд усіх студентів, що перебували в Данцігу, була основна маса німецького студентства. Поставлене в Данцігу в більш консервативні умовини, ніж в Райху і націлене в першу чергу на утримання status quo німецькості приграничної школи, воно затримало тут довше, ніж в інших німецьких школах, передвоєнну атмосферу студентського життя. Майже усе німецьке студентство було зорганізоване в корпораціях, які в своїх поглядах заступали широкий ідеологічний спектр і усякі зацікавлення студентів; від монархічного “Mit Gott, fuer Kaiser und Vaterland”, через католицькі до ліберальних і республіканських і від спортових товариств до співочих, чи просто товариських. На перше місце між ними вибивалася “Borussia”, до якої належали від заснування члени цісарської родини та діти родової аристократії. Кожна корпорація чи об’єднання, мала свої барви, на гусарський лад шиті уніформи та кольорові шапки, що сягали цією традицією часів наполеонських воєн.

Офіційно шкільний рік починався в Данцігу 29 вересня, а кінчався в кінці липня. Тоді то вибирали ректора на новий шкільний рік і ця подія відзначалася святочною інавгурацією в актовій залі, з промовою нового ректора, співом і процесійним походом корпорацій в повних уніформах та з прапорами. Актова зала Політехніки була замала, щоб помістити загальне студентство, тому на інавгурацію допускалися, крім учасників, лише запрошені представники акредитованих при школі організацій.

Усі німецькі студентські організації були об'єднані у Verein Deutscher Studenten, e.V., що був свого роду становою організацією, яка дбала про права, привілеї та добробут своїх членів, та надавала певного характеру цілій школі. В проводі Об'єднання стояли звичайно люди політично вироблені, що вміли постояти за права своїх членів та надавали напрямок діяльності усього німецького студентства. Управа Об'єднання мала впливовий голос в адміністрації Політехніки за часів Вільного Міста Данцігу, так що сенат Політехніки не приймав жадного рішення в справах шкільної політики не засягнувши перед тим думки, а часом і згоди цієї організації. За часів, коли налагоджувалися відносини між новоприбулими українськими студентами і німецьким студентством, головою Об'єднання Німецьких Студентів був Міллер з К! "Германія", його заступником був Шліргольц з К! "Дойтше Ріттер", а секретарем Де Вріс з "Балтії". Але найбільший голос в Об'єднанні мав "der Aelteste der Deutschen Studentenschaft"; ним був довший час добре обізнаний з справами "Vandervogel" Arke.

III

Першим відомим студентом українцем в Данцігу був Петро Підгаєць, що прибув до Данцігу вліті 1921 року з Києва і восени того ж року, за посередництвом тодішнього консула У.Н.Р. в Данцігу полк. Кліма Павлюка, був прийнятий на студії на Політехніку. П. Підгаєць в своїх споминах пише, що на Політехніці він зустрів кількох земляків і разом вони творили окремий гурток, членами якого були: В. Вишняк, В. Зелінський, П. Підгаєць та Ф. Фендрих. Було це земляцтво взороване на подібних організаціях, що існували перед революцією по російських університетах. В пізніших часах організованого українського студентського життя імена Вишняка, Зелінського та Фендриха не зустрічаються, тож треба припускати, що згадані особи були лише земляками, але не коннаціоналами Підгайця, або що вони дуже швидко виїхали з Данцігу, не лишивши по

собі сліду, бо пливкість студентства в тих часах, особливо еміграційного була дуже велика.

Весною 1922 р. прибули на студії до Данцігу Андронік Турчик з Волині та Іван Трач з Коломиї. З їхнім прибуттям скріплюється національна свідомість українського гуртка, що існував не статутowo, бо тільки для товариських цілей. Новоприбулий, Трач і Підгаєць дають повідомлення до української преси про умови студій на данцігській Політехніці. Це повідомлення в львівськiм "Ділі" викликало великий відгук, бо надійшло багато листів з різнородними запитами, що на них малий гурток не міг відповісти, але Данціг став відразу голосним. Як пише один з давніших студентів (Роман Воробкович) у своїх споминах: "В 1922 році слово Данціг стало якимсь магiчним, чаруючим висловом, що захопив уми нашого студентства. Про Данціг говорилося при товариських зустрічах, при домашніх гостинах, а найбільше на студентських зборах і зустрічах. Про Данціг говорили не лише молоді абсолювенти гімназій, а також і сивоволосі батьки. Вони обмінювалися думками і розважали можливість студій для своїх синів. Це слово було голосне не лише у княжому Львові, а переховзнулося воно в усі закутки нашої Галицької Землі а також і на Волинь.

Частина першої групи студентів, що прибули до Данцігу після ліквідації "Політехнічної Школи у Львові".

Знаменний 1922 рік був початком масового напливу українського студентства на вільну землю Данцігу, куди можна було легко, без закордонного паспорту дійхати і де можна було жити без страху перед якоюнебудь поліцією чи іншою опікою всевладних органів безпеки". (18) *

Цей наплив треба пояснити тим, що по році праці виявилось неможливим утримати і вести нормальну працю на українській "Політехнічній Школі у Львові". Брак дослідних кабінетів, лабораторій та інших потрібних устаткувань унеможливив вести ефективні студії, а тому і сам ректорат її заохочував студентів, що прослухали перший рік у Львові, виїздити на дальші студії за кордон.

Отож осінню 1922 року появляється в Данцігу біля 150 українських студентів (2), що хотіли записатися на Політехніку. Деякі з них були підготовані до студій попереднім слуханням викладів в українській Політехніці. Колишні вояки осередніх держав мали першенство в прийнятті на студії як Kriegsteilnehmer, і в залежності від їхніх військових заслуг, навіть були, частинно або й повністю, звільнені від оплат за студії, за порученням спеціальної провірочної комісії, головою якої був капітан німецької армії von Huelsen. Одначе Політехніка в Данцігу не була приготована на такий масовий приплив чужинців, та ще до того слов'ян з Польщі. Непевна будучність німецької школи, що опинилася на пограниччю німецькомовного світу і була позбавлена свого запілля, наказувала адміністрації школи бути настороженою та приготованою на усякі несподіванки. Тож ректор не дуже спішився приймати в студенти польських громадян, боячись, що при значнім числі студентів з Польщі, Польща матиме нагоду вимагати польонізації, чи утравкізації школи. Німеччина в тих часах була цілковито безсильна і від неї не можна було чекати помочі, тож треба було грати на абсолютну перевагу німецького студентства стягуваного з Райху. Німецьке студентство, що стояло в перших рядах оборони німецькості школи, вивісило було на будинку Політехніки заклик: "Deutsche huetet Eure Hochschule vor dem Verslaventum" і найтісніше співпрацювало з адміністрацією школи над утриманням існуючого стану. Поки українці зголошувалися подинці, вони не звертали на себе уваги, але масова поява великої групи затривожила німців. Приймавши кілька десятків осіб, переважно упривілейованих учасників війни та студентів, що перенеслися з інших шкіл, ректорат почав відмовляти в прийо-

* Цифри в дужках — це число джерела інформації в списку використаного матеріалу, та сторінки.

мі нових студентів, оправдуючись браком місця на Політехніці не розрахованій на таке велике число студентів і радив кандидатам податися на політехніку до ГанOVERу, де ніби були вакансії.

Ректор Політехнічної Школи у Львові (сидить перший зліва) серед студентів в Данцігу — листопад 1922.

Щоб допомогти колишнім студентам Української Політехніки улаштуватися на студії в Данцігу, приїжджав туди в кінці листопада 1922 року її ректор інж. Віктор Лучків та мав авдієнцію в тодішнього ректора проф. Фридриха Вільгельма Отто-Шульце в присутності голови "Основи" Юри Яримкевича та студента Юрка Лашкевича. Ціллю відвідин було познайомити ректора данцігської Політехніки з умовами студій для української молоді в Польщі, з заложенням власних вищих шкіл та поліційною нагінкою на її студентів і професорів і вкінці з можливостями прийняття тих студентів, що покінчили перший рік студій на українській Політехніці, на другий рік студій. Вислід розмов був негативний, як і можна було сподіватися, мимо повного зрозуміння положення ректором Отто-Шульце. Причини, які він подав були такі: 1. "Політехнічна Школа у Львові" не була на списку європейських високих шкіл, 2. предмети викладані у Львові дуже різнилися від предметів обов'язуючих на першім році данцігської Політехніки і 3. ректорат данцігської Політехніки не хотів мати політичних клопотів з Польщею, якщо б

справа признання студій була полагоджена позитивно. Але, йдучи назустріч інж. Лучкову ректор Отто-Шульце згодився прийняти ще в 1922—1923 академічним році на студії колишніх студентів української Політехніки, яких поручить “Основа”, не дивлячись на те, що час вписів скінчився в жовтні, але під умовою, що кандидати на студентів зголосяться до впису найпізніше до половини грудня. (20)

Не дивлячись на загальну відмову признати студії в українській Політехніці, той самий ректор зарахував один семестер за рік української Політехніки на просьбу студента Миколи Яримовича, учасника війни, хоч і не назвав школи, студії якої зачислив. (32, оригінал документу в інж. Миколи Яримовича).

І так, завдяки заходам інж. Лучкова, число українських студентів прийнятих на Політехніку зросло до 88 осіб. Але кандидатів початківців ректорат таки не хотів прийняти із-за нестачі місця. І треба було дальших довгих заходів і вияснень з української сторони, як в ректораті так і перед Deutsche Studentenschaft, для якого робилася спеціальна доповідь про українську справу, щоб переконати німців, що студенти українці не є поляками, і що вони правно навіть не є польськими громадянами, бо коли усі ті заходи робилися, не було ще рішення Ради Амбасадорів щодо правного стану Галичини.

Ця освідомлююча робота не пішла намарно. Українці таки переконали і провід німецького студентства і ректорат Політехніки, що вони не можуть йти з поляками, але можуть бути корисними союзниками німцям і таки з'єднали собі господарів. Не малу роллю відіграло в тім процесі вироблення *modus vivendi* з німцями і *Kriegskameradschaft* старших колег, колишніх старшин австрійської армії, що відігравали роллю неофіційних репрезентантів українського осередку перед сенатом Політехніки, перед проводом німецького студентства та перед цивільними властями міста Данцігу. Вони полагоджували приватним способом багато справ, що не надавалися до публічного розголосу.

Зчасом українці здобули в Данцігу приятелів між професурою, в адміністрації школи (*Geschaefstuehrer Stinkel*), та між німецькими студентами. Усі ці чинники намагалися в пізніших часах допомогти українцям матеріально, знижками оплат, добуваючи їм стипендії з Гумбольдт Фонду в Берліні, або рекомендуючи на роботу, а також і правно, добуваючи закордонні пашпорти для тих студентів, що мусіли утікати, завдяки своїй політичній діяльності, за кордон. А щоб затерти усі сліди нашого зв'язку з Польщею, усім українцям вписували на шкільному індексі державну приналежність “Ukraine”. В 1938 році польський консулят у Данцігу запротестував проти цієї практики

Technische Hochschule Danzig

Erkennungskarte

für den Studierenden

Herrn: *Stefan Perezowski*

Wohnung: *L. Gehrtsstr. 8*

Staatsangehörigkeit: *Ukrainer*

Matr.-Nr.: *8852*

Der Rektor:

Prochownik

Unterschrift:

Stefan Perezowski

Wintersemester
1928/29

*Nur gültig wenn hier
der Hochschulstempel
beigedrückt ist.*

Sommersemester
1929

*Nur gültig wenn hier
der Hochschulstempel
beigedrückt ist.*

Wintersemester
1929/30

*Nur gültig wenn hier
der Hochschulstempel
beigedrückt ist.*

Sommersemester
1930

*Nur gültig wenn hier
der Hochschulstempel
beigedrückt ist.*

Студентська виказка.

і школа, для святого спокою, перестала це робити. Але поки усі ті справи уложилися, багато наших студентів потратило семестри в очікуванні на прийняття, або розчаровані верталися додому.

Та й саме місто, виголоджене війною, з дезорганізованою новими державними границями мережею постачання, з нестійкою валютою, нерado дивилося на масовий приплив чужинців з нелюбої Польщі. Для того, щоб жити у Вільнім Місті Данцігу, треба було в роках 1921—1923 добути з поліції Aufenthaltsgenehmigung, яке поліція нерado давала, а без того не можна було дістати харчових карток. Ситуацію звичайно рятували колишні старшини австрійської армії, особливо сотник Корнило Кізюк, що припнявши на груди das Eiserne Kreuz II Klasse йшов ургувати справу колег. Поліції тяжко було відмовити к. старшині заприятельної армії, та ще з Залізним Хрестом на грудях.

Зате і українці старалися допомогти господарям чим могли. Коли в 1923 році був страйк в міській газівні і студенти були прошені до Notdienst'у, около 20 українців пішло разом з німецькими студентами до газівні і виконували найбільш конечні ро-

“Technische Nothilfe” — розвантажуюмо вугілля.

боти, щоб забезпечити постачання газу до міста не ламаючи страйку. І пізніш, під час різних господарських клопотів, як страйки в життєвоконечній індустрії, чи то виладовуючи харчі з залізничних вагонів, чи в порті, безперебійна праця гарантувала незалежність вільного міста, українські студенти, поруч німецьких працювали в рядах того ж *Notdienst*'у, що виконувала невідкличні роботи під час страйку.

IV

За даними сучасників (2) восени 1922 року прибуло до Данцігу біля 150 українців — кандидатів на студії. Правдоподібно частина з них не довго там побула і побачивши, що дістатися на Політехніку вже не зовсім так просто, а перспективи життя і студій не виглядають дуже рожево, вернулися додому, бо інші джерела (11) усталюють число українських студентів в Данцігу в тім часі на 130 осіб. На першій списку українських студентів, що його подала новозаснована “Основа” до ректорату, було тільки 88 осіб. Тих 40 осіб, що їх бракує на списку “Основи”, були мабуть кандидати в студенти, що їх ректорат відсилав до ГанOVERу, або ті, що не діставшись на студії, почали працювати, або відбували вступну практику і належали до “Основи” “нелегально”, не будучи студентами, бо вже в 1923—24 і 1924—25 роках, коли були переборені початкові труднощі, число легальних членів “Основи” збільшується до 123 осіб.

Ці перші роки були найчисельніші, бо вже восени 1925 року кількість студентів, членів “Основи” спадає до 114 осіб. Причина зменшення чисельности студентів була економічна. Усталений в 1923 році курс златого виявився зависокий на польські економічні відносини і в 1925 році злотий був здевальвований на 41%. Данцігський гульден натомість затримав свою вартість і студенти з Польщі опинилися в труднім положенні, бо злотий присланий з Польщі був вартий лише 58 фенігів, тоді коли одиничні ціни на товари і послуги були майже однакові як у Польщі так і в Данцігу. Це спричинило “великий ісход” наших студентів з Данцігу, тим більше, що валютна зміна збіглася з скасуванням бойкоту польських шкіл і з полегшами в прийманні українських студентів на львівські високі школи. Студіювати в Данцігу по 1925 році могли лише діти заможніших батьків, або ті, що з якихось причин не мали іншого вибору або ті, що вміли затиснути паса і жити голодуючи. Ситуація змінилася знову в 1935 році, коли, під тиском Польщі, Данціг також здевальвовував свою валюту і зрівняв її з польським злотим.

В кожному разі, в 1925 році, із-за згаданих економічних умовин і змінених обставин в краю, Данціг лишило багато студентів. Дехто з них перенісся на студії до Львова, дехто виїхав за границю, а дехто, не маючи засобів на студії, облишив науку зовсім. (31)

В 1927 році, за даними всестудентського товариства "Основа", зареєстрованих було в Данцігу 95 студентів, а в 1928 — 73, в 1929 — 75, в 1930 — 74, в 1931 — 65, в 1932 — 55, в 1933 — 53. В 1934 році в зв'язку з убивством міністра Перацького, кількість студентів в Данцігу дуже зменшилася, бо багато студентів зв'язаних з ОУН мусіли виїхати за кордон. Число студентів піднеслося знову лише в 1936 році, по девальвації гульдена. В роках 1936—41 кількість студентів вагалася між 35 і 45 осіб. (11)

З 1926 року починають українські студенти кінчати студії та виїжджати з Данцігу або, навіть діставши роботу в самім Данцігу, деактивізуватися в студентській громаді.

Коротко перед вибухом німецько-советської війни 3/4 українських студентів з Данцігу було звербовано до служби в німецькій армії і вони, як перекладачі, пішли на фронт. Коли виявилось, що війна затягається, частина з них вернулася до Данцігу продовжувати студії, а частина лишилася на фронті, або перейшла до цивільної окупаційної адміністрації на Україні. Тож в роках 1943—45 лиш около 20 українських студентів кінчало студії. В березні 1945 року, з наближенням східного фронту до Данцігу, Політехніка в приспіненому темпі почала кінчати шкільний рік, видавати дипломи і евакуюватися на Захід. З закриттям школи і виїздом студентів зліквідувався і давній студентський осередок в Данцігу, проіснувавши 24 роки. (42)

В повоснних часах в новій польській політехніці знайшлися знову студенти українці, але їх життя і діяльність не входить в рамки нашої статті.

Більшість студентів в Данцігу походила з Галичини і тільки одиниці були з Волині, Полісся та Підляшшя. Першими студентами, що прийшли до Данцігу були колишні вояки українських армій і вони творили більшість між студентами майже до 1925 року, коли почали напливати молодші річники, а старші почали потроху убувати.

З уваги на рід студій — техніка, між студентами переважали чоловіки, студенток було за увесь час, здається, усього лише п'ять.

За 24 роки перебування в Данцігу українських студентів (від 1921 по 1945), перейшло через данцігську Політехніку около 200 українців. З того дістали дипломи інженерів таки там

біля 140 осіб, в тому 5 жінок на хемічному відділі; чотири особи промувалися на докторів технічних наук. Решта, або перейшла на студії до інших шкіл і там закінчили освіту почату в Данцігу, деякі навіть з докторськими дипломами, а частина залишила студії через матеріальні, чи які інші обставини.

Майже усі ті, що закінчили студії до 1939 р., повернулися до краю і дали великий вклад в розбудову рідного промислу, про що буде мова пізніше. П'ятох (Стрільбицький, Лукомський, Іванів, Павлюк і Сенишин), закінчивши студії, виїхали на Радянську Україну, щоб, як їм мріялося, приложити своє знання до розбудови рідного краю, але під час сталінської чистки в тридцятих роках закінчили своє життя на Соловках чи Біломор каналі. Ті, що покінчили студії під час війни, опинилися на праці в Німеччині і звідти почали свою еміграційну мандрівку світами.

Найбільше студіювало в Данцігу будівельну інженерію, численно були заступлені також машинобудування і електротехніка та хемія. Менше осіб студіювало архітектуру і тільки два студенти були на агрономії та літакобудуванні та дві особи студіювали будову кораблів.

V

Організоване життя українського студентства в Данцігу почалося з припливом великої кількості студентів восени 1922 року. Між прибулими у вересні того року було також кількадесять осіб, що студіювали перед тим в 1921—22 рр. на українській Політехніці у Львові та були членами тамошньої “Основи”. Один з них, Микола Яримович, привіз з собою статут львівської “Основи” і на базі того статуту почало організуватися подібне товариство в Данцігу. До членів основників “Основи” належали: з новоприбулих: Микола Яримович, Мирон Букоємський, Корнило Кізюк, Юра Яремкевич, Володимир Кмита та три давніші студенти: Петро Підгаєць, Андронік Турчик і Іван Трач. (40) Ініціатори достосували привезений статут до вимог сенату Політехніки, дещо змінили та доповнили і 15 жовтня 1922 року скликали основуючі збори. Ця дата (15 жовтня) стала датою заснування товариства, хоч остаточне затвердження і правне оформлення товариства наступило щойно в березні 1923 року. Повна офіційна назва товариства була: “Союз Українських Студентів “Основа” при Високій Технічній Школі Вільного Міста Данцігу”. (27)

Швидкій організації студентства в Данцігу допомогло те, що ще в місяці вересні 1922 року Микола Яримович підшукав занедбаний будинок підміського ресторану, приналежний до

Jeschkenthaler Cafe на Zinglershoehe і найняв його на власне ім'я, — бо “Основи” ще не було, — щоб зробити в нім студентську їдальню. Ця домівка допомогла в організації товариства. На дошці при вході на Політехніку ініціатори товариства припняли повістку, що за українськими студентами треба шукати на Zinglershoehe. Там новоприбулі діставали інформації про вписи на Політехніку, поради, де і як шукати квартири, а часом мали там і нічліг, доки не підшукали собі мешкання. (40)

Першим головою “Основи” було обрано Юру Яремкевича, що прибув з Праги, де студіював в рр. 1919—21 і привіз звідти досвід праці в студентських організаціях. Першим секретарем був Іван Трач. Другим головою був Іван Трач; третім в акад. році 1925—26 був Микола Яримович, по нім були: в 1926—27 Мирон Букоємський, потім Степан Пиндус, а по нім Святослав Шматера. Пізніше “Основу” очолювали Я. Мохнацький, Т. Грушкевич, М. Раковський, Р. Загайкевич, С. Генік-Березовський, Я. Єндик, Д. Боринець, Р. Стахів, М. Викричак.

“Основа” мала бути становою організацією українських студентів у Данцігу, тож її першим і головним завданням було стати представником українського студентства перед сенатом Політехніки, та місцевою цивільною адміністрацією, далі заступати українське студентство і його справу перед німецькими і чужинецькими товариствами і репрезентувати студентський осередок перед українським суспільством, вести пропаганду української справи перед чужинецьким світом і врешті створити організаційні рамки для внутрішньої діяльності свого членства та нести матеріальну допомогу своїм членам.

Адміністрація школи дуже скоро, ще навіть перед затвердженням статуту та акредитації товариства при Політехніці признала “Основу” єдиним репрезентантом українського студентства і полагоджувала усі справи українців лише через “Основу”. “Основа” клопоталася про прийняття студентів на Політехніку, старалася про знижки оплат, чи звільнення від них, та про усі справи своїх членів зв'язані з школою.

Представництво перед місцевою цивільною адміністрацією ніколи властиво не стало справою управи товариства. Воно було полагоджуване, як згадувалося вище, особами, що мали, чи могли мати, певний вплив чи послухання в місцевої влади. Одначе та ділянка стала з часом щораз ненше важливою для загалу студентства.

Зв'язки з впливовим Об'єднанням Німецьких Студентів уложилися також на базі особистого знайомства певних осіб з української сторони з досить сталим проводом німецького студентства, так, що без огляду на те, хто був у проводі “Основи”, зносини з німецьким студентством вели ті самі люди. “Основа”,

“Основа” за головування М. Букоемського.

“Основа” 1927/28 р. — головування Я. Шматери.

із-за чисельності та різноманітності членства не зуміла на-в'язати тісніших зв'язків ані з німецькими, ані з іншими чужо-земними студентами, хоч і робила в тім напрямку кількаразові спроби. Утримувати зв'язки українських студентів з німецькими студентами припала данцігським корпораціям, особливо "Чорноморю". Тільки в останніх роках існування студентського осередка, коли корпорації, через зменшення числа студентів, завмерли і перенесли свій досвід до "Основи", почала вона мати ширші зв'язки з німецьким студентством.

Більше успішною була внутрішня діяльність "Основи", та її зв'язки з українським громадянством, як в Данцігу так і в краю.

Першим внутрішнім проявом діяльності "Основи" було за-снування власної харчівні в домі вці винайнятій кол. Миколою Яримовичем. В тих часах харчі в Данцігу були на картки, або на чорнім ринку по високих цінах в німецьких марках, що де-вальвувалися з дня на день. Спільна їдальня обслуговувала, як могла, наших студентів і дала можливість прожитку бездомним і безгрошовим членам студентської громади майже півтора року, доки власник не виповів домівки, в якій містилася харчівня. Куховарив кол. Павлюк та ще кілька осіб, що не мали жадних засобів для прожитку.

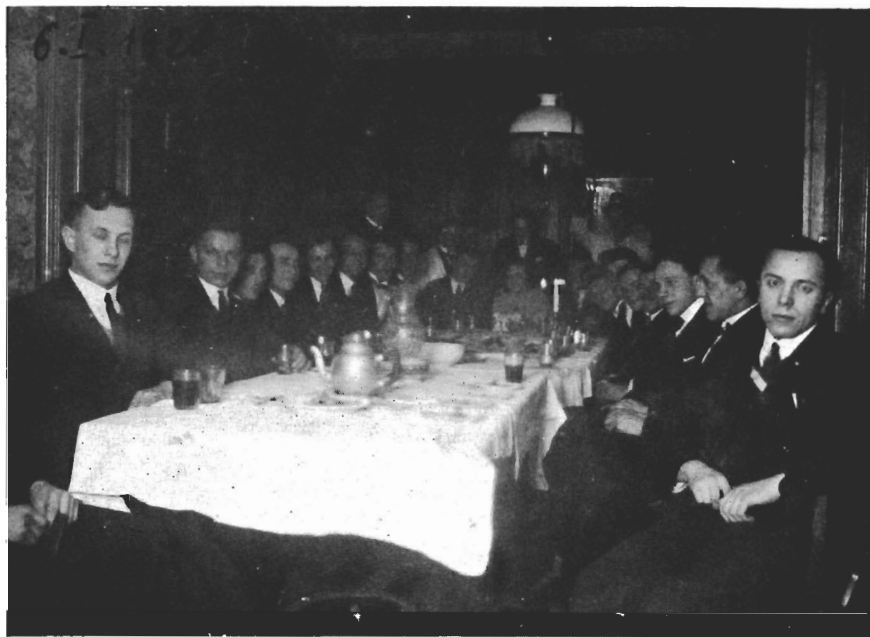
Перевозимо рухоме майно "Основи".

Великодні святкування — 1925 р.

Ліплять вареники на Свят-Вечір.

Свят-Вечір — 1926 р.

Свят-Вечір — 1930 р.

Домівка, де містилася їдальня, була рівночасно домівкою “Основи”. Власна домівка дала можливість новозаснованому товариству проявити різносторонню діяльність. При “Основі” була культурно-освітня секція та кілька комісій: відчитова, допомогова, що розпоряджала невеличким допомоговим фондом, спортова, інформаційна і хорова. Вони влаштовували курси та виклади, намагалися нав'язати зв'язки з чужинецькими студентами для пропаганди української справи. (9—91) З цих секцій та комісій постали незабаром різні гуртки, що об'єднували студентів спільних заінтересовань, а “Основа” була для них даховою організацією. Знаємо про існування таких гуртків: хору “Сурма”, спортової дружини та самоосвітніх чи ідеологічних гуртків, як гурток Драгоманівців, “Зарево”, “Залізна Острога”, науково-термінологічний гурток та читальня.

Більшість тих організацій статутково не оформилася, довго не проіснувала і залишила по собі слід лише в пам'яті учасників чи сучасників, тому треба тут дати хоч коротку їх характеристику та коротенький огляд їх діяльності.

Пічнемо з хору. Між студентами в Данцігу було кілька добрих музик-аматорів, як Євген Бедрій, Роман Кордуба, Володимир Давидович, Ярослав Мохнацький та інші, а також кілька десятків осіб з добрими голосами. З них Мирон Букоємський був не тільки добрим диригентом, але мав також хист організатора, створив гурток любителів співу і музики, що скоро перетворився на хор під назвою “Сурма”. Цей хор почав виступати на публічних імпрезах. Вже 17 лютого 1923 року хор взяв участь в добродійному концерті-балю урядженім Громадським Комітетом для Допомоги Українським Емігрантам та Студентам в “Червоній залі” цопотського кургавзу. В пізніших роках “Сурма” дає два великі концерти для німецької публіки. В 1924 році в Schuetzenhaus'i а в 1928 році в авлі Політехніки. Оба концерти були дуже успішні, стягнули багато публіки з професурою включно і мали похвальні рецензії в місцевій пресі. Дуже шкода, що тепер не можемо подати голоси тодішньої критики. В 1929 р. по скінченні студій та виїзду з Данцігу диригента хору М. Букоємського, а також по скінченні студій значної частини хористів, хор, як організована одиниця, перестав існувати. Рештки хору та молодші любителі співу збиралися принагідно, під керівництвом другого диригента хору Петра Яворського, щоб виступати на річних святкуваннях національних свят, чи щоб проспівати Службу Божу при відвідинах душпастиря українців-католиків у Німеччині та Данцігу о. д-р Петра Вергуна з Берліну.

Спортовий гурток під проводом Павла Хомінського перетворився в дружину копаного м'яча, що виступала під назвою

Euer Hochwohlgeboren!

Am Donnerstag, den 17. Juli abends 8^{1/2} Uhr, veranstaltet der
Gesangverein der ukrainischen Studentenschaft der
Technischen Hochschule Danzig im Großen Saale des
Friedrich Wilhelm-Schützenhauses in Danzig, Promenade, ein

Konzert der ukrainischen Lieder

zu welchem wir uns erlauben Sie höflichst einzuladen.
Hochachtungsvoll
Das Komitee.

PROGRAMM

I.

1. Kuptschynskij-Hajworonskij } Männerchor
„Sa ridnij Kraj“ [„Für's Vaterland“]
2. Ansprache
3. a) Schewtschenko-Stenzenko }
„Rano w ranzi“ [Früh am Morgen] } Männerchor
- b) Nischtschynskij }
„Sakuwala“ [Ein Lied aus alter Zeit]
4. Schewtschenko-Niszenkowskij } Solotext:
„Mynuly lita“ [Vergangen sind die Jugendjahre] }
Solist: Col. J. Pjassezkyj stud. ing.
Geige: „ S. Schmalera stud. ing.
Flügel: „ W. v. Dawydowitsch stud. mach.
5. Mendelssohn } Männerchor
„Wasserlied“ }

PAUSE

II.

6. Ukrainische Volkslieder
a) „Utoptala“ „ harmonisiert von F. Kolessa }
b) „Oj ssiv puhatsch“ „ „ Lyssenko } Chor
c) „U nedilu“ „ „ Hajworonskij } à capella
d) „Kolomyjky“ eine besond Art „ F. Kolessa }
ukr. Volkslieder „ F. Kolessa }
 7. a) Lepkyj-Ludkewytsch: „Tschermosche“ (Schnoudt) } Solo-Tenor
b) Lopatynskij „Zewity“ (Die unglückl. Liebe) }
 8. Schewtschenko-Ludkewytsch } Männerchor
„Kossar“ (Der furchtbare Schnitter) }
- Chorleitung: Coll. M. Bukojemskij stud. ing. Begleitung: Coll. Waldemar
von Dawydowitsch stud. mach. und Jaroslaw Mochmajkyj stud. mach.

Karten- In Danzig: Hermann Lau, Langgasse 71, Tel. 3456
Vorverkauf: In Langfuhr: Franz Arndt, Hauptstrasse 106, Tel. 2571
In Zoppot: Friedrich Haeser, Seestrasse 46, Tel. 238.

HERBERT SCHNELLE, DANZIG

Програма концерту в 1924 р.

Das Collegium Musicum
an der Technischen Hochschule zu Danzig.

Montag, den 27. Februar 1928, 8 Uhr abends

Ukrainische Lieder

gesungen vom Chor des Vereines Ukrainischer
Studenten „Osnowa“ - Danzig in der Aula
der Technischen Hochschule.

Program m.

I.

1. Einleitende Worte von Dr. G. Frotscher, Leiter des
„Collegium Musicum“ an der Technischen Hochschule Danzig.
2. Kuptschynskyj-Hajworonskyj
„Sa ridnyj Kraj“ [„Für's Vaterland“] Chor
3. Volkslieder:
 - a) „Swidsy hora...“ harmonisiert v. Koschytzj } Chor
 - b) „Witcr powiwaje...“ } à capella
 - c) „Sjino, moje sjino...“ : : : Leontowytsch } à capella
 - d) „Ta tuman jarom...“ : : : Lyssenko } à capella
4. Weihnachtslieder (Kolady, Seltschedriwky):
 - a) „Dobryj wetschir tobi...“ (Guten Abend Dir...)
von Stezenko } Chor
 - b) „Oj wydytj Boh...“ (Es sieht der Gott...)
von Stezenko } à capella
 - c) „Risdwjani swony“ (Weihnachtsglocken)
von Koschytzj } à capella

P A U S E.

II.

5. a) Patschowskyj-Ludkewytsch } Solo-Tenor
- „Oj werbo, werbo...“ } Coll.
- b) Lepkyj — Sitschynskyj: Finale } cand. Ing.
- (Herbststimmungslied) } G. Piascekyj
6. a) Fedjkowytsch — Nischankowskyj: } Chor
- „Huljaly, Huljaly...“ } Chor
- b) Schewtschenko-Ludkewytsch: „Kossar“ } Chor
- (Der furchtbare Schmittler) } Chor

Am Flügel: Coll. cand. mach. Waldemar von Dawydowytsch.

(Broschüre)

Програма концерту в 1928 р.

“Дніпро”. Вона була дуже активна і виявила добрі осяги в першому році побуту наших студентів у Данцігу (9—115), але в скорому часі чомусь завмирає і не лишає по собі жадного сліду. Любителі спорту, що студіювали в Данцігу в пізніших часах, виконували свої вправи одинцем або вливалися в гуртки військового вишколу, що існували певний час при “Основі” та пізніших корпораціях, чи пластовім осередку. В перших роках по війні було загально прийнято, що кожний український студент повинен мати військовий вишкіл. Студенти, колишні австрійські і українські старшини, зорганізували такий вишкіл для своїх товаришів невійськовиків, користаючись приміщеннями і потрібним вирядом данцігської німецької поліції, завдяки зв'язкам консула Павлюка. Одначе цей вишкіл на терені Данцігу не тривав довго. Студенти-старшини мусіли кінчати студії і щораз менше часу могли присвятити на військові справи та й кількарізвий протест польського уряду вимагав від місцевої адміністрації цю справу приглушити. В пізніших часах вишкіл звівся лише до впоряду та теренознавства.

“Залізна Острога” була пливким кльобом колишніх старшин українських армій, зав'язок товариства ветеранів. Найактивнішою ця організація була в перших роках, коли живі були спогади спільно пережитих подій. З часом, біжучі справи, студії та ідеологічне зрізничкування привели до того, що “Залізна Острога” незаметно завмерла.

Виразно ідеологічним гуртом було “Зарево”, що репрезентувало ідеологію наростаючого тоді націоналізму. Було воно в більшості гуртом членів УВО, що діяли на терені Вільного Міста Данцігу.

Другим ідеологічним об'єднанням був Гурток Драгоманівців. Завданням його було поглиблення суспільної свідомости своїх членів. Традиції Гуртка Драгоманівців тягнулися ще з австрійських часів, коли самоосвітні гуртки, переважно радикальні, існували майже в кожній середній школі Галичини. Трагічно було, що головою Гуртка Драгоманівців у Данцігу став переконаний комуніст Василь Ровдич, що звів увесь гурток на комуністичні стежки. З цілком оправданого зацікавлення соціальними проблемами та бажанням пізнати життя на Радянській Україні на основі тамошньої преси, гурток незабаром став послухним знаряддям комуністичної партії. Їх комуністична діяльність привела незабаром до розламу в студентській громаді. (36)

Науково-термінологічні гуртки, що старалися розв'язати проблему термінології для нової тоді української технічної літератури, були тоді по усіх українських студентських осередках. Це в тих часах була пекуча справа і займалися нею усі люби-

Симпатики ситківки — 1924 р., від ліва — Б. Окпиш, М. Кос, В. Бачинський, В. Громницький.

Симпатики спорту — 1926 р., горішній ряд від ліва — С. Пиндус, О. Громницький, П. Хомінський, Р. Шухевич, В. Думин; долішній ряд — Р. Мацюрак, Б. Підгайний, В. Комісар.

Над Балтійським морем.

телі мови. Данцігський гурток, крім згадки про себе в літературі (9—91) нічого не лишив, якщо не числити усвідомлення важкості цієї справи між своїми членами.

Студентська читальня постала зараз же по організації в Данцігу студентського життя. Прийшовши на чужину, студенти не хотіли відірватися від українського життя і тому в самих початках заклали читальню, до якої, завдяки щедрості та зрозуміння української преси почали приходити газети не тільки зі Львова, але також з Канади та Злучених Станів. Завдяки старанням Гуртка Драгоманівців, Данціг дістав також пресу з Радянської України, а це “Вісті” і “Червоний Шлях”. Краєва, себто львівська та канадська преса приходила до Данцігу до початку війни, до 1939 року, а радянська преса перестала приходити десь в 1931 чи 1932 роках, коли вийшли з Данцігу радянофіли. З дальшим розвитком організаційного життя, до тих дарових газет долучилися передплачувані річники “Літопису Червоної Каліни”, та книжкові видання краю, так що з часом постала при “Основі” поважна бібліотека.

Треба згадати й Допомогову Комісію, викликану потребою часу. При неусталених господарських відносинах та значній кількості студентів, що не мали матеріальної помочі з дому, Допомогова Комісія мусіла здобувати фонди на оплату студій та хоч невеличку допомогу на життя для цілковито незабезпечених студентів. Який був матеріальний стан українських студентів в Данцігу свідчить допис до "Діла" з 9 серпня 1924 року. Дописувач (Володимир Пасіка) пише, що літній семестер 1923—24 академічного року був дуже тяжким, бо мимо великих зусиль і старань не вдалося здобути звільнення від шкільних оплат і досягнуто лише дозвіл сплачувати їх ратами до початку нового семестра, що не виглядало можливим, бо до часу допису на 100 студентів, одна третина не заплатила ще жадної рати, одна третина заплатила половину оплат, а тільки незначна частина студентів могла заплатити повну оплату. Отже доля студій багатьох студентів залежала від стану допомогового фонду. (4)

Звідки допомоговий фонд брав гроші? Найперше з самооподаткування, що практикувалося тоді по усіх студентських осередках. Далі діставали трохи грошей від Громадського Комітету для Допомоги Емігрантам та Студентам у Данцігу; в 1923 році 70 дол. Невелику поміч давали наші громадські організації Нового Світу. В тім самім дописі кореспондент пише, що в зимовім семестрі 1923—24 р. Допомогова Комісія отримала від Товариства Української Молоді в Нью-Йорку 100 дол. і від Червоного Хреста в Канаді 6 дол., а в літнім семестрі того ж академічного року знову від Т-ва Української Молоді в Нью-Йорку 50 дол. Ці суми хоч і виглядали імпозантно, але не могли задовольнити потреб студентів, що їх семестральні оплати виносили до 350 дол. Тож Допомогова Комісія мусіла шукати й інших шляхів для здобуття фондів. Одним з них був згадуваний вище концерт студентського хору у залі Стрілецького Дому, першою ціллю якого було здобути гроші на допомогу студентам. (5) З надією добути якусь грошову допомогу "Основа" приступає в 1924 році до Об'єднання Українських Студентських Організацій Німеччини з осідком у Берліні, щоб "спільними силами усіх облегшити собі на будуче можливість дальшого студіювання на німецьких школах". (6) Сподівання ці, на жаль, не сповнилися, а лише внесли непорозуміння в громадах.

Усі ці заходи не приносили розуміється повного матеріального успіху і багато бідніших студентів, не маючи змоги оплатити школу, мусіли лишати науку або перенестися в дешевші студентські осередки.

В пізніших часах, коли гостра потреба матеріальної допомоги зі зміною господарського стану, притуплюється, Допомо-

гова Комісія завмирає, щоб відновити свою діяльність у 1939 році, коли знову матеріальне забезпечення українських студентів у Данцігу стає критичним.

Праця усіх тих гуртків і об'єднань і була властиво діяльністю "Основи", як внутрі товариства, так і на зовні. Многолюдність товариства, та легше навантаження шкільною працею в першому році студій, ну і молодечий ентузіазм дали можливість студентам посвятити більше часу позашкільній праці і для кожної ділянки роботи можна було знайти охотників.

Ген. В. Зелінський і консул У.Н.Р. К. Павлюк з дружиною серед студентів — 1923 р.

Зв'язки з громадянством почалися під щасливою егідою українського консульства. До кінця 1923 року все українське студентське життя в Данцігу гуртувалося докруги українського консульства, на чолі якого стояв полковник Армії У.Н.Р., Клим Павлюк. В особі його і його дружини "Основа" знайшла собі великих прихильників і його зв'язки з німецьким суспільством улегшували багато студентських починань. Їх гостинний дім в Цопотах часто гостив українських студентів, а в часі Різдва, на коляду, приймав цілу українську студентську громаду. По закритті консульства, полковник Павлюк заложив торговельне підприємство "Негропонт" і в пізніших часах далі допомагав нашим студентам і організаціям. Усі, що студіювали в Данцігу в перших роках, мило згадують його поміч і пораду.

Другим чинником, що зв'язав данцігський осередок з політичним проводом міста Данцігу, була Централь УВО в Берліні. Провід УВО дуже скоро пізнав ключеву позицію Данцігу і зробив його своїм важливим оперативним пунктом для комунікації з краєм. Через свої контакти з політичними кругами Райху Централь УВО постаралася, щоб тодішній голова комірки УВО в Данцігу, сотник Корнило Кізюк, був представлений як довірена людина до членів Сенату міста Данцігу, що завідували справами, в яких мали потребу українці. Через сенаторів Кізюк мав також вплив у ректораті та в Союзі Німецького Студентства. По скінченні ним студій та виїзді з Данцігу, ті зв'язки перебрав Андрій Федина, керівник Осередку ОУН в Данцігу.

К. Кізюк.

Велику поміч давали ці зв'язки нашим політично заангажованим особам, що мусіли їхати з краю за кордон. Добути польський закордонний паспорт було їм дуже трудно, а часом і неможливо. Завдяки усталеним зв'язкам добувалось для них данцігські паспорти взамін за польські "Особисті Довідки", що склалися в депозит у паспортному уряді. По повероті з закордону віддавалось данцігські паспорти і діставалося з депозиту польські папери. Очевидно, що усі ті справи полагоджувалося строго довірочно і знали про це лише кілька зв'язкових осіб. Але завдяки такому укладові справи вдавалось україн-

ським студентам з Данцігу брати участь у різних студентських з'їздах, що відбувалися на терені Німеччини чи Чехословаччини.

Завдяки консулові Павлюкові, студентська громада, репрезентована "Основою" від самих початків пов'язалася з старшим громадянством на терені Данцігу і околиці, де жило значне число УНРівської еміграції. Нагодою до зустрічей служили святкування національних свят улаштовані студентами. Так, вже в 1923 році "Основа" святкувала у великій залі ресторану на Цінглерсеге свято Листопадового Зриву, незнане ще на рідних землях. Святочну доповідь виголосив Микола Яримович, а хор під управою Мирона Букоємського дав гарний концерт. На залі було кількасот осіб, багато з-поза Данцігу. Було багато високих старшин Дієвої Армії У.Н.Р., згадуваний консул У.Н.Р. полковник К. Павлюк з дружиною, начальний вождь У.Г.А. генерал Омелянович-Павленко та інші. Традиція влаштовувати національні свята не лише для студентського гурта, але також для українського громадянства міста Данцігу залишилася в "Основі" до кінця її існування, як також співпраця і поміч українцям, що опинилися в Данцігу.

"Основа" утримувала також тісні зв'язки з громадянством з краю через його представників. Данціг не був закордоном, як Прага, Відень чи Берлін, тому міг утримувати з краєм безпосередні особисті зв'язки і брати участь у політичних чи національних починаннях краю. Для прикладу допис до "Діла" ч. 309 за 1933 рік.

"Заходом Союзу Українських Студентів "Основа" українська колонія в Данцігу 29. 10. 1933 урядила день жалоби і протесту проти Совєтів. Відбулася Служба Божа, яку відправив о. д-р П. Вергун у супроводі хору "Основи". Українські і німецькі студенти та громадянство виповнили церкву Марієнкапелле на Вайденгассе. Були представники різних установ і техніки. О. д-р Вергун у проповіді з'ясував положення українського народу під Росією. Після Служби Божої в залі Національного Клубу відбулось протестаційне віче українських студентів і громадянства. Зреферовано сучасний стан на Великій Україні і ухвалено резолюції. Збірка на голодуючих принесла 81 гульд. Крім того, зі збірки в церкві на ту ціль зібрано 40 гульд. Обі збірки передано на руки Українського Червоного Хреста. До "Основи" наспіло багато листів співчуття від багатьох державних інституцій Вільного Міста Данцігу і німецьких поодиноких громадян". (7)

Данціг відвідували часто наші послы до польського Союму і Сенату, як пралат Л. Куницький, сен. Олена Кисілевська, послы М. Галушчинський, Володимир Загайкевич, о. Ганушевсь-

Апостольський Візитатор для українців у Німеччині
о. д-р Петро Вергун.

кий та інші, що прибуваючи до Данцігу в політичних справах (зустрічі з полковником Є. Коновальцем), чи в проїзді до Німеччини, чи то в особистих справах, завжди контактувалися з “Основою”.

Для відтятих поляками від світу українців на західніх українських землях Данціг був свого роду самотнім вільним вікном у світ. Через те вікно проходили різні українські акції, апелі, інформації у світ, щоб повідомити, кого треба, про недодержування зобов'язань і переслідування українців поляками.

Одного разу до переходячого через браму Політехніки Степана Генік-Березовського дверник сказав: “Ідіть на залю 120, там на вас чекає тета”. Це викликало велике здивування у Ге-

О. Прелат Л. Кунницький і д-р Ю. Липа серед студентів по концерті — 1928 р.

ник-Березовського, бо не було в звичаю, щоб хтось з рідні заїздив на Політехніку. Прийшовши на залю, він застав там, але не тету, тільки сенаторку Кисілевську. Користаючи із посольської незайманості, сенаторка перевезла до Данцігу багато інформаційного матеріялу, пов'язаного з пацифікацією, що тоді шаліла в Галичині. Через данцігське “Вікно в світ” цей матеріял розіслано негайно до різних місць призначення.

Від самих початків “Основа” стає членом Центрального Союзу Українських Студентів “ЦЕСУС”. З постановом та легалізацією “Основи” та приступленням її до ЦЕСУСа, Данціг став логічним місцем Першого Звичайного З'їзду ЦЕСУСа, який відбувся в днях 10—18 липня 1923 року. “Основа” гостила тоді в себе 38 делегатів, що заступали 15 студентських організацій з цілої середущої Європи. Делегацію “Основи”—Данціг очолив Степан Пиндус, тодішній містоголова Товариства, а делегація складалася з членів “Основи”: Миколи Яримовича, Івана Трача, Петра Підгайця та Омеляна Богачевського. Предсідником З'їзду вибрали місцевого голову Юру Яремкевича, який передав ділове ведення З'їзду Степанові Пиндусові.

Вже на самім початку З'їзду наступила певна констернація. Запросили на З'їзд представників німецького студентства, але не запросили ректора Політехніки. Коли делегати німецького студентства прийшли на залю засідань, вони запитали, чому нема ректора. Тож головуючий С. Пиндус з Ярославом Зарицьким спішно пішли просити ректора. Тодішній ректор Gerhard De Jonge радо прийняв запрошення і пішов на З'їзд. На залі його привітав від ЦЕСУСа поправною німецькою мовою кол. Кожевників з Берліну. Потім проф. Де Йонге привітав З'їзд і побажав йому успіхів у його праці.

З'їзд ЦЕСУС-а — 1923 р.

З'їзд тривав 8 днів і положив основу під усю дальшу діяльність ЦЕСУСа. Тодішній секретар “Основи”-Данціг І. Трач у своїй статті: “Український Студентський з'їзд в Данцігу”, що була поміщена в місячнику “Український Студент” (Прага 1923, чч. 3—4), писав про дружню атмосферу З'їзду: “З'їзд виказав повну однозгідність крайового і еміграційного студентства у станових студентських питаннях... Всі дискусії на З'їзді виказали, як добре розуміє українське студентство вагу одноцілого поступовання. Кожний делегат, які б не були його партійні переконання, був перш за все, українцем, українським студентом. Усіх мучила одна велика ідея — нести моральну поміч Вітчизні і матеріальну тим товаришам, що опинилися без засобів на чужині.” (1—143) Насправді приїжджі делегати були дуже політично зрізничковані і розсварені, особливо делегати Праги і Берліну. Лише завдяки позакулісовим зусиллям проводу ЦЕСУСа вдалося довести делегатів до згоди і не допустити до розколу.

І хоч ЦЕСУС як організація затримав свою єдність, зате політичне зрізничкування студентства, що виявилось на З'їзді засіяло в спокійній і однозгідній данцігській громаді зерно незгоди, значно обмежило заплановану в короткому часі діяльність в “Основі”.

Роки 1923 і 1924 були дуже неспокійними в українському студентському житті. Напруження, яке наростало від довшого часу на ідеологічному фронті, підсилене економічними факторами, почало приводити до кризи в окремих студентських осередках. Вже в 1922 році від найбільшої української студентської організації — Української Академічної Громади в Празі відкололися дві групи, що створили свої окремі товариства. В 1923 році розбивається “Українська Академічна Громада” в Педєбрадах, “Українська Академічна Громада” в Брно, віденська “Січ” і берлінська “Спілка Українських Студентів”. Нарешті в 1924 році ця криза доходить і до Централі Українських Студентських Організацій. На II-му Звичайному З’їзді ЦЕСУСа в Подєбрадах у 1924 році студенти комуністи намагалися розбити ЦЕСУС, а коли їм це не вдалося, то вони виступили з ЦЕСУСа і заклали свою окрему централю: “Ділове Об’єднання Поступового Студентства” — ДОПС. Ці неспокої і кризи не минули і данцігського осередка, що був тісно зв’язаний з іншими студентськими осередками.

Щоб вияснити причину тих неспокоїв і роздорів, які охопили в тім часі наші студентські осередки, треба зробити маленький відступ від головної теми нашого огляду.

Тодішнє студентство заступало цілий спектр політичних поглядів східної і західної Європи від “ярко-червоних” — комуністів, через різні відтінки соціалістів, до скрайньо правих, гетьманців та націоналістів, що саме тоді почали активізуватися.

Перші студенти, як у Данцігу, так і в інших студентських осередках, були колишні вояки, люди вже дозрілого віку, що оформили свій світогляд ще перед першою світовою війною, коли пануючим і модним був соціалізм, чи, як його звали в Галичині, радикалізм. Радикали створили за Австрії організацію молоді “Січ”, що в 1914 році дала кадри січових стрільців і пізніших галицьких військових формацій. Щоправда, ексцеси революції в к. Росії і війна проти більшовиків зреформувала в багатьох первісний світогляд, а навіть перекинула їх пізніше в ряди націоналістів, але багато старших студентів таки трималися своїх давніх переконань. З них постають перші ідеологічні угруповання (Гуртки Драгоманівців). Знову утиски, якими поляки почали своє панування на Західно-Українських Землях, спонукали багатьох галичан дивитися на Радянську Україну, як на обітовану землю, що може й не зовсім до смаку була своїм політичним устроєм, але за те, за часів українізації, давала принайменше надії на національний розвиток. Політика харківського уряду з його заграванням до українців у Польщі (іменування західно-українських вчених членами Академії Наук в Києві), викликали в деяких колах українського суспільства, а

між ними також і студентства, хвилю “комунофільства”, як тоді звали той рух. Певну моральну основу дав тому рухові також поворот в Україну авторитетного проф. Михайла Грушевського. Не один студент-патріот, особливо технік, мріяв, що по закінченні студій зможе приложити своє знання на розбудову рідного промислу в Радянській Україні. Ці сподівання виглядали дуже реально, бо і з Радянської України висилали тоді студентів на технічні студії за кордон. Такі перспективи були дуже приманливі, особливо коли бачилося, що нема великої надії знайти працю по своїй професії в Польщі.

Натомість молоді студенти, що творили другий набір, були виховані в часі, коли в суспільстві наступила реакція проти давніх поглядів і молодь була виховувана в націоналістичнім дусі, що безапеляційно заперечував всякі контакти з комуністами. Ясно, що люди з такими суперечними поглядами могли бути в одній організації лише так довго, доки не наступила кристалізація і остаточний поділ на ясно окреслені групи. Така кристалізація наступила власне в 1923 і —24 роках. Але коли в других студентських осередках, комунізуючі елементи мусіли, звичайно, вийти з спільних організацій, то в Данцігу вийшло дещо інакше.

Члени “Основи” були різних політичних переконань, як і скрізь. Переважали національно думачі студенти, але була також група студентів лівих переконань. По З’їзді ПЕСУС-а з патріотичної, але політично інертної маси членства “Основи” виділюються дві скрайно протилежні групи. З одної сторони ліві, скріплені початковими успіхами “українізації”, пропагують свою ідею, а з другої сторони націоналісти, почали пропаганду своїх ідей.

Створився такий стан, що кожен сходини ставали “spectaculum” двох ривалізуючих груп, які, як одна, так і друга не давали можливості вести якунебудь позитивну роботу в “Оснoві”, що дійшла до свого найвищого розквіту в першій році існування Товариства.

Після З’їзду ПЕСУС-а ідеологічні гуртки, що існували від самих початків в “Оснoві”, починають перетворюватися, беручи взір з організації німецького студентства, в корпорації. Почин тому дав Володимир Бачинський та ще кілька осіб, які вже при кінці 1923 року почали організувати корпорацію, що прийняла назву “Чорноморе”. Організація корпорації викликала внутрі “Основи” насмішки і негодування лівиці, яка закидала чорноморцям, що вони хочуть розбити товариство. Група осіб, що була консеквентно анти-комуністична, але звичайно, не брала участі в словесних перепалках між лівими і правими, але яка старалася спонукати членство “Основи” до конкретної праці,

опинилася таким чином в опозиції до цілого Товариства і в явно ворожій позиції до лівих.

Тим часом легалізація української корпорації не йшла легко. Такої справи ректорат не хотів полагодити без порозуміння з Об'єднанням Німецького Студентства, яке уважало, що воно має монополію на корпораційну форму студентських товариств. Як на кожній німецькій школі тих часів, так і в Данцігу, відбувалися різні шкільні традиційні свята, як інаугурація нового ректора, свято “звороту ‘соонця” з щорічним балем в приміщеннях школи і т. п. Головну участь в тих святкуваннях брали німецькі корпорації, що репрезентували студентство. Польські студентські товариства, що існували при Політехніці в Данцігу, домагалися, щоб їх також допустити до участі в тих святах, але німецьке студентство, а за ним і ректорат, категорично стали на становищі, що усі ті свята є виключно і традиційно німецькі і не допустили до участі в них польських товариств. Заснування української корпорації, нібито заприязненої нації, поставило знову питання участі в шкільних святкуваннях не-німецьких корпорацій, точки дуже дражливої в Данцігу. Остаточно ректорат при тихій згоді німецького студентства, погодився на заснування і легалізацію української корпорації і навіть приділив їй місце на т. зв. Stehkonvent і щит корпорації в галі Політехніки, поміж німецькими корпораціями, але під умовою, що українці не будуть домагатися участі in corpore і з прапорами в актових святах Політехніки, але будуть прошені на ті свята як гості. Ця умова, чи виняток, зроблений початково для “Чорноморя”, був пізніше поширений на всі зареєстровані при Політехніці українські товариства. По двох представників від українських корпорацій в лентах і шапках, але без прапорів, бували присутні на святі інсталяції нового ректора.

Остаточно ректорат, по довгих переговорах, затвердив статут корпорації “Чорноморе” 10 лютого 1924 р. Цей день став річницею оснування К! “Чорноморе”.

Легалізація К! “Чорноморе” при Політехніці спричинила те, що за нею незабаром почали слідувати інші. Вже весною 1924 року закладається всередині “Основи” друга корпорація, що приймає назву “Галич” і остаточно легалізується в 1925 році, а слідом за нею йде Корпорація “Зарево”, що від довшого часу існувала як нестатутований гурток в більшості членів УВО і лише в 1924 чи 1925-ім році оформилася як студентська корпорація. Противники корпорацій та студенти соціалісти, виховані в давніх традиціях згуртувалися в Товаристві ім. Івана Франка. Скрайно ліві лишилися в опанованій ними Громаді ім. Драгоманова. Кореспондент “Діла” писав у літі 1924 року: “Внутрішнє життя нашої громади кристалізувалося і набрало певних

форм. Переймаючи від німецьких студентів їх організаційну схему і приноровлюючи її до наших своєрідних прикмет, утворено гурти, де ведеться працю більше інтенсивно і де товариші стають товаришами в повному розумінні того слова". (4)

"Основа" перетворюється в союз організацій і стає виключно становим товариством. Одначе рожеві сподівання кореспондента "Діла" не справдилися. Внутрішня діяльність "Основи" цілковито завмирає завдяки ривалізації між товариствами, що творили "Основу", особливо між корпораціями і Товариствами ім. Франка та драгоманівцями. Ця ривалізація не дозволяє устійнити ані внутрішньої політики Товариства, ані відношення до Студентської Централі. Затяжна боротьба між ЦЕСУС-ом і ДОПС-ом за впливи між студентами відбивається і на Данцігу. З початком 1924—25 шкільного року "Чорноморе" окружною дорогою довідалося, що Громада ім. Драгоманова у Данцігу стала членом ДОПС-у. На Других Звичайних Загальних Зборах "Основи" в жовтні 1924 року чорноморці поставили внесок на виключення драгоманівців з "Основи" тому, що членство ЦЕСУС-а і членство ДОПС-а несумісне. Над цим внеском відбулася дуже жива дискусія. Але загаль членства, засипаний софістикою промов лівих дискутантів, не міг рішитися виключити членів з станового товариства лише за їх переконання і внесок "Чорноморя" не отримав більшости. Тоді чорноморці заявили, що вони не можуть бути членами одного товариства разом з драгоманівцями і греміяльно виступили з "Основи" та залишили Загальні Збори. Тоді хтось поставив внесок розв'язати "Основу" і розписати нові заяви вступу. На основі доступних джерел не можна усталити, до якого внеску прийшли Загальні Збори і як розв'язали проблему подвійного членства в студентських центрах. Дещо світла проливає на справу допис до "Студентського Вісника" органу ЦЕСУС-а з березня 1925 р. "ДАНЦІГ". "Основа" З початком цього року приступлено до цілковитої реорганізації нашого Союзу і то тому, що праця в ньому не йшла як слід. Статут справлено для надання організації національно-професійного характеру. На надзвичайних загальних Зборах, які відбулися 24 січня б. р., затверджено статут та вибрано нову Управу Союзу, в склад котрої увійшли: тов. М. Яримович (голова), А. Онисько (містоголова), Д. Німилович (секретар), Ю. Величко (скарбник), І. Гавриляк (господар), Я. Валюх (культ.-освіт. реф.), А. Федина (бібліотекар), а з містовиділових тов.: Б. Онуферко (хоровий реф.) та П. Хомінський (спорт. реф.). Кол. М. Яримович, тоді голова Т-ва ім. Івана Франка був найбільш для усіх сторін сприйнятливий кандидат, запропонований сотн. К. Кізюком на голову "Основи". Але чи драгоманівці лишилися надалі членами "Осно-

ви” не можна ствердити. Можна лише припускати, що “надання організації національно-професійного характеру” було скероване проти комунізуючих внутрі “Основи”. Але всі ці статуткові реформи мало помагають. Товариство далі знаходиться в стані занепаду і бездіяльності і навіть не може утримати власної домівки, яку перебирає “Чорноморе”.

По своїм виступі з “Основи” “Чорноморе” починає жити своїм власним життям. Около 25 студентів опинилося поза своїм становим товариством. Їх положення було досить складне, бо без приналежності до станового товариства не можна було рахувати на полегші в шкільних оплатах, чи на якусь небудь поміч, яка була потрібна студентові від шкільної влади. Спроба проломити засаду, що лише “Основа” заступає українських студентів перед адміністрацією школи, не вдалася і “Чорноморе” мусіло з тим погодитися. Але ставши окремою одиницею, воно стало ще більше усамостійнюватися. “Чорноморе” вступає в члени ЦЕСУС-а і СУСОНД-а, здобуває тим самим позиції між студентами поза Данцігом; нав’язує зв’язки з краєм і закордоном. Постання корпорацій “Галич”, “Зарево” і “Чорноморе” послаблює діяльність “Основи”. Але не можна назвати цей час страченим, бо усі організації у взаємному змагу ведуть корисну працю, але вже новими шляхами.

Властиво після 1925 року, коли впливи драгоманівців в “Основі” зникли, рація окремого існування К! “Чорноморе” також зникла, однак щойно скінчення студій і виїзд з Данцігу більшої частини драгоманівців і франківців у 1927 році міняє атмосферу в студентському осередку і приводить до згоди.

VI

1925 рік був переломовим у житті данцігського студентського осередку. Через економічні умовини, про які було згадано вище, мало що не половина давніших студентів залишає Данціг, а на зміну їм приходять, восени того року коло 60 нових кандидатів на студії. Це був нормальний високошкільний приріст, вихований в повоевних часах в однакових умовах, не тільки школою, але також Пластом, до котрого більшість з новоприбулих належала. Вони принесли з собою гасла практичної суспільної роботи, якими жив тоді край: співпраці, кооперації та економічної розбудови, як першого ступня до здобуття особистої і національної незалежності. Усі вони були, розуміється, просякнуті пануючим тоді духом націоналізму.

Прибувши до Данцігу, вони застали там досить невідрадний стан. В “Основі” переважали ліві напрямки, а національно-думаючі члени “Основи” не вмiли тому протиставитись, хоч і

творили дві корпорації — “Галич” і “Зарево”. З другого боку було “Чорноморе”, що представляло собою суцільний бльок національно-думаючих студентів. (Т. Грушкевич — Спогади). (28) Частинно з несвідомости давніх анімозій, частинно завдяки випадкові чи давнішим знайомствам, новоприбулі розійшлися по різних угрупованнях і здається лише одне Товариство ім. Івана Франка не дістало свіжого припливу крові. Це було грізним попередженням для організації, що явно почала тратити співзвучність з молодшим поколінням.

З приходом нових студентів до Данціґу твориться там Курінь Старших Пластунів, до котрого належали усі студенти пластуни. Отож новоприбулі, ставши членами різних товариств, не тратять між собою зв'язку і тим самим не стороняться від членів корпорації “Чорноморе”, бачать ненормальність існуючого стану і приходять до висновку, що треба повернути єдність студентському осередкові. Вони, відбувши в 1925—26 академічним році новацький період, з 1926—27 академічним роком починають брати активну участь у проводі студентських організацій і приводять до порозуміння між “Основою” і “Чорноморем”. Корпорація “Чорноморе”, чи точніше її члени стають членами “Основи”; а сама “Основа” стає свого роду міжорганізаційним становим товариством, більшість членів якої належали до одної з корпорацій, а усі члени корпорацій належали обов'язково до “Основи”. Корпорації переходять від ривалізації до співпраці між собою на терені “Основи”; усталюють напрямні праці “Основи” і примушують своїх членів ту роботу виконувати. Навіть вибір управи “Основи” був звичайно узгіднений між корпораціями, які перед загальними зборами намічували кандидатів на всі пости і наказували своїм членам голосувати за наміченими кандидатами. А втім роля “Основи” звелася до репрезентації українського студентства перед ректоратом школи та до уряджування всенаціональних святкувань, що вимагали участі усіх студентів і на які приходила звичайно уся громада українців Данціґу. Виховна та освітня робота між студентами велася всередині корпорацій, як також зв'язки з німецьким студентством, що вже перед тим були в засягу К! “Чорноморе”. Про це буде мова далі.

Такий стан речей тривав 10 років. Від 1935 року починає мінятися політичний клімат Вільного Міста. Зрієт потуги III-го Райху впливає підбадьоруюче на місцеве населення. До влади приходять поволі місцева філія націонал-соціалістичної партії і її впливи починають відчуватися у всіх ділянках життя. Н.С.-Партія не терпіла жадних ідеологічних чи виховних конкурентів, тому була явно анти-корпораційна. Коли в 1937 році націонал-соціалісти захопили владу у Вільному Місті, то почався

По сходах "Основи" — листопад 1933 р.

Міжкорпоративна рада — 1934 р.

явний наступ на корпорації. Щоб не йти проти хвилі, німецькі корпоранти стали менше уживати красок, менше афішувалися з відбуванням своїх корпоративних сходів, не приходили на свої “стоячі конвенти”. Остаточно в 1938 році, на наказ Сенату Вільного Міста, ректорат Політехніки офіційно розв’язав усі корпорації і заборонив ношення красок. Тож німецькі корпорації, послухавши продоводів, хоч може і не охоче, перестали офіційно існувати, а деякі й справді ліквідувалися.

Це вплинуло й на українські корпорації. Вони також перестали уживати барв, а з 1938 року, з часу заборони німецьких корпорацій, зовсім закинули корпоративні практики, хоч наказ ліквідації й не торкався чужинецьких товариств. Саме в тому часі кількість українських студентів у Данцігу дуже змаліла, числила коло 20 осіб, так що корпорації мусіли деактивізуватися, маючи заледве по кілька членів, що підтримували між собою лише товариський зв’язок. Отож уся праця студентського осередку зосередилася знову в “Основи”. Коли ще в 1935 році управа “Основи” була вибрана на базі міжкорпоративного порозуміння, то вже в 1937 році нова управа була вибрана загальними зборами на основі вільного вибору.

У тім часі усі українські інтереси заступала лише “Основа” і вона полагалася усі студентські справи не лише перед ректоратом школи, але також і перед адміністрацією Вільного Міста. Націоналістична робота, в яку були заангажовані майже всі студенти, проходила не в рамках “Основи”, що формально не була в неї вмішана.

Націонал-соціалістичний рух, не маючи корпоративної конкуренції, скоро охоплює німецьке студентство. Явно творяться бойові групи СС і СА. На весну 1939 року ці групи закрили доступ до Політехніки польським студентам і тим самим виключили їх з школи. Коли восени 1939 року вибухла німецько-польська війна, Данціг був дуже скоро зайнятий німцями, в чому активно допомогли студентські бойові групи. (26)

Коли гітлерівці зайняли Данціг, відносини між українцями і німцями відразу погіршилися. Свободу рухів українських студентів було обмежено. Влада дозволила українським студентам мати лише одну організацію — “Основу”, над якою усталила нагляд. Тим самим, посередньо були заборонені корпорації, що до тієї пори хоч і деактивізувалися, але не були зліквідовані.

Зі зайняттям Польщі, німці закрили в ній усі високі школи, тому українська молодь, що хотіла студіювати, мусіла тягнутися на захід. Тож і в Данцігу число українських студентів подвоюється і доходить знову до 50 осіб. В новій громаді і в нових обставинах наростають також нові проблеми.

В 1940 році розвал в ОУН і зв'язані з тим міжгрупові непорозуміння докотилися й до Данцігу і грозили новим розколом в “Основі”, але через негативну поставу старших колег до усяких сварок, не дійшло до більших конфліктів. В зимі 1941—42 року прийшла реорганізація студентського життя на терені Німеччини, в складі якої знаходився й Данціг по упадку Польщі в 1939 році. На місце самостійних українських студентських організацій в академічних центрах, створено одну організацію на провідницькому принципі, з правом закладати свої філії по академічних центрах Німеччини і Протекторату. Це була “Націоналістична Організація Українських Студентів Великонімеччини” — НОУС з осідком у Берліні. Отож у січні 1942 року данцігська “Основа” перестала існувати як самостійне товариство і добровільно підпорядкувалася централі НОУС у Берліні. Від 1943 року була заведена збірна відповідальність усіх членів товариства, а голови “Основи” вже були не вибрані, але наставлявані з уряду. В таких організаційних рамках перетривала “Основа” до березня 1945 року, коли, з наближенням фронту, закрилася Політехніка, а з виїздом студентів зліквідувалася й “Основа” в березні 1945 року, проіснувавши в різних організаційних формах 22 і пів року. (26)

З організацій, що постали при “Основі” в першому році її існування лише хор “Сурма” пережив весняні бурі 1924-25 року. Зате з приходом нових членів постають нові гуртки, але вже з іншими цілями ніж їх попередники. З давніх гуртів бачимо на новій сцені лише корпорації, що про них буде мова нижче і Товариство ім. Івана Франка.

Постало воно внутрі “Основи” як реакція на творення корпорацій. Було воно прямим наслідком давнього гуртка драгоманівців з тим одначе, що під впливом оточення позбувається явної інтернаціональної закраски, якої надали гурткові драгоманівців ліві і стає більш національно спрямованим. Об'єднувало воно в більшості людей противних модному тоді націоналізмові та склонних більше до соціалізму. Належали до Т-ва ім. І. Франка переважно старші студенти виховані в давніх радикальних традиціях. Товариство ім. Івана Франка не мало статусу і не було затверджене сенатом Політехніки. В своїй праці воно керувалося внутрішнім правильником, що його уложив Микола Яримович, що був першим головою товариства. Члени товариства прийшли на студії, відбувши роки військової служби під час першої світової війни та визвольних змагань, тому старалися якнайскоріше покінчити студії і дивилися скося на корпораційне “помахування шабельками”, як вони називали корпораційний ритуал. Завдяки авторитетові декого з своїх членів, мало Т-во ім. І. Франка чималий вплив на політику “Осно-

Кружок ім. І. Франка — 1927 р.

ви” в роках 1924—27. Через заангажованість в студіях вони не проявляли великої внутрішньої діяльності, але сповняли таку ж ролю що й корпорації, стараючись скріплювати товарицькість між своїми членами та створити більш інтимну атмосферу на своїх сходинах, ніж це було можливе в багаточисельній “Основі”. Восени 1927 року, коли під впливом молодшого членства “Основа” ліквідує своє старе непорозуміння з “Чорноморем” і приймає націоналістичні засади за підставу внутрішньої і зовнішньої діяльності, члени Т-ва ім. Івана Франка не вважають можливим для себе лишитися всередині товариства і виступають з “Основою”. Не мало це однак великого впливу на життя осередку, бо Т-во ім. І. Франка, чи ідеологія, яку воно заступало, ставали в тих часах анахронізмом. По 1925 році вони не здобувають нових членів, а давні члени відходять з Данцігу по закінченні студій. В 1928 році Т-во ім. Івана Франка перестає існувати, а окремі члени його, що докінчують студії, переходять в стан т. зв. “диких”, себто не приналежних до жадних організацій. Заник т. зв. “радянськості” руху збігається з розгромом в 1928 році українського курсу на Радянській Україні, коли “ліві” зникають не лише в Данцігу, але й по інших студентських осередках.

7 березня 1927 року постає за ініціативою д-ра Євгена Вертипороха фаховий Гурток Студентів Хемії “Смолоскип”. В роках від 1922 до 1934 студіювало в Данцігу хемію 25 студентів. Було це міжорганізаційне об’єднання студентів, що ставили своїм завданням поглибити свою фахову освіту та допомогти в науці слабшим товаришам. На громадському форумі воно не виступало; відбувало регулярно сходина, де читали реферати на фахові теми, чи обговорювали фахові проблеми. Під умілим провідом д-ра Вартипороха, який по отриманні інженерського диплому в 1926 році був асистентом проф. А. Воля, існував той гурток до 1936 року, коли виїзд з Данцігу довголітнього голови і керівника та зменшення членства привели до його ліквідації. (3; 9—91; 28)

Пластовий осередок студентів пластунів постав в 1925 році. Був це VI курінь Старших пластунів. Членство його вагалося між 20 і 30 осіб. На сходинах куреня, що відбувалися регулярно, обговорювалися пластові справи, але часто ці сходина ставали тереном обговорення й загально-студентських справ. Дбав курінь також про спортове виховання членів і мав деякий час лещетарську секцію.

Атанас Мілянч, що прийшов до Данцігу восени 1925 року, приніс гасло кооперації та економічної думки, як підстави для дальшої діяльності студентства. Він організує студентську кооперативу, що спроваджувала з краю і поширювала між українськими студентами вироби рідного промислу, як цукорки “Фортуна Нова”, олівці та ще якісь дрібниці потрібні в студентським побуті. Ціль кооперативи була впровадити економічно-кооперативну думку між студентство, як підставу для їхньої будучої господарської діяльності по закінченні школи. Вічним справником студентської кооперативи був кол. Володимир Коцик, що продавав крам з шуфляди креслярського стола на рисунковій залі ч. 75, призначеній виключно для чужинців. Економічно це оплачувалося, бо товар приходив до Данцігу з Польщі без мита. Чистий прибуток з того торгу річні загальні збори кооперативи призначували на закуп книжок до студентської бібліотеки-читальні, що існувала від самого початку організованого життя в Данцігу. Багато книжок, перечитаних студентами, були висилані українській громаді на Зеленому Клині (майже усі видання “Червоної Калини”). Коли “Основа” втратила свою незалежність у кінці 1941 року, студентську бібліотеку передано філії Українського Національного Об’єднання в Данцігу.

За ініціативою Атанаса Мілянча, засновано при кооперативі щадничий відділ. Впливи були дрібні, бо гасло було: “щадни дрібно”, тож щадилося з мізерних студентських фондів дослівно феніги. Ощадності виплачувалося по скінченні студій.

Головним збірщиком ощадностей був Ярослав Сайко. В 1933 році кооператива показала в формі діаграму кількість заощаджень кожного щадника й це викликало свого роду перегони і ощадності зросли в окремих членів до сум 70—80 гульденів, що становило майже місячне утримання деяких студентів.

Як і кожний більший український студентський осередок, так і Данціг мав свою публікацію. Був це гумористичний бюлетень, що виходив неперіодично під назвою “Сміхомет”, де місцеві гумористи та карикатуристи містили свої твори. Цей орган був виявом самодіяльності членів і не-членів “Основи”. Редагували його в різні часи О. Згорлякевич, Ізидор Райтарівський, Роман Воробкевич, Володимир Пасіка, Володимир Коцик та Богдан Окпиш як технічний редактор, що переписував його начисто, робив з Володимиром Царем карикатури та приготував до розмноження. Частими дописувачами ще були Павло Хомінський, Андрій Ольшанський та ін. Розмножувався “Сміхомет” на шапірографі в кількості 50 примірників і не можна припускати, щоб хоч одне число його в когось збереглося. Почав він виходити в 1923 році і виходив неперіодично до 1938 року, коли появилось його останнє число. Пізніші умовини життя студентів в Данцігу вже не були сприятливі для публіцистичної діяльності.

Редакція “Сміхомета”, від ліва — І. Райтарівський, П. Підгаець, Б. Окпиш, О. Згорлякевич, В. Зюлковський, В. Коцик, Я. Гіряк.

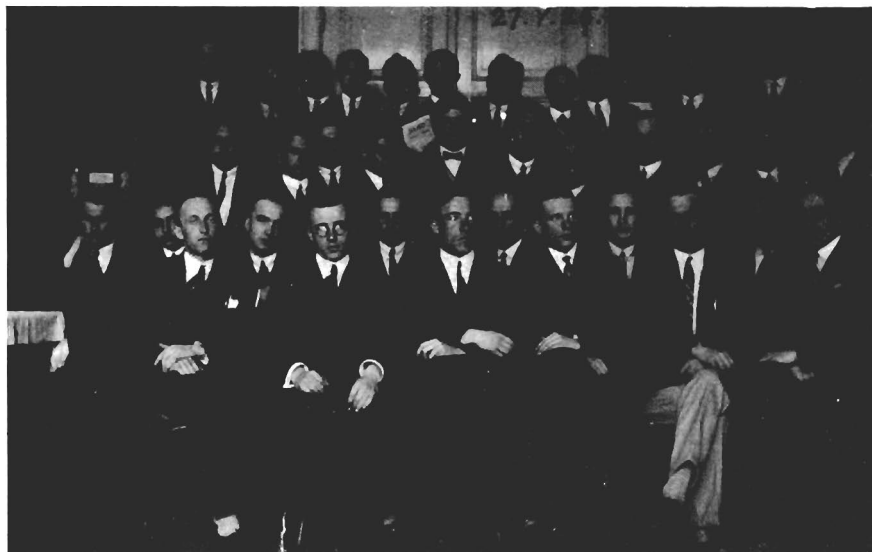
Другою студентською публікацією, що виводила свій початок з Данцігу був орган Корпорації “Чорноморе”, що почав виходити в 1925 році під назвою “Чорноморе”. В Данцігу було видано на циклостилї три числа. В 1928 році це видання було перенесено до Львова, де його по двох числах закрила польська поліція з великою втратою для корпорації. Видання це було присвячене пропаганді корпораційної ідеї між українським студентством. (9—116)

Тепер про відношення і співпрацю данцігських студентів з централею українських студентів ЦЕСУС-ом.

Як було вище згадано, зараз по заснуванні восени 1922 року “Основа”, як представник данцігського студентства, вступає в члени ЦЕСУС-а і вже в липні 1923 року є господарем 1-го Звичайного З'їзду ЦЕСУС-а в Данцігу. Від того З'їзду данцігська “Основа” і ЦЕСУС співпрацюють в повній гармонії до II-го Звичайного З'їзду ЦЕСУС-а в липні 1924 року в Подєбрадах. На цьому З'їзді виступають з ЦЕСУС-а комунізуючі студенти і закладають свою централу: “Демократичне Об'єднання Поступового Студентства” — ДОПС. Нова організація починає вербувати собі членів, намагаючись відтягнути існуючі студентські товариства від ЦЕСУС-а. Не мала вона великого успіху, але зате сама наявність двох централей привела до того, що деякі товариства, не знаючи на яку ступити, проголосили себе “неутральними”, себто не належали ані до ЦЕСУС-а, ані до ДОПС-у.

В данцігській “Основі” сили правих і лівих в тім часі були майже рівні і тепер без архівів ЦЕСУС-а і “Основи”-Данціг не можна усталити яку позицію зайняла “Основа”. Знаємо лише, що від 1925 року “Основа”-Данціг не числилася між членами ЦЕСУС-а. Можливо, що причиною тому було те, що в тім самім часі (9—10 серпня 1924 р.) постає “Централя Українських Студентських Організацій Німеччини”, в організації якої приймала участь “Основа”-Данціг. Нова організація 1 лютого 1925 року переорганізовується на “Союз Українських Студентських Організацій Німеччини та м. Данцігу” СУСОНД. (9—91) Та організація стає членом ЦЕСУС-а від оснування і репрезентує об'єднані в ній товариства, а між ними й “Основу” та “Чорноморе” Данціг. (1—Укр. Історик ч. 4, 1974, стор. 22), тим самим студентський осередок Данціг стає членом ЦЕСУС-а посередньо. Можливо, що така розв'язка була вигідніша для “Основи”, що мала членів прихильників ДОПС-ові.

СУСОНД не виявився життєздатним і по пару роках паперового існування він зникає і колишні його члени починають поновляти своє безпосереднє членство в ЦЕСУС-і. Найперше вступає до ЦЕСУС-а “Чорноморе”-Данціг в 1926 році. У 1927

З'їзд СУСОНД-у — 1926 р.

році вступають до ЦЕСУС-а КК. “Галич” і “Зарево”-Данціг, а пізніше і сама “Основа”-Данціг. На VI-ому Звичайному З'їзді ЦЕСУС-а 28—31. X. 1928 року в Празі Данціг був репрезентований п'ятьма товариствами, бо до вже вичислених долучилося ще Товариство Хеміків “Смолоскип”, до якого належали студенти, що не були членами попередніх товариств. Отож по 1927 році, коли в Данцігу остаточно закінчилася внутрішня ідеологічна боротьба і ліві угруповання втратили впливи, усі студентські організації належали до ЦЕСУС-а. Не дивлячись на ту організаційну роздробленість данцігський осередок став одним з кращих членів ЦЕСУС-а. Про це свідчать хоч би виїмки зі звіту з діяльності ЦЕСУС-а на 1929—30: “З еміграційного студентства на першій місці треба поставити наші студентські організації в Данцігу... Студентські організації Данціг не мали залеглості в вкладках. З оподаткуванням на міжнародні студентські з'їзди... лише чотири організації внесли повністю це оподаткування: ...“Основа”, “Чорноморе” та “Зарево”-Данціг. Одновідсоткове самооподаткування на видання заклику з приводу арештів на Великій Україні внесли такі громади... “Основа”, “Чорноморе” і “Зарево”-Данціг. (Студ. Вістник ч. 8—10, 1930, стор. 11 і 12)

Заслугу за це треба покласти на карб корпорацій, що тоді повні мали контролю студентського життя. В корпорації “Чор-

номоре”, що на переломі 20-их і 30-их років встигла заложити братні корпорації по майже усіх студентських осередках Польщі, постала думка активної підтримки ЦЕСУС-а, як одної з галузей діяльності Товариства. На З’їзді братніх корпорацій “Чорноморе” в кінці місяця березня 1930 року, зрозумівши велику небезпеку, яка загрожувала студентській централі через брак співпраці зі сторони красивих студентських організацій, З’їзд постановив, що КК! “Чорноморе” повинні активно підтримувати ЦЕСУС в усіх його починаннях і по змозі зв’язати його з місцевим студентством. Засобами до того мали бути точне плачення членських вкладок членами корпорацій та допильнування, щоб членські вкладки вплачували інші організації даного університетського осередку. Крім того, щоб поліпшити співпрацю ЦЕСУС-а з студентськими осередками, З’їзд запропонував усталити на місцях т. зв. кореспондентів ЦЕСУС-а. Ці кореспонденти обслуговували б не тільки інтереси корпорацій, але інтереси цілого академічного осередку і улегши б ЦЕСУС-ові змогу мати потрібні правдиві і скорі інформації з окремих студентських осередків та інформували б ЦЕСУС, які завдання може певний осередок виконати. (Студ. Вістник ч. 1—4, 1930, стор. 42, 43, 45—47). Ця пропозиція дістала цілковиту підтримку ЦЕСУС-а і, почавши від 1930—31 року, появляються кореспонденти ЦЕСУС-а по академічних осередках, де існували Корпорації “Чорноморе”. В Данцігу, що був проєктодавцем цього плану, першим кореспондентом ЦЕСУС-а був Володимир Шиприкевич, а по його відході з Данцігу в 1934 році, позицію кореспондента перейняв Роман Загайкевич (Укр. Іст. ч. 4, стор. 35). Інституція кореспондентів виявилася дуже корисною для обох сторін, а Данціг став зразком співпраці між студентськими осередками і централею. Міжорганізаційні данцігські товариства, що не були членами ЦЕСУС-а, як кооператива, підтримували ЦЕСУС чим могли. Ось яку замітку знаходимо в Студ. Вістнику ч. 5—7, 1931: “Добровільні датки на ЦЕСУС. Студентська кооператива в Данцігу 500 кч.”.

Такий стан існував до 1939 року, коли війна і змінені політичні обставини змусили данцігський осередок підпорядкуватися НАСУС-ові і тим самим стратити безпосередній зв’язок з ЦЕСУС-ом.

VII

Специфічний характер надали данцігському студентському осередкові корпорації. Було їх в Данцігу три: “Чорноморе”, “Галич” і “Зарево”. Початки їх ведуться з кінця 1923 року, але всі вони остаточно оформилися і легалізувалися в 1924 році та

проіснували коло 15 років. Кожна корпорація дала певний вклад у життя студентської громади, хоч і не в однаковій мірі. Одначе кожна з них виконала певну функцію, яка уважалася тоді конечною, чи потрібною і тому кожна з них лишила свій слід.

Данціг був ідеальним місцем для розвитку корпорацій, і не можна заперечувати, що постали вони за зразком німецьких студентських товариств, з котрими віч-на-віч зустрілися українські студенти в Данцігу. Але українські корпорації, прийнявши багато зовнішніх форм від німецьких корпорацій, влили в них свій зміст.

Перша з українських корпорацій “Чорноморе”, ставши організацією студентів, що вийшли з “Основи”, представляла собою спочатку групу осіб з дуже зрізничкованими поглядами, що не дуже ясно уявляли собі свою програму і цілі на будуче. Прийнявши спрощені зовнішні форми німецького буршеншафту, нове товариство не без трудно і внутрішніх спорів почало формувати свою програму. Заснувавши корпорацію, вони увійшли в нову, незвичну їм організаційну форму. Якщо ж зважити, що в тій групі були люди різних політичних переконань та навіть досить різного віку, то усі нововведення приймалися досить різно і не завжди охоче. Тільки спільна хвилева ситуація, державницьке наставлення і ствердження, що багато більше праці можна виконати саме в такого роду малій студентській організації, охоронило її від розвалу.

Наявність членів різних політичних переконань не дозволила новому товариству стати малою клітиною якогось політичного угруповання, хоч така небезпека грозила, і змусила шукати за якоюсь синтезою, що була б сприйнята для кожного державницько наставленого члена і застала обминати справи, що могли б стати причиною внутрішніх непорозумінь.

Був це час політичного шукання “себе” серед українського суспільства взагалі, а між студентством особливо. Був це час, коли Юрій Липа писав свої геополітичні статті і коли багато осіб, зневірившись у демократії, що довела їх до еміграції, почали думати про організації — ордени, які, не вдаючися в ялові дискусії, мали б виховувати на еміграції провідну верству для будучої української держави. Цією ідеєю захопився і провід нового товариства.

Шукаючи світоглядових підстав для своєї корпорації, члени “Чорноморя” зв’язуються з Юрієм Липою, Теофілем Кострубою, проф. Іваном Мірчуком та Василем Кучабським. Під впливом тих духовних батьків, “Чорноморе” приймає засаду, що воно виховує своїх членів у національно-державницькому дусі на самотійно думаючих громадян на користь будучої української

держави. Засобами до того мали бути: поперше, певна означена самоосвіта, що мала розвинути загальний світогляд і відкрити широкі політичні горизонти, а крім того вимагати, щоб кожний член Корпорації набув основне фахове знання, потрібне при будові держави, подруге, тверді організаційні форми провуду і підчинення, що мали б виховати здібність до активного самоорганізування, і потрете, військовий вишкіл, що мав би, крім військового знання, виховати волю і скріпити вартості набуті міцною зорганізованістю.

Прийнявши ці засади, Корпорація відразу позбулася ідеологічних дискусій, що панували тоді на студентських сходинах, завела строгу дисципліну членства, переводячи його через піврічний стаж новака, та привела до обов'язковості, заставляючи кожного члена бути на час присутнім на щотижневих вічах та на щоденних стоячих конвентах. Корпорація "Чорноморе" не мала ніколи більше як 25 членів, тому всі завдання, які вона брала на себе і всю працю мусіли виконувати всі члени, себто кожний член мав якесь постійне, чи переходове зайняття чи доручення до виконання і тим самим привчався до обов'язків і мусів про поступ чи виконання завдання звітувати перед цілою корпорацією на щотижневих вічах. Старшина корпорації, три особи, лише координувала працю і розділяла роботу. Ставши б'ючою корпорацією, себто прийнявши засаду, що образа чести мусить бути змита подинком на шаблі, та зв'язана з тим вимога обов'язкових вправ у фехтуванню, привело чорноморців до вміння володіти шаблею та привчила їх до уваги і обережності в поступованні і словах.

За практичне поле зовнішньої діяльності, на якому могли б члени К! проявити свій хист і вміння, обрала К! "Чорноморе" пропаганду української справи між німецькими колегами та професурою Політехніки. К! "Чорноморе" добилася на тім відтинку значних успіхів.

На зовсім інших принципах була побудована К! "Зарево". Була вона місцевою ланкою УВО, а потім ОУН, прибраною в форму студентської корпорації. Існувала вона перед тим, як ідеологічний гурток всередині "Основи" від самих початків.

УВО (Українська Військова Організація) звернула дуже скоро свою увагу на Данціг, як догідне місце для комунікації з закордонними центрами, особливо з Німеччиною. Тому вже в самих початках діяльності УВО постає в Данцігу її низова клітина, що мала конспіративну кличку "Мімізівка". (22) В часі творення українських корпорацій, ця низова клітина приймає форму студентської корпорації, щоб у той спосіб легалізуватись в студентських кругах. Подібні студентські товариства мало ОУН по майже всіх студентських осередках. Законспіровані в

краю, за кордоном — в Чехах та Німеччині, вони приймають різні організаційні форми, але скрізь носять спільну назву “Зарево”.

Корпорація “Зарево” мала найбільше членів у своїх початках, потім з відходом старших віком студентів, число членів “Зарева” стало спадати і в роках 1927—34 не переходило десяти осіб, що цілком вистачало для конспіративної роботи, яку вони робили. В 1934 році, в зв’язку з убивством міністра Пєрацького і зв’язаною з тим атентатом погонею за членами ОУН зі сторони польської поліції, визначні члени ОУН мусіли виїхати з Данцігу за кордон, бо адміністрація Вільного Міста не могла гарантувати їх безпеки. З їх виїздом “Зарево” перестало існувати як корпорація.

В підпільній діяльності брали теж участь деякі члени К! “Галич” і “Чорноморе”, співпрацюючи з членами К! “Зарево”.

З нормалізацією відносин у студентським осередку наступив поділ праці між корпораціями. К! “Чорноморе” побільше утримувала дружні зв’язки з німецьким студентством та професурою і вело пропаганду української справи між ними, К! “Галич” натомість займалася більше діяльністю всередині українського студентства, брала активну участь в уряджуванні національних свят, бо мала між своїми членами диригента хору та більшість хористів. К! “Зарево” натомість вела головню свою організаційну роботу.

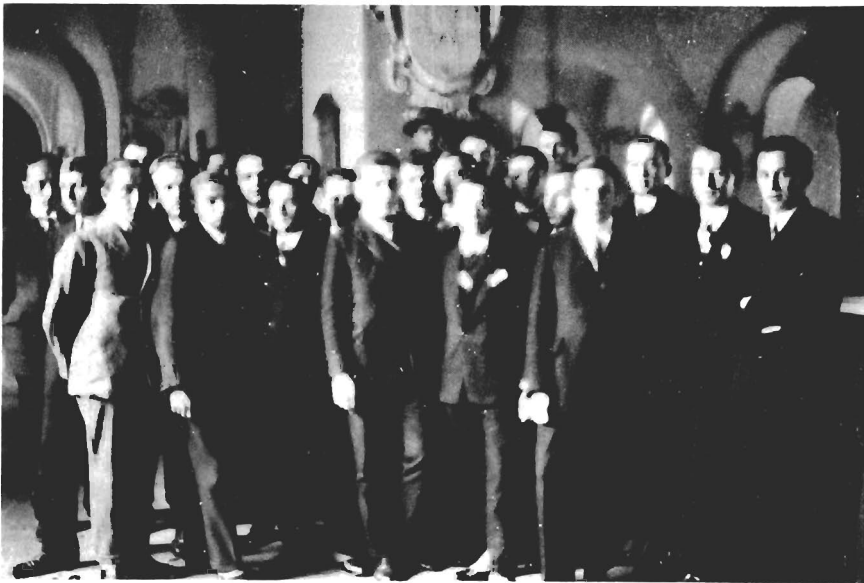
Усі три корпорації були побудовані на тих самих принципах одногосности при припинанню нових членів, усі вони ділили своїх членів на три категорії: новаків, чи “фуксів”, що відбували звичайно піврічний вишкіл перед прийняттям у лицарі, себто в повноправні члени, та “стару хату”, — членів, що покінчивши студії, відходили з активного студентського життя, але утримували зв’язок з своєю корпорацією та мали в будучому підтримувати її матеріально.

Кожна корпорація мала барви. “Чорноморе” чорно-блакитно-чорні, “Галич” блакитно-біло-золоті, а “Зарево” чорно-багряно-чорну; кожна корпорація мала відзнаку, т. зв. ключ, що його носили в лівій вилозі маринарки та кожна мала шапку в кольорах своєї ленти. Прапори корпорацій були в тих самих кольорах що й ленти, але корпорації не мали багато нагод, щоб їх уживати.

Усі корпорації були “б’ючі”, себто вимагали, щоб образи чести, яких не можна було полагодити мирним способом, були полагоджувані двобоєм. Через те усі корпоранти мусіли вміти орудувати шаблею. Правда, поєдинків між українськими студентами в Данцігу не було багато, але сама ідея оборони чести мала ту користь, що змушувала корпоранта не охочого до двобою

на шаблі, бути поміркованим у своїх висловах і в своїм поступованні. Кожна корпорація мала свій гімн, яким починала своє віче. “Чорноморе” прийняло за свій гімн стрілецьку пісню: “Не сміє бути в нас страху, ні жадної тривоги, бо ми є лицарі грізні Залізної Остроги”. “Галич”, що мав у своїм колі і поетів і музик, мав гімн власного укладу і мелодії, що починався словами: “Гордо сяє наш прапор блакитно-біло-золотий”.

У Данцігу українські корпорації процвітали як ніде інде, за винятком хіба Чернівець. Причиною тому були об’єктивні умовини притаманні Данцігові. Усі студенти жили у невеличкому містечку, передмістю Данцігу, що звалось тоді Лянгфур, де знаходилася Політехніка. Усі студенти вчилися в тій самій школі, що містилася в однім будинку, коли не рахувати хемії, що мала окремий будинок, усі студенти мали більш-менш той самий розклад годин, тож могли сходитись навіть щодня на коротку зустріч — Stehkonvent під час великої перерви, далі майже всі проводили свій вільний від викладів час у кількох креслярнях, що містилися в головнім будинку школи, тож комунікація між членами була дуже вигідна. Усі мали в тім самім часі вільні години, так що кожний член міг прийти на сходини, конвент чи віче, що відбувалися щотижня в домівках корпорацій, які містилися звичайно в одній з тамошніх пиварень.

“Stehkonvent” в авлі Політехніки.

Насувається питання, що спонукало українських студентів до заснування таких незвичних для української студентської традиції товариств. Найперше був приклад німецького студентства. Українським студентам заімпонували не лише їхні ленти, шапки, шрами на лиці з поєдинків та щоденні появи на Stehkonvent-ах в галі Політехніки, але також їхня здисциплінованість, точність та скоординованість, що так часто бракували нашим студентам у тих часах. Тож серед українського студентства з'явилися намагання піднести дисципліну загалу нашого студентства та вирівняти його до стандарту німецького студентства, з яким українці мали жити й вчитися. Самодисципліна була до того ж життєвою вимогою. Скінчити німецьку школу було можливо лише тим, що зуміли взяти себе в руки і достосуватися до пруського позему. Студентам з слабким знанням німецької мови, а часто й зі слабою середньошкільною підготовкою і це не допомогло б якщо б не було помочі старших студентів. А цю допомогу міг дістати молодий студент не в багатолюдній становій організації, а лише в тіснім гуртку корпорації, що слідила за успіхами своїх членів. Отож наслідування німецьких первозорів не було некорисне. (33)

В українському суспільстві в загальному панує негативний погляд на студентські корпорації, погляд, що витворився ще в половині минулого століття. Погляд цей, як ми бачили не зовсім вірний. Яків Шумелда в своїй статті про українських студентів в Європі, пише про корпорації так: "Корпорації, що вели довгий час свою працю серед нашого студентства за кордоном і в краю, виказалися додатними і від'ємними сторонами. Треба підчеркнути їх поважний вклад у спортивно-передвійський вишкіл (впоряд, фехтування, стріляння) у виробленню почуття відповідальности і карности, але з другого боку на всякі фехтунки і розправи витрачалось забагато часу і на тім терпіли фахові студії". (21—40) Автор статті (писаної в 1940 році) не звернув уваги на те, що молодь потребує трохи романтики, якої не могли дати станові студентські товариства, а час затрачений на "фехтунки" був многократно оплачений поміччю старших колег в науці. Але найбільша заслуга корпорацій була в тому, що вони вміли створити товариську атмосферу для своїх членів, що опинилися в чужому середовищі і дали їм гурт товаришів, що лишилися добрими приятелями на ціле життя.

VIII

В перших роках еміграції українські студенти майже не мали з чужинецьким студентством ніяких зв'язків. Український студент в тих роках був для чужинецького студентства "Ното

novus et ignotus". Чужинці черпали тоді інформації про Україну майже виключно з ворожих джерел; в українській справі вони добачали лише "політику" і "інтригу". До того саме українське студентство не було ще належно зорганізоване". (9—106, 107) Подібно було і в Данцігу. Хоч на Політехніці студіювали не тільки німці з цілої Німеччини, але й багато чужинців, українські студенти об'єднані в "Основи" не могли знайти тіснішого контакту з ними. Хоч і були спроби. Допис в "Ділі" згадує про вечірку для студентів чужинців прибалтійських країв (шведів, норвежців, фінляндців, естонців та литовців) в липні 1924 року. (4) Різні організаційні форми, різні звичаї та обичаї, а до того ще й мовні труднощі тяжко було перебороти. Правда, виступ хору "Сурма" на добродійному концерті і балю в користь українських емігрантів та студентів 17 лютого 1923 року в Червоній Залі цопотського Кургавзу, як і самостійний виступ хору "Сурма" 17 липня 1924 року довели існування українців до відома місцевих громадян, але, не дивлячись на добрий успіх, особистих контактів не дали. Дперва заснування корпорації "Чорноморе" за німецьким студентським зразком, дало організаційні форми, що дозволили нав'язати контакт з німецькими товаришами.

Корпорація "Чорноморе" здала собі справу з того, що успішна пропаганда мусить бути вбрана у форму зрозумілу для німецького студента чи професора. Такою формою був комерс, себто товариська вечірка, уряджувана з різних нагод, як річниця заложення корпорації, початок чи кінець семестра тощо. Комерси мали бути ведені прийнятим серед німецьких корпорацій способом. На ці комерси "Чорноморе" від самого початку почало запрошувати представників Союзу Німецьких Студентів, щоб мати нагоду поробити якісь особисті зв'язки.

Перший раз німці з чемности і цікавости прислали двох делегатів. Спосіб ведення комерсу зближений до звичного німцям зразку дав нагоду гостям позбутися звичайної для першого виступу штивности і почуватися як у себе, а це дало господарям нагоду нав'язати з гостями не лише офіційний, але й особистий зв'язок. А щоб поширити круг знайомих, "Чорноморе" прибрало тактику, що хто попав на їх комерс хоч раз як офіційний представник Союзу Німецьких Студентів, той лишався на списку гостей і потім був прошений особисто, хоч би й не займав становища в Союзі. Ця тактика поширила коло німецьких приятелів та заприятнила К! "Чорноморе" з німецькими корпораціями, членами яких були наші гості. Потім гості почали реваншуватися і запрошували "Чорноморе" до своїх корпорацій на подібні імпрези. А що в проводі Союзу Німецьких Студентів були звичайно члени найповажніших корпорацій і найбільше

впливових то “Чорноморе” за пару літ заприязнилося з ними і могло вести пропаганду української справи між їх членами, чи то в приватних розмовах, чи то в офіційній частині комерсу, коли звичайно давався короткий відчит з історії України чи українсько-німецьких відносин. Доповіді ці були виголошені звичайно запрошеними з Берліна чи Королівця доповідачами.

Коли було переломано перший лід і здобуто досвід в уладжуванні комерсів, “Чорноморе” почало запрошувати на свої свята також членів професорської колегії, звичайно ректора та осіб, на прихильності яких українцям залежало. А щоб дати відповідних контрапартнерів для розмови з ними, то “Чорноморе” запрошувало на свої комерси також визначних осіб з української сторони, як проф. Івана Мірчука з Берліну, доцента Оляничина з Королівця та членів української парламентарної репрезентації з Варшави: віцемаршалка Союму д-ра Володимира Загайкевича, М. Галущинського, д-ра А. Горбачевського, д-ра В. Целевича та ін.

Ці особисті контакти улегшували українським студентам поладження багатьох справ, що залежали від ректорату чи Союзу Німецьких Студентів.

Завдяки добрим відносинам з Союзом Німецьких Студентів українці змогли користуватися ідальнею та іншими вигодами Німецького Студентського Дому, що був власністю згаданого Союзу. В ідальні того дому кожна німецька корпорація мала свій стіл, позначений прапорцем корпорації. Для нескорпорованих студентів і допущених чужинців було кілька вільних столів. З часом “Чорноморе” добуло стіл для себе і могла поставити на нім свій прапорець. А пізніше того привілею було уділено корпорації “Галич”, та товариству “Основа”. Завдяки зв’язкам з ректоратом у 1933 році українські студенти могли отримати виключно для свого ужитку креслярську залю на 18 столів і тим самим мати в ній домівку для своїх організацій.

Свої комерси та “пивні вечори”, що їх уряджувано дуже рідко, відбувало “Чорноморе” спочатку в своїй домівці на Єшкенталер вег, а пізніше, для більш репрезентативних святкувань винаймало т. зв. Wappensaal в Німецькому Студентському Домі. Стеля цієї залі була оздоблена гербами міст Східньої і Західньої Пруссії (звідти і назва), а навколо стін висіли прапори німецьких корпорацій. Обслуговували гостей звичайно новаки корпорації — “фукси”, під проводом Старшого Новаків, що слідив, щоб жадному з гостей не забракло пива.

І так увійшло в традицію, що майже кожного семестра відбувався український вечір чи товариський комерс, який уряджувало “Чорноморе”, а пізніше “Основа”. Дуже величаво було святковано 10-літній ювілей “Основи” в 1933 році, та 10-ліття

існування корпорації “Чорноморе” в 1934 році, на які було запрошено велике число гостей, як з німецької так і української сторони. (11)

Такі добрі відносини між українськими студентами та їхніми німецькими товаришами та німецькою професурою Політехніки почали псуватися з приходом до влади націонал-соціалістів. Поруч урядових обмежень для чужинців, яким підлягали також і українські студенти, почала відчуватися також нехіть німецьких студентів просякнутих націонал-соціалістичним духом. Також і деякі професори, прихильники партійної ідеології, почали дивитися неприязно на українців. В 1941 році професор політичної економії Лембке (Lembke) публічно, на викладі, образив українців. На протест “Основи” проф. Лембке свої слова відкликав, але інтенція лишилася й відносини погіршилися. Комерсів чи спільних вечорів вже не робилося, бо не було з ким. Коли давніше адміністрація міста і ректорат Політехніки йшли українцям на руку, то тепер українці були під наглядом, як підозрілий елемент. Коли українські студенти хотіли допомогти нашим робітникам та полоненим то це владі не подобалося і кількох наших студентів опинилося в кацеті. (26)

ІХ

Побутово-матеріальний стан українського студента в Данцігу стояв у прямім відношенні до господарського стану краю і міста Данцігу.

В роках 1921—23, під час інфляції грошей, матеріально забезпеченим був лише той студент, що мав тверду валюту — долари. Тому що вартість марки падала з дня на день, щасливий посідач валюти міняв на марки звичайно лише одного долара, що вистачало приблизно на однотижневий прожиток. Але таких було не багато. Вістками про незадовільний матеріальний стан тогочасних студентів повна студентська і не-студентська преса того часу. Значна кількість студентів не мала нізвідки помочі і мусіла утримувати себе принагідною працею. Тому в початках при “Основі” існував Допомоговий Фонд, що старався дати допомогу найбіднішим студентам на оплату школи чи на мінімальний прожиток.

Для тих студентів, що діставали гроші з дому, ситуація поправилася в 1923 році зі стабілізацією валюти. Тоді кожний студент міг плянувати собі сякий-такий бюджет і не боятися інфляції.

Війна 1939 року знову вплинула від’ємно на добробут студентів у Данцігу. Через окупацію західноукраїнських земель Радянським Союзом майже всі українські студенти за кордоном

лишилися без засобів для життя. До того сам факт приявности большевиків на західноукраїнських землях вплинув депримуєче на психічний стан нашого студентства. У вересні 1939 року майже всі українські студенти в Данцігу підшукали собі роботу, щоб мати змогу заробити на життя. Спочатку про студії не можна було й думати, бо звичайна заробітня платня була не висока і треба було працювати цілий день, щоб заробити на своє утримання. З початком 1940 року, завдяки проф. д-р інж. Айзелінові, 15 заавансованих студентів, членів "Основи" дістали державну німецьку стипендію з т. зв. Гумбольд Фонду в Берліні. Знову інші студенти, набувши досвіду, підшукали собі ліпше платні праці і, працюючи лише кілька годин денно, могли рівночасно студювати, а знову деякі почали діставати гроші від рідні чи свояків, що виїхавши з Галичини до Генеральної Губернії і вспіли улаштуватися на нових місцях. Були також і такі студенти, що перервали студії і працювали в промислі, з надією продовжувати науку тоді, коли вдасться заощадити відповідну суму грошей.

Тому в 1940 році знову відновлено Допомогову Комісію "Основи", яка черпала свої доходи з добровільних датків українських громадян міста Данцігу, Гдині та Тчева, та української інтелігенції розсіяної на землях колишнього польського Поморя. В той спосіб бюджет Допомогової Комісії доходив до суми 600 німецьких марок місячно, і це причинилося до піднесення матеріального стану українського студентства в Данцігу.

У 1941 році під час війни німців з Совстами і прилучення Галичини до Генеральної Губернії, постала можливість відновити зв'язок між українськими студентами та їх родинами, що проживали в Галичині і дістали деяку поміч з дому. Але більшість наших студентів у тім часі була за перекладачів у німецькій армії і лише одиниці лишилися докінчувати студії. У 1942 році, коли виявилось, що війна затягається дехто з них вернувся до Данцігу кінчати студії. В тім же 1942 році Комісія Допомоги Українському Студентству у Львові признала перші і єдині стипендії на данцігський осередок і цим дала змогу кільком студентам продовжувати студії.

В Данцігу не було жадної студентської бурси. Усі студенти жили на приватних квартирах. Населення передмістя Лянгфур, в яким знаходилася Політехніка, складалося переважно з робітників, нижчих урядовців та старших пань, що піднаймали квартири студентам. Харчувалися студенти в початках хто як міг. Тож коли організатори українського студентського життя в Данцігу заложили свою їдальню, то нею користувалися майже всі українські студенти. Коли по півторарічнім існуванню харчівня мусіла закритися, бо було виповіджене дешеве приміщен-

ня, студенти мусіли знову харчуватися по приватних їдальнях, або на своїх квартирах.

В 1928 році Союз Німецьких Студентів силами самих студентів збудував Німецький Студентський Дім. Плян дому зробив професор архітектури д-р Флепс (Phleps), родом з Семигороду, а всю нефахову роботу виконували самі студенти. Члени "Основи" зголосили були свою співпрацю і разом з німецькими студентами возили пісок та копали глину. За те українці дістали право користуватися уладженнями того дому, себто їдальні, що давала за дешеву ціну (85 фенігів у 1929—34 роках), доволі добрі обіди, та з лазничок, душів, клубових і спортових уряджень і площ. Це була велика вигода і поміч, бо Студентський Дім був положений в безпосереднім сусідстві Політехніки, і користування їдальнею заощаджувало студентам багато часу. Про здобування окремих столів в їдальні для українських товариств була мова в попереднім розділі.

Шкільні оплати були дуже високі. Оплати виносили 350 до 380 гульденів за семестер, що при тодішнім курсі грошей рівнялося 70—75 долярів. Складалися оплати з двох частин: Honorar- & Studiengebuehr, це була оплата за вписані виклади і вагалася вона між 200 і 230 гульденів і Semestergebuehr у висоті 150 гульденів. Цю останню оплату платили лише студенти не-громадяни Вільного Міста Данцігу. За студентів з Райху цю оплату покривав німецький уряд через Союз Німецьких Студентів. Польща давала субсидії на покриття цієї оплати польським громадянам, що були членами товариства польських студентів "Bratnia Pomoc"; українці, що не належали до "Братняка" з принципіальних причин, мусіли платити ці оплати з власної кишені, хіба що діставали, дуже рідко, звільнення з оплат, чи принайменше відрочення, що дозволяло сплачувати належність впродовж цілого семестра.

Висота оплат для студентів з Польщі стала дуже високою з 1925 р., коли був здевальвований злотий і оплати почали рівнятися 650—700 зл. семестрально, що на тогочасні відносини в Польщі були дуже великі гроші. Тож студентів з обмеженим бюджетом, по оплаченню школи, лишалося дуже мало грошей на прожиток.

Життя студентів у Данцігу, як ніде інде, зосереджувалося біля їхнього шкільного будинку. Кожний студент по прийнятті на Політехніку і по внесенні перших оплат мав дістати стіл в одній з креслярень і шафку на свої речі на коридорі. Правда, як згадувалося вище, і на одно і на друге треба було трохи почекаати, але коли нарешті студент улаштувався, то він проводив увесь свій час у шкільнім будинку. Вранці студенти звичайно

служали викладів, переходячи з одної викладової залі до другої, пополудне проводили в креслярні над проєктами, або в бібліотеці, що містилася в тім самім будинку. Харчувалися в їдальні Німецького Студентського Дому, відпочивали, чи вигрівалися на сонці в парку коло школи. Додому йшли студенти лише на нічний відпочинок.

Треба згадати, що німці, дбаючи про німецькість своєї школи, не хотіли мати більшого числа чужинців на своїх рисункових залах, щоб не втратили вони випадково свого виключно німецького характеру і тому на тих факультетах, де було досталь чужинців, як факультет будівельний і машино-будівельний, були виділені окремі рисункові залі для чужинців. Такими залами були 75-та для будівельників і 120-та для машиновців. Були в тих залах згуртовані усі чужинці, що студіювали на тих факультетах, але переважали українці, бо інших чужинців були лише одиниці. Поляків на тих залах було мало, вони мали свої власні креслярні в Польському Академічному Домі, що займав одну з давніх пруських касарень. Студенти архітектури, суднобудування та хеміки, мали свої працівні разом з німцями.

Завдяки тому, що більшість наших студентів перебувала майже цілоденно на двох залах, могли існувати такі студентські інституції як бібліотека й читальня (на 75-ій засі), кооператива і щаднича каса. Окрім того рисункові залі служили в певних періодах часу, коли "Основа" не мала своєї домівки, підмінкою домівки для студентських товариств. Здруженість колег, що працювали побіч себе довгі роки і часто спільно розв'язували проблеми, переступала часто ідеологічні чи корпоративні межі. Студенти українці, що працювали на німецьких залах часто приходили на 75-ку, чи 120-ку, щоб відпочити в своєму гурті та переглянути українську пресу.

Місцева німецька влада була досить поблажлива до студентів і їх вибриків взагалі і до українців також. Тому часто місцева адміністрація хоронила українців і їх досить нельюальну поведінку від зазіхань польських властей. По убивстві міністра Перацького кількох наших студентів заангажованих в ОУН, могли виїхати, за згодою і здається, з поміччю місцевої адміністрації, до Німеччини, щоб не бути виданими Польщі.

Настрій та діяльність українського студентства в Данцігу від самого початку насторожили польську поліцію, що не маючи змоги безпосередньо наглядати над студентським осередком, старалася мати відомості про його діяльність чи то через інформаторів з посеред студентів (голосна колись справа Нича), чи через часті ревізії в студентів, що їхали з Данцігу чи до Дан-

Українська секція на рисунковій залі ч. 121 — 1929 р., від ліва — Т. Зубрицький, Б. Сатурський, Б. Собків, Будковський, З. Кохановський, Д. Волощак, Б. Окпиш, Лишовський, Р. Кулинич, Микитка.

На рисунковій залі ч. 121 — 1936 р., сидять від ліва — В. Козак, Б. Окпиш, М. Подлуський; стоять від ліва — В. Жук, Є. Пастернак, О. Семчишин, В. Воркун.

цігу, на граничній станції в Тчеві. Причиною того було й те, що майже всі студенти займалися, з більшим чи меншим успіхом, перевозом до краю нелегальної літератури, що приходила до Данцігу з Німеччини та Литви. Данціг був свого роду дірою в граничному плоті між Польщею і Німеччиною і це зробило його місцем зустрічей, прямих чи посередніх, для різних чинників обох тих держав, а ще більше для українських установ чи організацій в Польщі, що не хотіли, чи не могли афішуватися своїми зв'язками з закордоном, а особливо з Німеччиною. І це зробило студентську громаду в Данцігу об'єктом спеціальної опіки не лише польських урядів безпеки, але і українських політичних чинників по обох сторонах кордону.

Х

Студентську громаду в Данцігу відвідували досить часто наші послі і сенатори тодішньої Польщі. Михайло Галуциньський, д-р Антін Горбачевський, о. пралат Л. Куницький, Мілена Рудницька, д-р В. Целевич, д-р Володимир Загайкевич і ін. Вони приїздили запрошені на урочисті святкування, про що була мова вище; часом приїздили в особистих справах, чи для відпочинку над морем, часом для якихось офіційних чи псевдо-офіційних функцій. При якій би то нагоді не було, під час їхнього побуту в Данцігу кожний з них відвідував чи то усю студентську спільноту, чи якусь одну організацію. По 1938 році, коли до влади прийшли гітлерівці, ці відвідини припинилися.

Так само представники нашої політичної еміграції в Німеччині були частими гостями в Данцігу. Д-р Іван Мірчук, голова Українського Наукового Інституту в Берліні, Зенон Кузеля, сотник Василь Кучабський, дипл. інж. Димінський, Микола Сціборський, усі з Берліну, д-р Домет Олянич з Королівця відвідували студентський осередок, чи то на запрошення самих студентів виголосити українознавчі доповіді, чи то зустрітися з представниками українського політичного світу з краю.

Душпастирську опіку над студентами греко-католиками виконував апостольський адміністратор для українців у Німеччині о. Петро Вергун; він відвідував Данціг звичайно два рази до року і правив Службу Божу в одному з німецьких католицьких костелів. Він резидував у Берліні, але об'їжджаючи осередки українців у Німеччині, був ознайомлений зі станом нашої еміграції в Німеччині та починаннями і замірами українського тогочасного політичного проводу в Берліні і своїми враженнями та спостереженнями ділився з деякими старшими студентами в Данцігу.

10. II. 1929.

10-ліття "Основи" — 1933 р.

Відвідини провідних осіб нашого політичного і культурного світу були одною стороною зв'язків студентів з старшим громадянством. Другою стороною була поміч студентів у праці старшого громадянства.

Данцігське студентство було помічне при організації двох виставок народнього мистецтва улаштовуваних кооперативою "Українське Мистецтво" у Львові. Одна з тих виставок відбулася в 1931 році в Штоктурм-і, а друга в 1938 році в Кунсткамер-і. (11)

Крім студентів, на території Вільного Міста проживала ще невеличка кількість українських емігрантів, колишніх вояків Армії УНР. Жили вони в досить поганих економічних умовах. І брак інтелігентів і їхній поганий матеріяльний стан не сприяли створенню власного культурного осередку. Тому данцігські студенти старалися як могли, дати їм змогу утриматися при своїй нації.

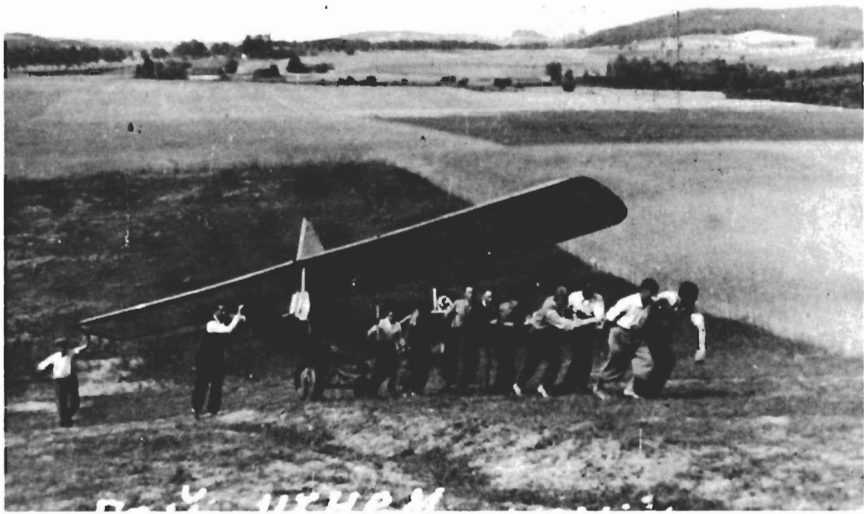
Завдяки ініціативі кількох студентів, головно сотника Олександра Згорлякевича, згуртовано було тих емігрантів у 1928 році в "Українську Громаду", що проіснувала, більше чи менше активно, до 1934 р. В 1938 р. засновано, завдяки ініціативі місцевого студентства, філію "Українського Національного Об'єднання" з Берліну, для не-студентів. Ця філія розвинулася дуже

Свят-Вечір — 1938 р., від ліва — В. Салдан, Р. Стахів, Федунік, С. Гаврилюк,
Д. Боринець, Д. Болеста, Є. Гринишин.

Біля домівки "Основи" — 1938 р.

Летунський вишкіл — 1939 р. Тягнемо ширяк на гору.

Відпочинок по вишколі. Від ліва — Сигерич (лежить), Тусевич (підніс руку), Р. Лапичак, інструктор-німець, Н.Н., Р. Галібей, Є. Гринишин, Покінський, Р. Шухевич (профіль), Болеста, Боринєць, перед ним Антонович, Н.Н., О. Семчишин.

гарно щойно з приходом більшої кількості українських робітників в кінці 1940 року. Восени того року до Данцігу й околиці приїхало около 600 українських робітників. Були це колишні вояки польської армії, яких випущено з таборів полонених і розділено до праці по різних підприємствах. Усі вони вписалися до філії “Українського Національного Об'єднання”. Винаймлено домівок, зорганізовано хор, що співав Службу Богу під час приїздів о. Петра Бергуна, далі зорганізовано секцію комбатантів та різні курси. Під проводом студентства влаштовувано реферати, дискусійні вечори, концерти, та різного роду імпрези. Ця діяльність забирала студентам дуже багато часу, але студентство було охоче присвятити свій час на працю на суспільному полі. ((11 і 16) Одначе ця буржлива діяльність не тривала довго, бо урядовим розпорядком у 1942 році робітникам було заборонено належати до Українського Національного Об'єднання. Тож, хоч праця студентів між робітництвом не припинилася, але прийняла дещо інший характер.

Коли в 1942 році появилася ще велика кількість робітників зі східньоукраїнських земель, то нечисленна кількість свідомих інтелігентів та студентів просто згубилася в робітничій масі. Виринула небезпека, що інтелігенція замість підтягати маси робітників на вищий рівень, сама почне поволі котитися вниз. Бачачи цю небезпеку, управа “Основи” в зимі 1942—43 року постановила згуртувати усіх місцевих інтелігентів з високошкільною освітою в “Кружок Прихильників Основи”. Завданням цього кружка було: 1. Поглиблювати фахове знання студіюючої молоді науковими доповідями, 2. Виміна думок між старшою і молодшою генерацією, 3. Впливати тим способом на формування світогляду молодшої генерації, створити культурну атмосферу і поглиблювати товариське життя і, 4. Брати участь в усіх імпрезах “Основи”.

Перші сходи відбулися 15 січня 1943 року і відбувалися щомісяця при задовільній участі. На кожних сходах виголошено фаховий реферат, а по рефераті відбувалася загальна дискусія. Опісля усі приявні сідали до спільного обіду чи вечері і решту часу проводили серед товариської гутірки. (11)

Було це гідне завершення діла розпочатого в самих початках українського життя в Данцігу, коли “Основа” просила на свої святкування національних свят емігрантів, що жили в місті, щоб дати їм змогу подихати рідною атмосферою.

Постійним гостем на святочних сходах, концертах та імпрезах “Основи” був генерал-полковник Віктор Зілінський, що жив у Цопотах коло Данцігу. Звичайно залізною точкою програми кожного святкування було слово генерала Зілінського.

22-гий Січня — 1932 р.

В 1933 році генерала Зілінського було іменовано почесним членом “Основи”. Коли в зимі 1940 р. генерал ненадійно захворів і помер, уся студентська громада відпроварила його на вічний спочинок на кладовище в Цопотах. (29 і 11)

В 1942 році приїхав на постійний побут до Данцігу проф. інж. Іван Шовгенів, перший ректор Української Господарської Академії в Подєбрадах. Цей визначний фахівець водного господарства дістав завдання опрацювати проєкт регуляції водного шляху Висли. Проф. Шовгенів відразу знайшов контакт з студентською молоддю. Астма, на яку хворів професор Шовгенів, не давала йому можности приходити на сходи товариства і тому старий професор став запрошувати студентів до себе. В його маленькій кімнаті провадилися цікаві розмови про чорноморську Україну, про наше недавнє минуле, та про різні технічні проблеми. Він хотів бачити молодих студентів всесторонньо образованими людьми, тож підшукував для них лектуру з української історії, географії та культури і сам укладав пляни суспільно-культурної праці для товариства. В грудні 1942 року його іменовано почесним членом “Основи”, але вже в квітні 1943 року його не стало між живими. На його похорон зійшла вся українська громада Данцігу, щоб віддати пошану великому вченому і колишньому міністрові. (11)

І Н Ф О Р М А Ц І Й Н И Й Л И С Т О К.

Живемо на чужині, далеко від рідних земель. Заняті поденною і турботами будня поринаємо щиро більше і вглибше в чуже середовище і часом навіть не зазримемо, як рветься нитка за ниткою, долучаючи нас з рідним краєм. Укр. громадяне, порозкидані на десятки кілометрів один від одного, зустрічаються зі собою тільки при нагоді різних свят і імпрез, улаштовуваних укр. суспільними організаціями. Такі імпрези виконувані силами місцевих робітничих кругів з призначені в першу чергу для укр. робітництва. З огляду на це їхня програма і їхній мистецький рівень не можуть створити тої високо-культурної атмосфери, яка відповідала б бажанням і смакові укр. інтелігента.

Укр. студентство віддавна відчувало брала такої високо-культурної атмосфери, яка уможливила б блискучий контакт між двома генераціями. Однак на переході цьому стояв нездоровий антигромадський поділ на т. зв. "старих" і "молодих". Ці дві генерації, замість доповняти себе взаємно, витрачали марно час і енергію на війну з нітриями. Той період з його життя вже богу-дякувати поза нами. Стоїмо на платформі тісної співпраці зі старшою генерацією, для якої за собою довголітній життєвий досвід, суспільний стаж і заслуги на науковому, суспільному і економічному полі.

Ідучи назустріч бажанням інтелігентських кругів зацікавити співпрацю двох поколінь, Союз Укр. Студ. "ОСНОВА" в Данцігу, опираючись на статуті Товариства рішив створити Кругок Членів-Прихильників. Членом-Прихильником "ОСНОВИ" може стати кождий інженер-бувший член "ОСНОВИ" та кождий укр. інтелігент з високошкільним освітанням.

Завданням цього Клуба буде:

1. Брати участь на всіх імпрезах "ОСНОВА".
2. Поглиблювати фахове знання студентської молоді.
3. Впливати на формування світогляду молодшої генерації.

Перші сходи Клуба Прихильників спільно з членами "ОСНОВА" відбудуться в половині січня 1943 року. На будуче такі сходи будуть відбуватися щомісяця. Метою таких сходів буде:

1. Створення високо-культурної укр. атмосфери
2. Виміна думок між молодшою та старшою генерацією
3. Виголошування науково-фахових рефератів
4. Поглиблення товариського життя.

Маємо надію, що не буде українця-інтелігента, який не відгукнувся на наш заклик та сподіємось, що перший з'їзд буде справжньою маніфестацією спільності двох поколінь української інтелігенції.

Виділ С.У.С. "ОСНОВА"-Данціг.

С. У. С. "ОСНОВА"

Д а н ц і г.

Данціг, дня 6. 1. 43

В. Д. Д. Д.

Проф. Др. Семон Куцел

В. Д. Д. Д.

Виділ С. У. С. "ОСНОВА" - Данціг має честь запросити Вас вступити в Клуб Членів Прихильників нашого Товариства.

Рівночасно повідомляємо, що перші сходки Клуба Чл.-Прихильників спільно з С. У. С. "ОСНОВА" відбуються для IV січня 1943 в Цюкоті, Зеєтрассе 84 у святочній залі гостиниці "Цюпотер Ратштубен" /коло залізничного двірця/.

Початок о годині II-й.

Слава Україні!

Господарський
Секретар

М. Вукричак
Голова

Запрошення С. У. С. "Основа".

Союз Укр. Студентів
"ОСНОВА" в Данцігу.

VEBEN UKRAINISCHER STUDENTEN IN DANZIG
Об'єднання Українських Студентів в Данцігу

УГОДА УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ „ОСНОВА“ В ДАНИЦІ

П Р О Г Р А М А

Перших Сходин С.У.С. "ОСНОВА"-Данціг спільно з Клубом
Членів-Прихильників, які відбуватимуться дня 17. січня 1943
у святочній залі гостиниці "Цолотер Ратештубен" у Цопоті,
Зеештрассе 23, Тел. 51703 /150 м. від залізничного двірця./

Початок у год. II перед полуднем.

Перша частина сходин: /від год. II до 13./

1. Відкриття
2. Вступне слово. Вигосить Голова "ОСНОВИ" М. Викричак.
3. Слово п. проф. І. Шевченіва, першого ректора Укр. Господар-
ської Академії в Подзабрадах.
4. Реферат дипл.-агронома П. Фроляка на тему: "Колгосп, його
структура та вплив на сільсько-господарську продукцію
України." /Висновки з дипломової праці президента, предмагі-
строї німецькому університетові у Поаен./
5. Дискусія над рефератом. Слідую 15-хвилин перерви.

-СПІЛЬНИЙ ОБІД учасників сходин від год. 13¹⁵ до 14¹⁵.
по обіді перерви до год. 13.

Друга частина сходин: /год. 15¹⁵ до 17 /

6. Уложення програми і плану праці Клуба Членів-Прихильників.
7. Дискусія.
8. Загн з діяльності та бігучі справи С.У.С. "ОСНОВИ".
9. Річне.
10. Закінчення.

Год. 18: ТЕАТР. / Міський театр в Цопоті./

Просимо привезти зі собою харчевні картки. /Обід: 100 гр. мяса,
15 гр. товсту і 50 гр. хліба/
Для привітанн будуть зарезервовані готельні кімнати, якщо
Виділ "ОСНОВИ" буде про це своєчасно повідомлений. Зголошення
учасників Сходин просимо слати на адресу "ОСНОВИ" найпізніше
до дня 12. січня 1943.

Програма сходин С.У.С. "Основа".

ХІ

Роки існування данцігського студентського осередку виразно діляться на чотири періоди, а це:

1. Період початковий, що охоплює роки 1921—23. Це роки постанови студентського осередку, його організаційні початки та шукання “модус-у вівенді” в новому німецькому середовищі. Характеризується він многочисельністю студентства, спільною працею в одній студентській організації, та спробами перенести організаційну систему практиковану в краю до нових обставин.

2. Роки 1924—27, це роки боротьби різних світоглядових та ідеологічних угруповань серед студентства і шукання нових організаційних форм, коли виявилось, що традиційні форми студентської організації не відповідали новим умовам життя і світогляду.

3. Роки 1927—38 це роки гармонійної співпраці між студентськими організаціями, що дало можливість вести успішну виховну працю серед студентства та дало змогу вести пропаганду української справи серед німецьких студентів, професури і німецького громадянства взагалі.

4. Роки 1938—44 це роки занепаду студентського осередку із-за зменшення числа студентів спричинене приходом до влади у Вільнім Місті націонал-соціалістів і погіршенням відношення влади до чужинців, а потім вибухом другої світової війни, що відділила Данціг від українських земель. Роки панування націонал-соціалістів позначаються перебудовою усього студентського життя, як німецького, так і українського. Нівечаться давні добрі відносини між німцями та українцями, зате, завдяки припливові більшої кількості українського робітництва, зростає громадська праця українського студентського осередку. Коли перед тим уся праця студентів зуживалася на діяльність внутрі студентського осередку, так тепер уся енергія студентства звертається на передання набутих вартостей ширшим кругам українського суспільства. Готовість до такої праці це також одна з заслуг виховної праці корпорацій.

Годиться тут згадати імена кількох осіб, що своєю діяльністю та своїм авторитетом між товаришами причинилися до створення з аморфної маси студентства міцний і діяльний студентський осередок.

Найперше сотник Корнило Кізюк, старшина австрійської армії, що був приділений як зв'язковий старшина до німецького корпусу і був там відзначений Залізним Хрестом II класу. Людина характерна, він користувався великим авторитетом серед студентства і не раз полагоджував спори в “Основи”. Він же

був сталим заступником українського студентства перед місцевою адміністрацією міста Данцігу, про що була згадка.

Микола Яримович також старшина австрійської і української армій був першим організатором внутрішнього життя українського студентства. Він був ініціатором створення студентського товариства "Основа". Його стараннями була набута домівка та організована студентська їдальня в Данцігу. Пізніше його анти-корпораційна постава пішла в розріз з загальними настроями тодішнього студентства.

Мирон Букоємський, маючи організаційні здібності, вмів скерувати студентські таланти до праці в хорі, що відіграв значну роль в житті українського студентства в Данцігу.

Андрій Федина, визначний член УВО, а пізніше ОУН стояв у проводі цієї організації в такому невральгічнім пункті, яким був Данціг. Він був зв'язковим між краєм і закордонними центрами Організації. Він організував кольпортаж організаційної літератури, передачу наказів та звітів з місць до централі. Зрозуміло, що він не брав голосної участі в загально-студентським організаційнім житті. В 1934 році, по вбивстві мін. Перацького він мусів виїхати з Данцігу.

Д-р Євген Вертипорох, асистент Політехніки, скерував увагу своїх колег хеміків на поглиблення їхнього фахового знання; заснував Т-во "Смолоскип" і був його головою до кінця його перебування в Данцігу.

Атанас Мілянч, що прибув до Данцігу в 1925 році, защепив данцігським студентам ідеї кооперації та приготування себе до дальшої праці серед українського громадянства по скінченні студій.

І нарешті сотник Олександр Згорлякевич, сеньйор корпорації "Чорноморе" був арбітром при полагоджуванні в пізніших часах багатьох спірних справ. Своім авторитетом він завше давав поштовх добрим та розумним починам серед студентства.

ХІІ

Дивлячись з перспективи часу треба сказати, що побут українських студентів в Данцігу був корисним не тільки тому, що дав їм добру фахову освіту, але також тому, що був доброю життєвою школою. Не відриваючись задалеко від рідного краю, українці мали нагоду зустрічатися зі студентами різних народів, головним чином з добре організованим і здисциплінованим німецьким студентством, його традиціями, звичаями та навичками. Маючи, через корпорації, зв'язки з німцями, мусіли й українці додержувати їм кроку не лише в науці, але і в товариській

поведінці і в суспільній позиції. П'ять чи шість літ побуту в Данцігу мали величезний вплив на формування думки, поглядів та орієнтації в політичній та економічній ділянках. Життя серед чужинців дало данцігерам виправку та певність поведінки серед власного й чужого середовища, що виявило себе в дальшому житті данцігерів.

Данцігська Політехніка давала своїм вихованкам не тільки широку і солідну технічну освіту, але також підготовляла до практичного виконання вибраного фаху, однаково вимогою виконувати масу шкільних завдань-проектів, як і даючи виклади з економії та елементів законодавства, що відносилося до інженерної професії.

Вже в першій семестрі, кожний початкуючий студент мусів вислухати "Введення до Інженерії". Ціллю тих викладів було зазнайомити початківця з практичними можливостями застосування вибраного фаху і дати нагоду застановитися вже під час студій над вибором галузі інженерії та над ділянкою праці по скінченню студій. Завдяки такому практичному підходові, данцігери дуже скоро по закінченні студій ставали повноцінними членами інженерської професії, та скоро зайняли провідні місця

Данцігери на 3-тій конференції українських інженерів у Львові — 1923 р., від ліва — О. Богачевський, В. Богачевський, Я. Валюх, О. Ключас, В. Онишкевич, Д. Пеленський, В. Громницький, В. Воробкевич, В. Коваль, І. Зубенко, Я. Бесолдовський, М. Кміт.

в господарському житті Галичини, яка із-за свого сільсько-господарського характеру не могла дати праці для індустріяльних інженерів. Не маючи нагоди знайти працю в існуючій промислі і не маючи доступу до технічних становищ в урядах та залізниці, данцігери творять нові промислові підприємства. В тридцятих роках біжучого століття не було майже жадного підприємства в Галичині, в проводі якого не стояв би колишній данцігер. Були це будівельні фірми, підприємства харчової промисловости, хемічні, електротехнічні та механічні майстерні.

Данцігери Орест Ключас та Роман Онисько заложили фабрику шевських кілків “Дендра”, що швидко росла і вспіла в короткому часі здобути значну частину ринку Польщі. Володимир Онишкевич провадив фабрику картонажних виробів “Декоро” і малу друкарню. Ярослав Головач заложив фабрику крейди та крейдок до писання, а Дам’ян Пеленський фабрику мила і порошоків до прання “Мота”. Д-р Іван Ковальський провадив виробню смазів, а Марко Бачинський фабрику трикотажів і пральню, Іван Зубенко заложив фабрику електричних батарей “ЕКО”, а Мирослав Раковський робітню радіоприймачів “Екомп”. Роман Мацюрак провадив крамницю з електро-технічними матеріалами. Ізидор Райтарівський заложив механічні варштати і відливню чавуну та виконував навіть більші механічні споруди. Атанас Мілянч і Юліян Воробкевич оснували Кооперативу Інженерних Робіт, першу того роду кооперативу на українських землях. У ній працювали також данцігери Роман Базилевич, Юрій Величко, Тарас Грушкевич, Іван Зубенко, Євген Пастернак, Юрій Пясецький та Володимир Шиприкевич. В. Онишкевич та Ю. Пясецький провадили також власні бюро для будівельних проєктів. В 1940-х рр. данцігери В. Богачевський і Б. Галуцинський (“Санітас”) вели інсталяційні підприємства переважно для державних і муніципальних установ. В тому часі З. Кохановський провадив монтажно-інсталяційне підприємство і тоді м. ін. перевів монтаж теплових, механічних і санітарних споруд у поверх десяти окружних молочарнях “Маслосоюзу”. Д-р Павло Турула провадив фабрики харчового промислу. Всі вони провадили свої підприємства у Львові.

Не бракувало теж підприємств данцігерів і на провінції. В. Богачевський став ініціатором і управителем фабрики цвяхів і залізних виробів у Винниках, якої власником була акційна спілка. Омелян Богачевський заклав промисловий млин і тартак у Кристинополі. Степан Генік-Березовський провадив механічну пекарню в Коломиї, а Мирон Букоємський архітектурне бюро у Станиславові. Корнило Кізюк заложив вапнярку для випалу і перерібки вапна у Миколаєві біля Львова, а Михайло Смітюх- Орлин електрівню коло Чорткова. Електротехнічні під-

приємства вели: В. Коваль і О. Микитка в Стрию, Р. Кордуба в Бережанах. Лев Пушкар заложив і вів фабрику металевих виробів у Перемишлі.

Одні з тих підприємств були відразу дуже успішні, другі розвивалися повільніше через брак капіталу та слабого ринку збуту. Роздрібна торгівля в Галичині в тих часах була в жидівських руках і жиди старалися не допустити на ринок товару, що походив з українських промислових підприємств так, що в багатьох випадках українська продукція доходила до споживача лише через українську кооперацію.

Коли виявилось, що новонаростаючий промисел потребує кредитової інституції, що могла б обслужити вже існуючий промисел та служити фаховою порадою і кредитом новим підприємствам, данцігер Атанас Мілянч заклав промисловий банк (Промбанк) у Львові, використовуючи досвід каси дрібної ощадности студентської громади в Данцігу, щоб зібрати потрібний для банку оборотний капітал в голодній на гроші Галичині.

Данцігери дали також провідний технічний персонал для кооперативного промислу, що виростав у Галичині по першій світовій війні. Так Ярослав Весоловський, а по нім Омелян Богачевський були головними інженерами кооперативи “Масло-союз” у Львові і вони багато причинилися до розвитку тієї інституції. Спершу Павло Хомінський, опісля Євген Пиндус були технічними керівниками фабрики підмінки кави кооперативи “Суспільний Промисел” у Львові.

Так склалося, що данцігери відиграли важливу роль в продовженні і тяглоті нашого інженерського руху в складних і небезпечних воєнних та важких еміграційних періодах 1940-х років. Коли большевики зайняли Галичину і Українське Технічне Товариство у Львові перестало існувати, З. Кохановський став одним з ініціаторів і першим головою Товариства Українських Інженерів у Генерал Губернаторстві, яке об'єднало інженерів і техніків з т. зв. “першої еміграції” і тих, що жили на наших землях в Генерал Губернаторстві. В час наступної т. зв. “другої еміграції” вкоротці постало Товариство Українських Інженерів в Американській зоні Німеччини з осідком в Мюнхені, а очолив його данцігер, д-р Євген Вертипорох. По остаточнім причаленні нашої еміграції до ЗСА і Канади першими головами новостворених Товариств Українських Інженерів стали: в ЗСА — Володимир Богачевський, в Канаді д-р Євген Вертипорох.

Опинившись на еміграції в ЗСА, в Канаді та Австралії, данцігери були першими, що зуміли вибитися на належне їм місце в інженерній професії, та були першими організаторами українського професійного стану на нових поселеннях.

Виховав також Данціг кілька осіб, що в своїй професійній діяльності вибилися понад загальний рівень та посвятилися науковій і дослідницькій роботі.

Перший студент українець в Данцігу, **Петро Підгасць**, не дивлячись на матеріальні і мовні труднощі, успішно закінчив студії і по студіях працював керівником відомого і поза межами Німеччини інженерного бюро проф. А. Кляйнльогеля (A. Kleinlogel), є редактором місячника *Beton und Stahlbeton* і автором низки технічних підручників та деякий час вчив на політехніці в Дармштадті. З 1945 року до сьогодні веде власне інженерне будівельне бюро.

Проф. д-р інж. Євген Вертипорох, осягнувши ступінь доктора хемії, стає старшим асистентом проф. Вогля (Wohl), а коли минає час для чужинців робити наукову кар'єру в Данцігу, обіймає керівництво фармацевтичної лабораторії фірми мгр. Кляве у Варшаві, де винаходить і поліпшує багато гормонів

Проф. д-р Є. Вертипорох.

Л. Вертипорох.

і вітамінних препаратів, екстрактів з зел та вводить продукцію інсуліни. В 1941 р. д-р Вертипорох переїжджає до Кракова і стає керівником продукції фармацевтичної фірми Е. Матуля. В 1942 р. д-р Вертипорох обіймає професуру загальної хемії в Державному медичному університеті у Львові, а згодом стає деканом і викладачем фармацевтичної хемії на відділі фармації

того ж інституту. На еміграції в 1945 р. д-ра Вертипороха покликано викладати хемію на медичному факультеті Університету УНРРА в Мюнхені. По ліквідації того університету в 1946 році він організує фармацевтичний факультет при УТГГІ, стає його деканом і викладачем фармацевтичної хемії. По приїзді до Канади в 1948 р. д-р Вертипорох знову включається в педагогічну працю, одержавши в 1956 р. посаду професора загальної і органічної хемії на Політехнічній Школі Раєрсон в Торонті.

Від 1933 р. д-р Є. Вертипорох був дійсним членом НТШ, з 1963 р. генеральним секретарем Головної Ради НТШ, а від 1969 р. президентом тієї Ради. В 1966 р. д-р Вертипорох став дійсним членом Хемічного Інституту Канади. Він залишив по собі багато наукових розвідок з ділянки органічної хемії.

Дружина д-ра Вертипороха, Леоніда з Хромовських, покінчивши студії в Данцігу дипломом інженера хемії, доповнила їх студіями фармації на УТГГІ, одержавши звання магістра. В 1947 р. іменовано її лектором косметичної фармації на тому інституті.

Інж. Микола Фляк, архітект, по закінченні студій в 1927 році працював як архітект в Торуні, а потім головним архітектом міста Пйотркова в Польщі. В тім часі написав кілька праць зв'язаних з його професією. Пізніше був директором Технічної Школи в Коломиї, а переїхавши по війні в Канаду, був головним архітектом міста Едмонтону в Альберті. Він був визначним членом української спільноти в Едмонтоні, шкільним представником Українсько-Канадського Комітету і він багато прислужився до введення навчання української мови в школах Альберти. Був одним з авторів книжки "Українські Піонери в Альберті" та автором проєктів багатьох церков у тій провінції.

Проф. Остап Дикун був лише частинно данцігером тому, що по кількарічних студіях на Технічному Університеті в Данцігу переїжджає до Відня, де продовжує і кінчає їх ступенем диплом-інженера. Опісля стає докторантом в Мюнхені, де опрацьовує свою дисертацію аж до самого переїзду до Канади.

В Канаді він поселився в Торонті і почав свою професійну кар'єру як інженер, а відтак як інженер-консультант. Від 1963 року він викладає на відділі механічної інженерії у Раєрсон Політехнічному Інституті, де в 1970 році стає професором. Він є довголітнім членом інших професійних товариств.

Д-р інж. Богдан Гнатюк, що належить до останнього покоління данцігерів почав свою наукову кар'єру в Америці. Викладав аеродинаміку на Нотр Дейм Університеті в Індіані, потім переходить на катедру механіки і керівника лябораторії міцно-

Проф. О. Дикун.

Д-р Б. Гнатюк.

М. Романець.

М. Лепкалюк.

сти матеріалів на Вест Вірджінія Університеті в Моргантовн, В.В., а тепер є професором на Технічному Університеті Дрекселя в Філяделфії, Па. і є сталим дорадником НАСА в справах простірних летів.

Інж. Михайло Романець, також один з останніх випускників Політехніки в Данцігу, розробив математичний код для перстенових хемічних сполук з застосуванням ліній стоплення, пристосований для обчислення їх фізичних властивостей.

Інж. М. Мирон Лепкалюк почав інженерні студії в Данцігу в 1938 р., а закінчив на Політехніці в Штуттгарті в 1946 р., спеціалізуючись в будові мостів. Приїхавши до Америки в 1947 році, він став асистентом-дослідником на нью-йоркському університеті в інституті математики і механіки в проф. Курранта. Від 1948 р. працював інженером-проектантом споруд в різних фірмах в Нью-Йорку.

Від 1954 р. інж. Лепкалюк почав вести власне інженерне підприємство, спершу як партнер компанії Р. В. Люври в Гаррісбургу, опісля як співвласник фірми Е. Піхель, а в 1958 р. вже як власник архітектурно-інженерної фірми Борсарі Корп., що проєктує індустріальні заклади по цілому світі. В 1963 р. інж. Лепкалюк перебрав на власність також знану інженерну фірму з будови багатьох мостів Франклянд енд Ліснгард, яка весною 1978 року запросувала і почала будову найдовшого в світі т. зв. "cable-staid" моста через ріку Міссісіпі в Люлюнг, Люїзіана, коштом понад 135 мільйонів доларів.

Тепер фірми інж. Лепкалюка працюють над проєктами автотшляхів та великих мостів у шістьох стейтах.

Належить ще тут згадати, що з давніших вихованців Данцігу інж. Роман Базилевич зложив дипломовий іспит *summa cum laude* і був деякий час асистентом при катедрі сталевих споруд, а пізніше працював як інженер для особливих проблем у корабельні в Данцігу.

Цей неповний і недокладний перелік праць і досягв колишніх данцігерів не має на думці дати повний образ їх здобутків, а лише послужити ілюстрацією до професійної і громадської діяльності вихованців данцігської школи та членів данцігського студентського осередку та їх вкладу на полі промислу і науки.

Автор певний, що й інші колеги, не згадані поіменно, через брак інформацій, мали поважні досяги на вибраному полі діяльності.

Данцігський студентський осередок, це була одна з спроб забезпечити можливість освіти для західньоукраїнської молоді

С. Касараба — під час акції
“Technische Nothilfe”.

О. Сухенко.

в часі, коли Ржечипосполіта Польська старалася зіпхнути українське суспільство на зайнятих нею територіях, на нищий культурний щабель.

В. Громницький.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

8 квітня поточного року українці міста Перемишля проводжали в останню путь інж. Олександра Згорлякевича, члена Товариства, що до місцевого гуртка належав від його заснування.

Покійний народився 11 вересня 1897 року на Бойківщині. Після закінчення Гданської політехніки, де спеціалізувався в мостобудівництві, Він усю свою увагу присвятив Віслі — досліджував її течію, будував на ній мости. За його проектом зведено міст, між іншим, у Кежмарку, що на трасі Гданськ-Ельблонг, перекинута міст через Мертву Віслу, який ще досі служить громадськості, та збудовано ряд інших мостів. В його доробку знаходиться ряд дослідних і технічних матеріалів, які зв'язані з будуванням мостів на Віслі. Матеріал цей, який зберігається в архіві Товариства в Перемишлі (вул. Костюшка, 5) ціка-

вим буде зокрема для фахівців.

Відійшла від нас назавжди Людина, що залишила по собі тривкий слід.

Друзі

Посмертна згадка про "Вуйка" Олеса Згорлякевича у варшавській газеті "Наше Слово" Ч. 24 від 17-го червня 1979.

Листа використаних матеріалів

А. Публіковані матеріали.

1. Антонович Марко: Нарис Історії ЦЕСУС-у в 1922—1945 роки. “Український Історик”, Нью-Йорк, Мюнхен чч. 1—3 і 4 за 1974 рік.
2. Богачевський Володимир: *Gaudeamus igitur...* 50-ліття Данцігерів, “Бюлетень Товариства Українських Інженерів Америки”, Нью-Йорк ч. 4, грудень 1972.
3. Вертипорох Євген, д-р. Автобіографія в “Збірник Наукових Праць Канадського НТШ на пошану Президента Г. Р. НТШ з нагоди його 70-ліття”. Торонто 1972.
4. “Діло” Український Щоденник. Львів. 9 серпня 1924 р. Володимир Пасіка: “З життя українських студентів в Данцігу”.
5. “Діло”. 13 серпня 1924 р. “Перший український концерт в Данцігу”.
6. “Діло”. 4 вересня 1924 р. Нотатка: Студентські справи.
7. “Діло”. Ч. 309 за 1933 рік. “День жалоби і протесту”.
8. Кохановський Зеновій: Чорноморе — Данціг в “Стоसेмєстровий Ювілей Українського Академічного Козацтва Чернівці 1913—1963”. Нью-Йорк—Філадельфія 1963.
9. Наріжний Симон: “Українська Еміграція”. Прага 1942. (Про Данціг на стор. 90, 92, 97, 104, 105, 115, 116, 117.)
10. “Розбудова Нації”, Прага. Березень 1928. Стаття “В Данцігу — Українські Корпорації”.
11. Стахів Роман: 20-ліття Союзу Українських Студентів “Основа” в Данцігу. “Краківські Вісті” чч. 185—187 за 20—26 серпня 1934.
12. “Студентський Вістник”. Прага. Березень-Травень 1925. Нотатка в хроніці: Данціг, “Основа”.
13. “Студентський Вістник” ч. 12 за 1925 рік. Замітка: Данціг — Союз українських студентів “Основа”.
14. Там же ч. 1—4 за 1930 рік. Допис українського студентства з Данцігу.
15. Там же ч. 8—10 за 1930 рік. Звіт з діяльності ЦЕСУСа на 1929—30 р. і хронікальна згадка про Данціг.
16. “Студентський Вістник” ч. 11—12 за 1930 рік. VIII Звичайний з'їзд ЦЕСУС'а, звіти студ. товариств з Данцігу.
17. “Студентський Вістник” ч. 1—2 за 1931 рік. “З життя українського студентства”. Корпорація “Чорноморе” Данціг, Корпорація “Галич” Данціг.

18. “Студентський Вістник” ч. 3—4 за 1931 рік. “Свято семої річниці засновання корпорації“ Чорноморе” Данціг”.
19. “Студентський Вісник” ч. 5—7 за 1931 рік, стор. 20—23. Корпораційна Трибуна. Сторінка Студентсько-Корпораційної Думки.
20. Шиприкевич Володимир: Українські Студенти в Данцігу 1920—1945. “Вісті Українських Інженерів” Нью-Йорк. Січень-травень 1973 р.
21. Шумелда Яків: Нарис життя українського студентства в Середній Європі за останніх 20 літ. “Двадцять літ Української Академічної Громади”. Прага. 1941.
22. Torzecki Ryszard: Kwestja Ukrainka w Polityce III Rzeczy 1933—1943. Warszawa 1972. pp. 50, 53, 87, 88, 117, 118, 128, 174.

Б. Непубліковані матеріяли.*

- а. З архіву данцігерів при Українським Соціологічним Інституті в Нью-Йорку.
 23. Бедрій Євген, інж. мех. Спогади (без титулу), рукопис 6 стор.
 24. Богачевський Володимир, інж. мех.: Український Студентський хор в Данцігу. Рукопис, 9 стор.
 25. Воробкевич Роман, інж. мех.: Перший Баль “Основи” і Чотирьох на Квартирі. Машинопис 4 стор.
 26. Гнатюк Богдан, д-р. Інформації про студентські часи в Данцігу записані інж. З. Кохановським. Машинопис 2 стор.
 27. Граб Богдан (псевдо): Українська Політехнічна Школа у Львові та її контакт з Вищою Технічною Школою Вільного Міста Данцігу. Рукопис 6 сторінок дрібного письма.
 28. Грушкевич Тарас: Спогад. Машинопис 4 стор.
 29. Генік-Березовський Степан, інж. ел.: Я також Данцігер, рукопис 5 стор.
 30. Генік-Березовський Степан: Корпорація “Галич”. Рукопис 6 стор.
 31. Ключас Орест, інж. мех.: Переїзд з Данцігу на Політехніку у Львові. Рукопис 3 стор.

* Деякі з цих матеріялів друкуються в Пропам’ятній Книзі.

32. Кохановський Зеновій, інж.: З студентських спогадів 1920—30 років, Початки корпоративного руху. Машинопис 16 стор.
33. Пастернак Євген, інж.: До справи постановня, діяльності і ліквідації корпоратив на терені данцігської Політехніки. Машинопис 4 стор.
34. П. П. (Петро Підгаєць): Початок “Основи” при Політехніці в Данцігу.
35. Степан Пиндус, інж.: Прощальне слово на похороні бл. п. д-ра Євгена Вертипороха. Машинопис 2 стор.
36. Фляк Микола, арх.: Спомини зі студій на Політехніці в Данцігу. Машинопис 8 стор.
37. Штик Франц: З моїх споминів, Рукопис 20 стор.
38. Яремкевич Юра, інж. ел.: Життєпис. Рукопис 8 стор.
39. Яримович Микола, інж. мех.: Привітання колишніх студентів Політехніки в Данцігу з нагоди зустрічі. Машинопис 3 стор.
40. Яримович Микола: Лист до автора про початки студентських організацій в Данцігу. Машинопис 8 сторінок.
41. Тогочасні знімки, документи, програмки концертів та інавгурацій, переписка чорноморців і тому под.
42. Wangerin Albert, Prof. Dipl. Ing.: Die Technische Hochschule Danzig. Bericht ueber ihr Werden und Wirken, vortragen am 21. Juni 1974 zum 70. Stiftungsfest des VDSt Danzig. Машинопис 16 стор.

б. З архіву Інституту ім. В. Липинського у Філадельфії.

43. Листи Василя Кучабського до Липинського:
 - 29 травня 1927 в справі СУСОНД-у.
 - 24 грудня 1927 про “Чорноморе”.
 - 25 липня 1928 про корпоративі.

В. Доповнення.

44. Інж. З. Кохановський: Останній Салют. (Некролог інж. К. Кізюка) “Свобода” 19 серпня 1969 р. Ч. 135.
45. Н. Н.: Пам’яті Миколи Фляка, Архітекта Міста Едмонтону. “Свобода” 21 липня 1973 року.
46. Інж Євген Пиндус: Зауваги до статті “Український Студентський Осередок в Данцігу”. Рукопис, 16 сторінок.
47. Turlejska Maria. “Rok przed klęską. 1 września 1938—1 września 1939. W-wo “Wiedza Powszechna”. Warszawa 1960, стор. 200, 201, Про викинення студентів-поляків з Політехніки.

48. Андрій Федина. Моя відповідь Ничеві. Машинопис, 12 сторінок.
49. Євген Пастернак. До справи Федина — Нича. Машинопис, 3 сторінки.
50. Допис "Студенти в Данцігу святкують Листопадове Свято". "Америка" ч. 146, за 14 грудня 1933 року.

Volodymyr Shyprykevich

THE UKRAINIAN STUDENT COMMUNITY IN DANZIG

1921—1945

(Summary)

As a consequence of the revolution in the Russian empire in 1917 and the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy in 1918, the Ukrainians living in those empires regained their national independence, but due to an adverse political and military situation lost their nationhood in 1920 and their country was occupied by Russia, Poland, Rumania and Czecho-Slovakia.

After occupying Western Ukraine the Polish government began a policy of oppression of the Ukrainian population. One of the forms of oppression was the closing down of the Ukrainian schools of higher education in the city of Lviv, the capital of Western Ukraine. Ukrainians desiring to obtain a higher education had to go to the academic centers of Czecho-Slovakia, Austria or Germany. This escape was possible only for a select few, due to difficulties in obtaining passports. Also the war ravaged the economic life of Western Ukraine to such an extent that conditions were not favorable to cover the expenses of studies abroad.

To alleviate the situation, Ukrainians tried to establish their own private university and an engineering school in Lviv, but the Polish government considered this endeavor hostile to its policy and persecuted the teachers and students, thus making the functioning of schools impossible.

The study at the University in Danzig provided a partial escape from the existing conditions.

The Free City of Danzig was a creation of the Peace Conference of Versailles of 1919. At the conference, Danzig—a city located at the mouth of the Vistula River—was made a self-governing free city in a custom union with Poland. Citizens and residents of Poland and Germany had free access and the right to reside in this newly created state.

An engineering school was founded in Danzig in 1904. It was the youngest of the German engineering schools and retained its German character when it came under the ownership of the Free City.

The first Ukrainian students arrived at Danzig in 1921 and were admitted to the school with the assistance of the former Consul of the Ukrainian Republic to Danzig, Col. Clemens Pavliuk. Ukrainian students found conditions in Danzig favorable for themselves and during the summer of 1922 they sent news to the Ukrainian daily newspaper "Dilo" in Lviv about the possibilities and opportunities of studying in Danzig. That news made Danzig widely known to the Ukrainian youth and in the Fall of 1922 about 130 Ukrainians desiring to achieve higher engineering education arrived in Danzig.

Thus between 1921 and 1945 Ukrainians continuously were studying in Danzig, although their number diminished with time when the Polish government adopted toward the Ukrainians a more favorable educational policy and when financial conditions made it harder to study in Danzig. During that period over 200 Ukrainians attended Danzig's University. About 140 of them received engineering diplomas there; four received doctor's degrees in engineering. The rest moved to other schools to finish their studies. Some had to discontinue their education altogether.

With the mass arrival of Ukrainians in the Fall of 1922 the association of Ukrainian Students "Osнова"-Danzig was founded. The goal of the association was to represent Ukrainian students before the school administration as well as the Union of German Students, to take care of the welfare of its members and to create a framework for various student activities.

"Osнова" established its headquarters in the unused restaurant building of Jeschkentaler Cafe in Zinglershoehe. The building was also used for a student cafeteria, as food was scarce and expensive, a reading room where Ukrainian press and books were available, and a club room for the numerous student activities, such as lectures, meetings of various groups and so on. "Osнова" tried with mixed success to arrange meetings with students of other nationalities in order to get acquainted and hold its own festivities.

Ukrainian student activities included the soccer team "Dnipro" organized and captained by Paul Chominsky and the student choir "Surma" organized and conducted by Myron Bukoyemsky. The choir sang on student festivities and gave two concerts for the German public in 1924 and 1928. In addition, there existed a terminological club studying the Ukrainian technical terminology, a club of war veterans "Zalizna Ostroha" and many ideological groups sub-

scribing to almost all contemporary trends. Many members of the student community were very poor, and "Osнова" had to create a Relief Committee to help them. Funds for the Relief Committee were collected by self-taxation of the wealthier students, the organization of charity balls, public concerts and the help from Ukrainian organizations in the USA and Canada.

In the beginning of 1924, following the example of German students, the Ukrainian students established three fraternities, namely, the "Chornomore," the "Halych" and the "Zarevo."

With the approach of the Soviet Army in March 1945 the University was evacuated to Germany. After the closing down of the University and the flight of all students westwards "Osнова" ceased to exist.

The general tone of the student life in Danzig was provided by the fraternities or "corporations"—as they were called in Danzig. Of the three Ukrainian fraternities each pursued its own goals in educational and community life, although all three were based on the same principles of the unanimous acceptance of new member, lifetime membership, protection of one's own honor by duel and granting full-fledged membership to new members only after they served initially as novices. "Chornomore" undertook the task of propagating the Ukrainian national liberation cause among the German students and professors at the school. To that end it invited influential professors and student leaders to various patriotic Ukrainian celebrations. Members of the Ukrainian Institute in Berlin, some prominent Ukrainian professors from abroad or Ukrainian members of the Polish Diet from Warsaw were featured as guest speakers at such celebration. The fraternities "Halych" and "Zarevo" conducted activities mainly within the Ukrainian community in Danzig.

Besides the fraternities, there existed a few interfraternal associations. The Society of Chemists "Smoloskyp" was founded by Dr. E. Wertyporoch, the then assistant to Prof. Wohl. It was dedicated to the mutual assistance in studies of students of chemistry. A student co-operative and a savings club was founded by A. Milanych. Its main purpose was the development of a co-operative thought among Ukrainian students.

The graduates of Danzig's University became a moving force in the development of industry in Western Ukraine between the two world wars, and they became prominent in the co-operative and industrial movement of the time. Being deprived of the opportunity in the Polish state institutions, state-owned railroads and in Polish industry, the Ukrainian Danzig graduates could only find employment with the Ukrainian co-operative institutions, which did not

have many engineering positions or had to create new industries of their own. Hence necessity being the mother of invention Danzig's graduates founded about 20 new enterprises, introduced new industries or modernized and enlarged the existing ones. Even a new Industrial Bank, to serve the needs of the newly created industry, was founded by Athanas M. Milanych, graduate of Danzig.

After World War II many of the former Danzig students and graduates had to emigrate to Western Europe, the USA, Canada and Australia, where almost all of them found their place in the industrial life of their adopted countries.

S. Genyk-Berezowskyj

UKRAINISCHE STUDENTEN AUF DER TECHNISCHEN HOCHSCHULE DER FREIEN STADT DANZIG IN DEN JAHREN 1921 BIS 1945

Am Ende des ersten Weltkrieges, infolge des Zusammenbruches der russischen und oesterreich-ungarischen Staaten, haben Ukrainer auf ihren Gebieten, die in die beiden Staaten eingegliedert waren, die ukrainische selbststaendige Republik proklamiert. Leider wurde die junge ukrainische Republik nach schweren Kaempfen durch russische, polnische, rumaenische und ungarische Truppen (mit Hilfe von England und Frankreich) im Jahre 1920 ueberwaeltigt. Ukrainische Gebiete wurden durch die Sowiet-Union, Polen, Rumaenien, Ungarn (spaeter Tschechoslowakei) besetzt und in deren Staaten eingegliedert.

In Polen gab es keine ukrainische Universitaeten oder technische Hochschulen. In der Hauptstadt der Westlichen Ukraine (Galizien) Lwiw (Lemberg) wurde eine private ukrainische Universitaet und eine private technische Hochschule gegruendet. Nach kurzer Zeit wurden beide Lehranstalten durch polnische Behoerden geschlossen. Ungefuehr 90% der Aufnahmegesuche um auf den staatlichen Universitaeten zu studieren wurden abgelehnt. Die ukrainische Jugend war gezwungen im Ausland zu studieren. Polnische Behoerden machten Schwierigkeiten mit der Beschaffung von Paessen bzw. Ausreisegenehmigungen in das Ausland. Da es fuer polnische Staatsangehoerige nicht noetig war eine Ausreisegenehmigung zu besitzen, um das Gebiet der Freien Stadt Danzig zu betreten, haben Ukrainer (da sie polnische Staatsangehoerige waren) auf der Technischen Hochschule der Freien Stadt Danzig studiert.

Infolge der immer steigenden Studien- und Lebenskosten mussten manche das Studium aufgeben; die Anzahl der neuen Studenten hatte sich auch verringert. Die Gesamtzahl der Ukrainer, die auf der Hochschule studierten belief sich auf ueber 200. Davon haben etwa 140 die Diplompruefung bestanden, 4 haben die Doktorpruefung abgelegt.

Ungefuehr 55% haben das Bauwesen, 20% Maschinenbau, 15% Elektrotechnik, die restlichen 10% Chemie, Architektur, Schiffbau und Flugzeugbau studiert. Die Diplome (Diplomurkunden) der Technischen Hochschule der Freien Stadt Danzig waren in Polen anerkannt nur wenn die Urkunden durch das polnische Wissenschaft- und Volksschulwesenministerium mit Siegel und Unterschrift versehen waren. Fuer polnische Studenten war das eine Formalitaet aber Ukrainer mussten zuerst eine Pruefung auf dem Warschauer Politechnikum ablegen. Solche Pruefung war mit grossen Schwierigkeiten und erheblichen Unkosten verbunden.

Da in Polen die Industrie nicht entwickelt war und ausserdem Ukrainer als unzuverlaessiges Element angesehen waren, hatten ukrainische Ingenieure geringe Aussichten in Polen als Ingenieure beschaeftigt zu werden.

Infolge der angefuerten Schwierigkeiten waren ukrainische Ingenieure gezwungen eigene Kleinindustrien zu organisieren: Nagelfabriken, Kerzenfabriken, Seifefabriken, Zigarettenspapier- und Zigarettenshulsenfabriken, Struempfefabriken, Milchumarbeitende Fabriken (Butter und verschiedene Kaesesorten wurden ins Ausland z. B. England exportiert).

Um dem Aufbau der Industrie und dem Handel zu helfen gruendeten ukrainische Ingenieure (unter der Leitung eines Kollegen der in Danzig studiert hatte) eine spezielle Bank. Weiterer wirtschaftlicher und industrieller Aufbau wurde durch den zweiten Weltkrieg unterbrochen.

Die Hochschulverwaltung, die Professoren, die Assistenten und die deutschen Studenten waren sehr entgegenkommend, hilfreich und freundlich. Den ukrainischen Studenten war es erlaubt die Einrichtungen des deutschen Studentenhauses und des Sportplatzes zu benutzen. Einige Male haben ukrainische Studenten an den Hochschulmeisterschaften in Leichtathletik und Tennis teilgenommen.

Im Jahre 1922 wurde der Studentenverein "Osnowa" gegrueudet. Zu den Aufgaben des Vereines gehoerten: die ukrainischen Studenten vor den Behoerden der Freien Stadt Danzig und der Hochschulverwaltung zu vertreten, ueber das Studium in Danzig Ukrainer in der Heimat zu informieren, neuen Studenten-Mitgliedern zu helfen sich in Danzig einzurichten und, wenn noetig, materielle Hilfe zu organisieren (an dieser Hilfe haben sich auch Organisationen in den Vereinigten Staaten von Amerika und Kanada beteiligt).

Als Vereinshaus diente das unbenutzte Restaurantgebaeude des Jeschkentallercafe auf der Zinglershoehe. Der grosse Saal wurde als Lesesaal benutzt. Hier fanden verschiedene Versammlungen statt, wurden nationale Feiertage (z. B. Jahrestag der Proklamierung der Selbststaendigkeit des ukrainischen Staates), nationale Trauertage

(z. B. Jahrestag des kuenstlich durch Russen herbeigefuehrten Hungers durch den etwa 6 Millionen Ukrainer starben), der Heilige Abend und andere Festtage gefeiert.

An den Versammlungen anlaesslich der nationalen Feiertage nahmen prominente Ukrainer aus der Heimat und aus Berlin mit entsprechenden Vortraegen teil. Zu solchen Versammlungen wurden Professoren, Assistenten, deutsche Studenten und manche Studenten nicht-ukrainischer Nationalitaet eingeladen.

Der in Jahre 1922 organisierte Maenner-Chor hatte nicht nur an allen ukrainischen Festlichkeiten teilgenommen, sondern auch zwei selbststaendige erfolgreiche Konzerte im Schuetzenhaus in den Jahren 1924 und 1928 abgehalten.

Der Apostolische Visitator fuer Ukrainer in Deutschland, Dr. Petro Werhun (gestorben im Jahre 1957 im russischen Konzentrationslager in Krasnojarsk), der seinen Sitz in Berlin hatte, besuchte oefters Ukrainer in Danzig. Die Heilige Messe wurde in einer der katholischen Kirchen in Langfuhr oder in Danzig gehalten. Waehrend der Heiligen Messe hat immer der Studenten-Chor gesungen.

Im Jahre 1924 wurden drei Verbindungen (nach dem Vorbild der deutschen Burschenschaften) "Tschornomore", "Halytsch" und "Zarewo" gegruendet. Hier im engen Kreise (10 bis 20 Mitglieder) wurden Charaktere durch strenge Disziplin, Ueberlieferung (Tradition), Studium der Weltpolitik, der Weltwirtschaft u. dsgl. entwickelt, um die ukrainische Nation wuerdig im Ausland zu repraesentieren. Die Aehnlichkeit des Aufbaues und des Hauptzieles der deutschen und der ukrainischen Verbindungen hatte einen grossen Einfluss auf die Verhaeltnisse und die Zusammenarbeit zwischen deutschen und ukrainischen Studenten. Da die ukrainischen Verbindungen gute Dienste leisteten, wurden, auf Anregung der Danziger Verbindungen, weitere ukrainische Studentenverbindungen (Schwesterverbindungen) in ukrainischen Gebieten (mit Ausnahme der durch die Sowiet-Union besetzten Gebieten) und im Ausland (Wien, Berlin, Prag, Warschau, Posen, Krakau) organisiert. Die im Ausland taetigen ukrainischen Studentenorganisationen waren einem Studenten-Zentralverein, der seinen Sitz in Prag hatte, angeschlossen. An einer Vollversammlung des Zentralvereines, die in Danzig stattfand, nahmen der derzeitige Rektor der Technischen Hochschule, Prof. Dr. Ing. De Jonge, und die Vertreter des Vereines der Deutschen Studenten e.V. als Gaeste teil.

Am Ende des zweiten Weltkrieges, im Jahre 1945, wurden alle ukrainischen Vereine aufgeloeset und die Studenten haben Danzig verlassen.

Waehrend des Krieges waren viele ukrainische Ingenieure, die auf der Technischen Hochschule der Freien Stadt Danzig studierten,

in deutschen Firmen (Siemens, A.E.G., Krupp, MAN, IG Farben u.a.) beschaefligt.

Nach dem Kriege sind etwa 90% der ukrainischen Ingenieuren, die in Deutschland waren, nach den Vereinigten Staaten von Amerika, Kanada, Australien und Sued-Amerika ausgewandert.

СТАТТІ, СПОГАДИ, СПИСОК СТУДЕНТІВ

Инж. Володимир Богачевський, К!З.

УКРАЇНСЬКИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ ХОР У ДАНЦІГУ

Запрягайте коні в шори,
коні воронії, тай поїдем
доганяти літа молодії...

В роках 1922/23 приїхали до Данцігу на технічні студії біля півтора сотні молодих українців, між якими знайшлося досить багато колишніх співаків з гімназійних, церковних та інших хорів на Рідній Землі.

По приїзді до Данцігу зродилася у них ідея заложити хор при товаристві “Основа”. Першим стимулом до цього було бажання не загубитись в чужому морі, створити атмосферу рідної землі, плакаючи українську пісню — чудове і запашне свшан-зілля, яким для кожного українця є пісня, а зокрема народня пісня.

Другим стимулом була свідомість нашої “політичної місії” на чужині. Задивлені у великий успіх тріюмфальної поїздки Республіканської Капелі Кошиця з концертами по столицях Європи і більших містах Злучених Станів Америки, Канади, Мехіка, Уругваю, Аргентини, Бразилії та Куби, студенти постановили, в міру своїх сил, представити німецькому населенню Вільного Міста Данцігу красу нашої пісні, сподіваючись здобути таким чином нових приятелів для української справи. Ми здавали собі справу з того, що нам доведеться жити в німецькому оточенні довгі роки, як довго триватимуть наші студії, і що на нашу долю припала історична роля лишити на тому терені добру пам’ять по собі.

Однак найпершим стимулом, який спонукав нас заснувати хор, була вроджена кожному музикальному українцеві природна стихія — співати! Співати при кожній нагоді, в радості і смутку, при праці і під час відпочинку, вдома і серед природи, самотно і гуртом. Не даром є приповідка, що коли десь зійдуться два українці то вони починають співати хором.

Ось так в дуже короткому часі, познайомившись зі собою, ми, колишні співаки і хористи, звеличники музи, створили хор. Зібралось нас біля тридцяти хористів і стали ми оглядатися за диригентом.

Щасливою обставиною, яка мала вирішальне значення для справи хору, був приїзд на студії до Данцігу молодого, музичально обдарованого диригента, Мирона Букоємського.

Це справді було для хористів і для усієї данцігської української громади щастя, бо Мирон Букоємський мав усі прикмети доброго диригента. Він грав на фортепіяні, мав дуже добрий музичний слух і мистецький смак, багато енергії і такту — атрибутів так потрібних для доброго ведення хору, а вслід за тим і доброго звучання пісні. При цьому мав він вроджену скромність і делікатність, чого вимагає найчутливіший з усіх музичних інструментів — хоровий ансамбль. Букоємський дуже добре вивчив кожного співака, його голосові та музичні кваліфікації і можливості. Цього таланту часом не мають навіть завансовані старші диригенти.

З'явилися в хорі акомпаньйатори: Володимир Давидович і Ярослав Мохнацький, піяністи: Любко Майковський і Роман Шухевич (пізніший генерал Тарас Чупринка) і багато співаків солістів, а між ними найвизначніший Юрій П'ясецький. Були добрі інструменталісти: Роман Загайкевич — чельо, Євген Бедрій — скрипка і мандоліна, Святослав Шматера — скрипка, Володимир Юзв'як — мандоліна і гітара. Це вже було більше ніж потрібно для задуманого хору. З такими мистецькими силами хор міг виконувати складні програми з хоровими точками а capella і з фортепіяновим супроводом, сольові виступи співаків і інструменталістів, а навіть камерні виступи (голос і різні інструменти).

Перші проби хору відбувалися в приватному помешканні диригента, де було фортепіяно і там навіть пізніше, коли вже була улаштована домівка "Основи", відбувалися репетиції з солістами.

Коли Товариство "Основа" придбало домівку на Цінглерсеге, працю хору перенесено туди і там продовж цілого існування хору, постійно і регулярно, кожного тижня відбувалися проби хору.

Репертуар хору був багатий і різноманітний. Поруч простеньких наївних народніх пісень (які зрештою є найтяжче добре виконати), поважні твори композиторів — М. Лисенка, С. Людкевича, Д. Січинського, О. Нижанківського, Н. Нижанківського, К. Стеценка, М. Гайворонського, Мендельзона, П. Ніщинського, Р. Купчинського, Л. Лепкого. На чолі стояли стрі-

лецькі пісні, як відбиток недавніх воєнних подій і визвольних змагань, а з них передовсім загальновідома в'язанка стрілецьких пісень: "Гей у лузі червона калина". Крім великих композицій, були шедеври народніх пісень в гармонізації Кошиця, Котка, Колесси, Леонтовича, Гайворонського, Стеценка та ін.

Як згадувано, хор був спроможний ставити і ставив повні концерти в репрезентативних залах Данцігу. Звичайно програма починалася піснею "За Рідний Край". Потім ішли пісні композиторські на зміну з народніми, колядками, стрілецькими. Концерти хору включали звичайно складні камерні виступи тріо (голос, фортепіано і скрипка чи чельо) та сольоспіви. На цьому місці треба згадати Нижанківського "Минули літа молодії".

Пам'ятаю, що хор співав такі поважні твори як "Закувала та сива зозуля" Ніщинського із сольом Юрка П'ясецького. (В Нью-Йорку я вже давно не чув цієї пісні, вона вимагас дуже доброго соліста, високих тенорів і глибоких басів, яких тепер не часто стрічаємо.) Далі наш хор співав Нижанківського "Гуляли" з солями Євгена Пиндуса — бас і Володимира Мацілінського — бас-баритон, Нижанківського "Золоті зорі" з сольом В. Богачевського, Людкевича "Ой вигострю товариша" з сольом Юрка П'ясецького, Воробкевича "Огні горять", Січинського "Даремне пісне", Стеценка "Прометей" і т. д. З народніх пісень співали чудову гармонізацію Кошиця "Вітер повіває" і "Звідси гора", настроєве Леонтовича "Сіно, моє сіно", Лисенка "Ой сів пугач на могилі", Колесси "Утоптала стежечку" та коломийки.

В репертуарі хору була ще низка цікавих пісень: "З тої гори кам'яної" (дивись мотто), "Марш Залізної Остроги", прецікавий марш лазаронів (італійська пісня, яку співалося в українському перекладі); до мелодії цієї пісні композитор Іван Недільський доробив чудові слова "Засяло сонце золоте". Хор співав пам'ятаю, прецікаву народню пісню, не знати звідки вшукану Букоємським "Заїздив я коника, заїздив вороного" з теноровим сольом Степана Пиндуса, або улюблену Трачом пісню "Ой на Івана Купалочка, не виспалася Наталочка". Деколи на концертах, поза програмою, хор співав одну-дві німецькі пісенки, напр. Hans und Liesel.

Хор влаштовував повні концерти виключно своїми силами у великих залах Данцігу. Слід підкреслити, що так під оглядом мистецьким, як і оглядом організаційного оформлення, кожний виступ хору для німецької аудиторії був на належній висоті. Звичайно було добре продумане і поправно по-німецьки виголошене вступне слово, в якому була інформація про Україну. Програмки були виготовлені зі смаком, в них був поданий

короткий зміст виконуваних пісень, деколи навіть добрий поетичний переклад.

Розуміється, що і вигляд хору відповідав вимогам культурного світу.

Пам'ятаю кілька великих концертів: в авлі Політехніки, у великій залі престижевого Шютценгаузу і в Касино в Цопотах. Усі ці концерти відбувалися при виповнених залах, а оплескам не було кінця.

На окрему згадку заслуговують камерні виступи нашої трійки: Юрка П'ясецького — тенора, С. Шматери — скрипка і В. Давидовачи — фортепіано. Також сольові виступи Ю. П'ясецького при акомпаньяменті В. Давидовича давали насолоду любителю музики. В той час, на початку наших студій, життя в Данцігу, як і в цілій Німеччині, було понуре, страшенна інфляція, повний застій в кожній ділянці німецького економічного і товариського життя. На тім тлі концерт, виконуваний свіжими молодими людьми був неабиякою атракцією.

Від часу коли творився хор минуло вже більше як півстоліття. Пам'ять наша не спроможна відтворити і пригадати прізвища усіх колишніх співаків, членів нашого хору в Данцігу. Більшість з них були справжніми артистами, гідними великої сцени. Крім згаданих вище дозволю собі навести ще деякі прізвища, які я з певним трудом відшукав у закамарках моєї пам'яті. Другий диригент хору — Петро Яворський, тенори: Омелян Богачевський, Анатоль Ільницький, Іван Трач, бас-соліст Михайло Смітюх, баритони: Корнель Кізюк, Євген Бедрій, Роман Шухевич, Богдан Підгайний, Я. Валюх і інші, яких прізвища вже не пам'ятаю, за що прошу вибачення у читачів цього скромного спогаду. Також з тієї самої причини я не зміг навести усі пісні і твори співані хором.

Хор в Данцігу проіснував приблизно 10 років (я покинув Данціг в 1925 році). Зі зменшенням числа студентів, зменшався і хор і врешті припинив свою діяльність.

Музично обдаровані українські студенти виконали свою роллю в Данцігу дуже похвально. Заслуга в цьому належить передовсім особі незабутнього першого диригента і організатора хору сл. п. Мирона Букоємського, якому я присвячую цей спогад.

Нью-Йорк, 1974/75.

Инж. Степан Генік-Березовський, К!Г.

КОРПОРАЦІЯ “ГАЛИЧ” — ДАНЦІГ

Корпорацію “Галич” засновано 24 лютого 1924 року. Головним організатором треба уважати Івана Трача з Коломиї (брата славного артиста-режисера В. Блавацького). До членів основників належали: Мирон Букоємський, Юрій П’ясецький, брати Євген та Степан Пиндуси, Павло Хомінський, Святослав Шматера. Корпорація мала свій статут, правильник, емблему, клич, гімн та кольори. Статут, емблема та кольори були затверджені ректоратом Політехніки. Кольори були: блакитно-біла-золотий; на ленті блакитний колір був нагорі. Уживано плоску шапку (Tellermuetze) з чорним дашком. Колір шапки був блакитний з золотою обвідкою. Клич Корпорації був: Вітчизна, Честь, Обов’язок. Гімн Корпорації був такий:

Гордо сіяє наш прапор
Блакитно-біло-золотий,
Далеко в світ лунає хор
Гурта друзів-братів згідний.
Обов’язок і Вітчизна і Честь
Це гарний наш девіз,
Що народу будуччина
Лежить в ділах, не в морі сліз.
Відважно йде Галичанин
В краю, тай десь на чужині,
Як України вірний син
Він служить все Батьківщині.

Слова були І. Трача, музика Ю. П’ясецького. Гімном відкривано і закривано сходини та свята Корпорації. У вестибулі Політехніки, на балконі першого поверху, Корпорація мала місце на т. зв. “Stehkonvent”; на цьому місці члени Корпорації зустрічалися щоденно о год. 10-ій перед полуднем. В тім самім часі були стоячі конвенти також інших корпорацій та товариств на призначених їм місцях. В студентській харчівні Корпорація ма-

Корпорація "Галич" — 1927 р. Сидять від ліва — І. Трач, С. Пиндус, Я. Зарицький, Ю. Пясецький, М. Букоємський; стоять від ліва — Б. Онуферко, П. Хомінський, Р. Барнич, С. Шматера, Є. Пиндус, В. Давидович, В. Думин.

Корпорація "Галич" — 1928 р. Сидять від ліва — В. Громницький, М. Букоємський, Р. Барнич, Ю. Пясецький, І. Трач, В. Думин; стоять від ліва — П. Яворський, Т. Грушкевич, М. Бачинський, С. Пиндус, Є. Пиндус, С. Шматера, В. Зюлковський, Б. Малинович, Я. Зарицький.

ла також призначений стіл, на котрому повівав мініатюрний прапорець Корпорації.

Корпорація “Галич” належала до “б’ючих” корпорацій, тобто справи зв’язані з порушенням честі (образи), яких не можна було полагодити мирним способом — полагоджувано двобоєм. Корпорація в таких випадках послуговувалася кодексом честі Підковича.

Насувається питання, що саме спонукало студентів українців в Данцігу організувати корпорації. Виглядає, що українцям, які бачили німецьких корпорантів, припали до вподоби їхні шапки, ленти, шрами (Schmisse) на їхніх обличчях, запах карболю у вестибулі та на викладових залах, їхня традиція, доми побудовані колишніми активними членами, півлегендарні оповідання, численна щоденна зустріч на стоячих конвентах, їхня здисциплінованість та поведінка. Українці, маючи між собою учасників (зі зброєю в руках) Визвольних Змагань, студентів, що відбули службу в польській армії і таких, що їх з різних причин не хотіли прийняти до армії, членів Пласту та членів різних спортивних організацій, відчували потребу товариства зі строгою дисципліною. Вони побачили в німецьких корпораціях, в здисциплінованості їхніх членів, в їхній поведінці, в чистоті одягу та тіла велику силу. Німецька здисциплінованість хоч не була спроможна виграти війну 1939—45 рр., одначе допомогла по програній війні в дуже короткому часі відбудувати край, що був у руїнах, створивши економічне чудо.

Остаточно будучи серед чужинецького моря, головно отого сильного німецького, українці відчували, що якщо вони мають дотримати кроку німцям і довести, що українці не є менш вартісним елементом, то і українцям потрібні невеликі організації, в яких можна було б краще затримати дисципліну та перевести селекцію членів і допомогти один одному перебороти труднощі зв’язані зі студіями. По закінченні галицьких, переважно клясичного типу гімназій, абітурієнти не були підготовані до технічних студій. Знання німецької мови, що в ній велися виклади, також було недостаточне в більшості українських студентів. Отож без допомоги старших студентів було неможливо скінчити студії в належному часі.

Корпорації уважали, що якнайбільше число їх членів повинні бути активними в студентському житті та діяльності української громади в Данцігу; тому заохочували членів брати на себе певні обов’язки, та висували їх на різні пости в управі Товариства “Основа”, чи в Товаристві “Українська Громада” в Данцігу.

З обов’язків, що їх члени Корпорації “Галич” брали на себе, чи то праця в управах загальних товариств, чи як допомога в

Корпорація "Галич" — 1928 р. Сидять від ліва — В. Зюлковський, Б. Онуферко, С. Пиндус, Я. Зарицький, С. Шматера, Р. Барнич, М. Букоємський; стоять від ліва — Т. Грушкевич, Р. Шухевич, Б. Підгайний, М. Раковський, Є. Пиндус, ?, ?, О. Авдикевич, П. Хомінський.

Корпорація "Галич" — 1931 р. Сидять від ліва — Є. Пиндус, Ю. Шепарович (гість), М. Бачинський, п-ні Хромовська (гість), С. Пиндус, п-ні А. Дудрик (гість), П. Хомінський; стоять від ліва — Б. Підгайний, В. Ромовський, В. Мацілінський, Р. Кордуба, Т. Грушкевич, Сергуц, В. Патрило, В. Гермак, Б. Малинович, М. Кміт, С. Генник-Березовський.

улаштуванні різних виставок, чи святкувань на більшу скалю, вони завжди вив'язувалися добре, бо за тим слідкувала управа Корпорації.

Так зложилося, що за увесь час існування студентського осередку в Данцігу, диригентами хору “Основа” були члени корпорації “Галич” — Мирон Букоємський, Юрій П'ясецький і Петро Яворський; також поважний відсоток членів хору становили члени корпорації “Галич”.

Члени корпорації “Галич” плекали спорт, дехто вивчав фехтування у професійних учителів. Члени Корпорації брали участь у загально-студентських легкоатлетичних змаганнях (в 1933 році у п'ятизмагу двох “галичан” були в першій десятці — В. Салдан і Ст. Генік-Березовський). В тенісових змаганнях за мистецтво Політехніки в 1933 році Ст. Генік-Березовський зайняв друге місце в клясі Б, а Б. Федак зайняв шосте місце в клясі А. Було також кілька активних лещатарів.

Найвищий чисельний стан корпорації “Галич” був у 1932/33 акад. році, коли корпорація начислювала 24 члени. Не від речі буде згадати, що членом корпорації “Галич” був також, в часі його коротких студій в Данцігу, Роман Шухевич, пізніший генерал Г. Чупринка.

Студентські корпорації “Дніпро” та “Багрянний Цвіт” у Львові послуговувалися статутом та правильником корпорації “Галич”.

В 1938 році, на наказ сенату Міста Данцігу, зліквідовано було усі німецькі корпорації. Цей наказ, хоч і не був спрямований до українських корпорацій, однак був одною з причин зануку і українських корпорацій, а між ними й К! “Галич”. Другою причиною ліквідації корпорацій був брак допливу нових студентів-українців, та внутрішнє почуття, що корпорації як такі є нелегальні в Данцігу.

Можна зробити висновок, що корпорації виправдали своє існування, бо вони:

1. Підтягнули дисципліну українського студента в часі студій і в пізнішому житті.
2. Облегшили багатьом своїм членам студії шляхом взаємної допомоги старших членів молодшим, що на терені корпорації було багато легше зробити, аніж на терені загально-студентського багаточленного товариства “Основа”.
3. Примусили своїх членів контролювати своє поступовання тим, що виключали з корпорації членів за невідповідну поведінку. Таке виключення потягало за собою дуже прикрі наслідки для виключеного члена; автоматичне виключення з “Основи”, а часами і з Політехніки.

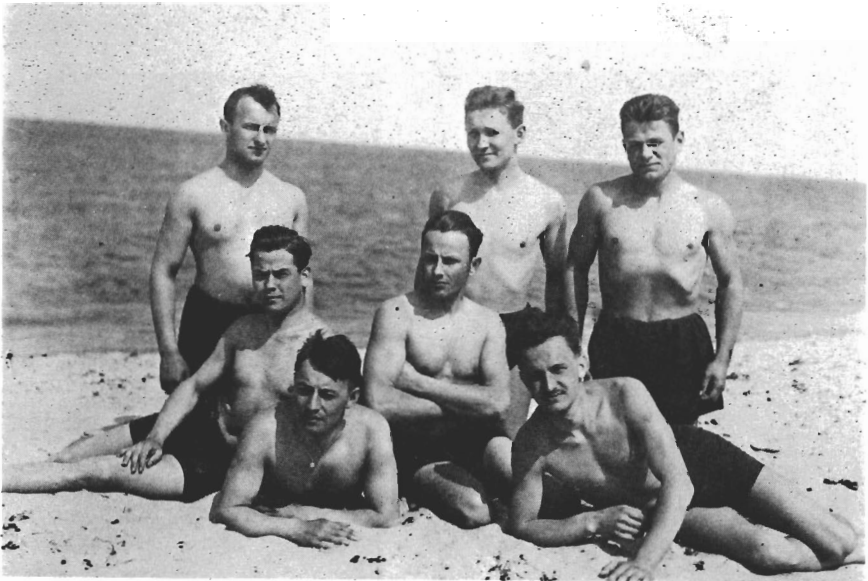
Свято основи Корпорації 1931 р.

Корпорація "Галич" — 1932 р. Сидять від ліва — В. Мацілінський, Б. Підгайний, С. Пиндус, П. Яворський, М. Бачинський, Т. Грушкевич, Б. Малинович; стоять від ліва — С. Дудрик, В. Салдан, В. Патрило, С. Генік-Березовський, В. Гермак, М. Роздільський, Т. Бригадір, Горняткевич, Сергуц, Я. Оришкевич.

Із неофіційної частини святкувань основання Корпорації.

Над морем. Долішній ряд — від ліва — В. Ромовський, О. Шепарович (не член), Б. Малинович, А. Пацлавський (не член); горішній ряд — від ліва — Б. Підгайний, М. Бачинський, С. Генік-Березовський.

Товариські сходини.

Іменини Т. Грушкевича.
Сидить Т. Грушкевич; стоять від
ліва—С. Дудрик, Б. Галушинський,
С. Генік-Березовський, П. Явор-
ський, М. Раковський (не член),
Б. Підгайний.

По дипломовім іспиті.
Від ліва — Б. Підгайний, П. Хо-
мінський, М. Бачинський.

Над морем.
Долішній ряд — від ліва — А.
Пацлавський (не член), С. Генік-
Березовський, О. Дерлиця (не
член); горішній ряд від ліва —
В. Ромовський, Б. Підгайний, В.
Патрило, М. Бачинський.

М. Букоемський.

Т. Грушкевич.

Я. Зарицький.

М. Кміт.

Р. Кордуба.

Є. Пастернак.

Ю. Пясецький

СПОГАД ПРО КОРПОРАЦІЮ “ЗАРЕВО” В ДАНЦІГУ

Досить тяжко приходиться писати про людей і про події, які проходили більше, як півстоліття тому, бо багато дечого призабулося, а дещо можна, нехотячи, навітлити помилково. Але те, що ще лишилося в пам'яті моїй і кількох моїх колег, постараюся подати в цій моїй згадці про корпорацію “Зарево”.

На Політехніці в Данцігу, восени 1922 року знайшлася група колег-абсолювентів української гімназії в Перемишлі. З них деякі були друзями від многих літ, — не тільки з гімназії, але ще з побуту в “мужеськім інституті”, бурсі св. Николая, та “дешевої кухні”. Давня приязнь ще більше зросла у чужому оточенні, в тяжких умовах життя при все зростаючій інфляції гроша; і ці дружні зв'язки ще більше затіснилися в перших роках студій. Тоді крім “Основи”, що гуртувала всіх студентів українців, почали творитися корпорації, а між ними корпорація “Зарево”, заснована на початку 1924 року, яка гуртувала членів з-поміж молоді з націоналістичними переконаннями. Усім нам присвічувала ідея плекання товариського співжиття, взаємної помочі та помочі Батьківщині вже під час наших студій і всі ми плекали мрії про нашу працю на рідних землях по скінченні наших студій.

Назва корпорації була: Українське Студентське Товариство “Зарево”. Основана вона була на початку 1924 року під кличем “За Волю України”. Корпораційна лента була чорнобагряна-чорна з золотими беріжками. Шапку корпорація “Зарево” мала округлу, багряню (стилізована стрілецька). Ціллю членів була праця для звільнення України від окупантів і в тій цілі утримування зв'язків з кращими і закордонними організаціями, що працювали для тієї справи. Члени корпорації не жили правдивим корпораційним життям, натомість влаштовували товариські зустрічі в приватних домах членів; в часі тих сходин полагоджувано також справи корпораційно-організаційні. Число членів спочатку виносило 20 осіб, але ця кількість маліла

з роками, коли поодинокі члени міняли місце своїх студій, або кінчали студії і переїздили на місце своєї праці. Вербування і приймання нових членів було дуже осторожне, щоб не порушити конспірації.

На нинішній день — грудень 1974 року зісталося в живих ще 10 членів розсіяних по різних країнах світу. Товариство “Зарево” відновлено в країнах вільного світу як академічну добудівку О.У.Н.

Нью-Йорк Ситі, грудень 1974 року.

Корпорація “Зарево” — 1933 р.

Шапка корпорації "Зарево".

О. Богачевський.

В. Онишкевич.

М. Раковський.

Члени і симпатики корпорації "Зарево".

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСЬКЕ ТОВАРИСТВО „ЗАРЕВО“ В ДАНИЇ
UKRAINISCHE STUDENTENVERBINDUNG „ZAREWO“ IN DANZIG

Данциг, дни 10. грудня 1918

Л. о. *Величавського Олександра*

Др. Кудзи

в Берліні

З нагоди народження Свята Різдва
переслаємо Вам наше товариство з вір-
ливими побажаннями

з віт. в. к. "Зарево":

Григорук

М. М. М.
в. в. к. к.

Святочні побажання К! "Зарево".

Інж. Зеновій Кохановський, К!Ч.

КОРПОРАЦІЯ (Т.У.Т.) “ЧОРНОМОРЕ” — ДАНЦІГ

Постання корпорації “Чорноморе” на початку 1924 року виникло не лише з бажання створити українську студентську корпорацію, але теж з ряду причин, які заіснували на терені станового студентського товариства “Основа”, що об’єднувало до того часу всіх українських студентів Політехніки Вільного Міста Данцігу.

Як і в інших центрах української студентської еміграції 1920-х років, так і в Данцігу, знайшлися студенти різного товариського вироблення і з різних політичних середовищ. В Данцігу найслабшим було ліве середовище. Впровадження в тому часі курсу українізації на Радянській Україні давало багатьом студентам надії на працю і віддання своїх сил рідному господарству, при безвиглядності на працю на українських землях під Польщею і у вільному світі. Ця обставина сприяла потуранню лівих на терені “Основи” і школи.

Повоєнне студентське покоління мало теж між собою людей з браком товариського вироблення, що породжувало нетолерантність між інакше думачими, яка доводила до непорозумінь в усім спільній організації, “Основі”.

Організаційна схема і внутрішні відносини в “Основі” ніяк не підходили до нав’язання близьких товариських взаємин і ведення нашої пропаганди серед німецького студентства, яке було організаційно, ідеологічно і товарисько надзвичайно упорядковане.

Такі обставини в “Основі” не задовільняли частини її членства, бо не сприяли спокійній і більш продуктивній праці в “Основі”. Тож та група рішила за ініціативою Володимира Бачинського (Піпця) заложити студентське клябуове товариство. Більшість членів “Основи” противилась тому, мовляв, це розбі’є “Основу”. Коли ж та більшість не погодилась виключити з “Основи” лівих за їх приналежність до ДОПС-у, група “невдоволених” виступила з “Основи” і стала оформлюватись в нове товариство.

Тому, що на школі прийнятою формою такого товариства була корпорація, внесено було до ректорату прохання про затвердження нового товариства як корпорації під назвою: “Verbindung Ukrainischer Studenten Tschornomore der Technischen Hochschule Danzig”, а по-українськи: “Товариство Українських Техніків “Чорноморе” Високої Технічної Школи в Данцігу”. Цю назву пізніше замінено на: “Українська Студентська Корпорація (Т.У.Т.) “Чорноморе” Данціг. Крім ініціатора, основниками корпорації були: Бедрій Євген, Воробкевич Роман, Гірняк Ярослав, Згорлякевич Олесь, Зубенко Іван, Іллашевич Роман, Кассараба Степан, Коцик Володимир, Кохановський Зеновій, Левицький Ростислав, Майковський Любомир, Мійський Володимир, Окпиш Богдан, Райтарівський Ізидор, Сатурський Богдан, Цар Володимир і Яремкевич Юра.

Нашими красками стали барви чорна-синя-чорна. В тих барвах були ленти, які лицарі носили з золотим обрамуванням, а новаки без обрамування, з правого рамени вділ під ліве рам'я. Студентська шапка мала форму дещо зреформованої мазепинки і була чорна. Клич обрали: “Честь, Україна, Товарискість”. З перших букв клича уложили емблему і на її взір виконали срібну відзначку, яку носили в кутку лівої вилоги маринарки. Парадних строїв для управи не виготовляли. Школа і німецьке студентство не бажали, щоб чужинецькі студенти брали участь в святкуваннях школи в корпораційних парадних строях, щоб не дати такого права польським студентам. На шкільних святкуваннях ми виступали у своїх кольорах. Нам приділили місце у вестибулі Політехніки, де щоденно о год. 10-ій рано збирались студенти на стоячий конвент, кожен коло гербу своєї корпорації, що був уміщений на колоні чи стіні і представляв артистично виконану емблему. Ми мали такий герб проєкту Ковжуна, як рівнож за його проєктом були зроблені печатка і заголовний напис на письмових бланкетах Корпорації.

Офіційний статут був типовим коротким корпораційним статутом для ректорату школи. Корпораційний улад створили самі члени. Внутрі товариства зобов'язували внутрішній статут, правильник, кодекс чести і комерсові приписи. Засадничою різницею між новою корпорацією, а існуючими тоді нашими студентськими товариствами (виключно чернівецькі), було, як німці у своїх корпораціях називали, Lebensbundprinzip, це є — пов'язання членів з корпорацією на ціле життя, а далі, на образи реагувати згідно кодексу чести, жадати і давати сатисфакцію в двобою на шаблі. Різниця була і в тому, що кожний член мусів взяти на себе якусь частину праці в Корпорації і відповідати за неї.

Улад Корпорації був уложений організаційно і змістовно так, щоб члени виробили в собі державницьке наставлення, дисципліну, чесність, відвагу виступу і товариськість. На тодішній повоснний час зневіри і безвиглядности, корпораційний устрій відповідав найкраще нашим студентським організаціям.

Членство ділилося на лицарів і новаків. Пізніше поширено членство на “Стару Хату”, яку творили ті, що покінчили студії. Управа складалася з трьох членів і Старшого Новаків. Звичайно перший член виконував внутрішні функції, другий зовнішні, а третій провадив діловодство. До своїх підписів кожний член Корпорації додавав корпораційну емблему, а члени управи ще значки “х”. Перший член управи один, другий два, третій три. Старший Новаків або Фукс Майор дбав про ознайомлення новаків з корпорацією і підготовляв їх до переходу в лицарі. Допомогавав йому в тому “дядько” новака, себто член, що його поручав і увесь час новацтва ним опікувався. Важну роль в веденні корпорації відігравав найстарший віком член-лицар, якого звали сеньйором. Він був контрольним чинником і суперарбітром у спірних справах. Ту функцію за час існування “Чорноморя” в Данцігу сповняв заслужений і всіма вельми шанований Олесь Згорлякевич. Ту ж функцію виконував під час свого короткого побуту в “Чорноморю”, ще старший за нього С. Копаницький.

Новаки, як члени корпорації, мали дуже багато обов’язків, але дуже мало прав. Обов’язком новаків було вивчати історію, географію та економію України та виголошувати на ці теми реферати на вічах. По одному семестрі новацтва, кандидат виголошував реферат на призначену йому тему і тоді рада лицарів, вислухавши опінії “дядька” та Старшого Новаків, вибивала його шаблею в лицарі. Лицар був повноправним членом корпорації. Він міг виконувати усі уряди і забирати голос в усіх справах. Члени “старохатники”, якщо вони перебували в Данцігу, приходили на віча корпорації і мали ті самі права, що лицарі.

Раз на семестер відбувалися Великі Віча, щотижня звичайні віча, а щодня, крім неділь і свят, стоячі конвенти. Віча вирішували усі ділові справи. На вічах Корпорації право голосу мали лише лицарі і старохатники. Новаки могли мати голос лише під час дискусій над рефератами, або мали дорадчий голос в маловажних справах. Віча відбувалися з певним церемоніалом. На вічу всі члени мусіли мати на собі корпораційні ленти, шапки та ключі. Кожна програма віча зачиналася співом корпораційного гімну, потім відчитували протокол з попереднього віча, давали доповідь та тижневий звіт з преси, а далі полагаджували ділові справи, велась дискусія та спів пісень з корпораційного співаника. Товариське життя доповняли спільні прогульки в околиці Данцігу не раз з чорноморськи-

ми гістьми з корпорацій Львова, Кракова, Варшави та Познаня. Для “шпасу” часом збирались ми ввечері і по тамошньому студентському звичаю йшли “гусаком” від каварні до каварні та покріпившись склянкою пива і глянувши, як гості бавляться, йшли далі. Не оминали ми і кавярень, щоб потанцювати. Найбільш популярною була Кафе Спортгалле при Липовій Алеї. Рідко уряджували ми вечерниці, на котрих до танцю пригравала наша оркестра в складі: Л. Майковський — фортепіан, Е. Бедрій — скрипка, Л. Пушкар — мандоліна, Я. Гірняк — гітара. Наших панянок було небагато, всього три місцеві студентки і кілька приїзних студенток з Познаня. Треба було користуватись товариством німецьких панянок звичайно з домів, в котрих мешкали або бували Чорноморці. Наших вечерниць не оминали заприятелені з нами наші колеги з “Основи”, “Галича” і “Зарева”.

Багато уваги і праці прикладали ми до наших комерсів. Вони служили до відсвятковування наших національних річниць, річниці оснування нашої Корпорації і пропаганді української справи та проходили згідно з комерсовими приписами і з усталеною програмою, яка все ділилась на офіційну (ділову) і неофіційну (розвагову). Центром офіційної частини була звичайно доповідь, відповідна до цілі і характеру свята. Неофіційну частину виповняли веселі скечі, дотепи, співи і пиття пива.

На комерси запрошували ми Парляментарну Репрезентацію, наших ідеологів, наших комітонів з Братніх К!К!, представників наших місцевих студентських товариств, ректорат, деяких професорів, провідників німецького студентства, пізніше й представників заприятелених німецьких корпорацій. Для пропаганди мали ми дуже вдячне поле, бо німці стягали до Данцігу студентів з різних далеких сторін Німеччини і дані їм відомості про Україну розходились широко.

В наших початках мені доручили дати доповідь про взаємини Княжої України з Німеччиною. Доповідь викликала помітне зацікавлення серед німців і живу дискусію. Викривлені відомості про Україну спростовувались. Між німецькими студентами були й такі, що церший раз чули про Україну.

Багато помочі ми мали від наших парламентаристів і за це належить їм велика подяка. На кожне наше запрошення вони приїжджали і брали участь у наших комерсах. Одноного разу, ще як ми були в “Паркзеле”, на наш комерс приїхало сім парламентаристів: проф. М. Галушинський, д-р А. Горбачевський, о. прал. Л. Куницький, М. Рудницька, о. д-р Пелліх, д-р В. Целевич і ще один, якого прізвища я не зятявив. Вони захоплювали аудиторію своїми блискучими промовама, а побувши трохи на неофіціальній частині, забрали старших німецьких го-

стей до другої кімнати на вечерю і там обговорювали ділові справи.

Тому, що наша організаційна схема була дуже зближена до німецької, наші німецькі гості почувались як у себе на комерсі. Академічна студентська атмосфера створювала у всіх скоро дружній настрій, а він зближав і в'язав чужих і далеких собі людей, що в результаті приносило користь нашій справі. Кожний такий комерс коштував нас багато праці і тільки завдяки дисципліні і розподілу праці між усіх членів Корпорації вдалось добре вив'язуватись з того завдання.

“Чорноморці” друкують свій журнал “Чорноморе”. 1925 р. Від ліва: І. Райтарівський, Р. Іллашевич, Р. Воробкевич, В. Пасіка, Б. Сатурський, Маційович, П. Підгаєць, Ю. Воробкевич, О. Згорлякевич.

Внедовзі по заснованню стали ми видавати наш журнал “Чорноморе”, який ми друкували на цикльостилі деякий час в Данцігу під редакцією Богдана Окпиша, опісля у Варшавському “Чорноморю” під редакцією Євгена Чеховича. Цей журнал подавав звідомлення з праці поодиноких корпорацій “Чорноморе”, відомості про інші наші корпорації і про український студентський рух та цікаві нотатки із студентського життя. В ньому поміщувано статті на ідеологічні і суспільно-громадські теми. Співпрацювали в журналі члени Братніх К! “Чорноморе” і симпатичні чорноморського руху.

Під вражінням недавно пережитих Визвольних Змагань і з ними зв'язаних успіхів та невдач велись між Чорноморцями, серед котрих було чимало учасників тих змагань, дискусії на тему, чому не вдалось нам закріпити нашої державности в так

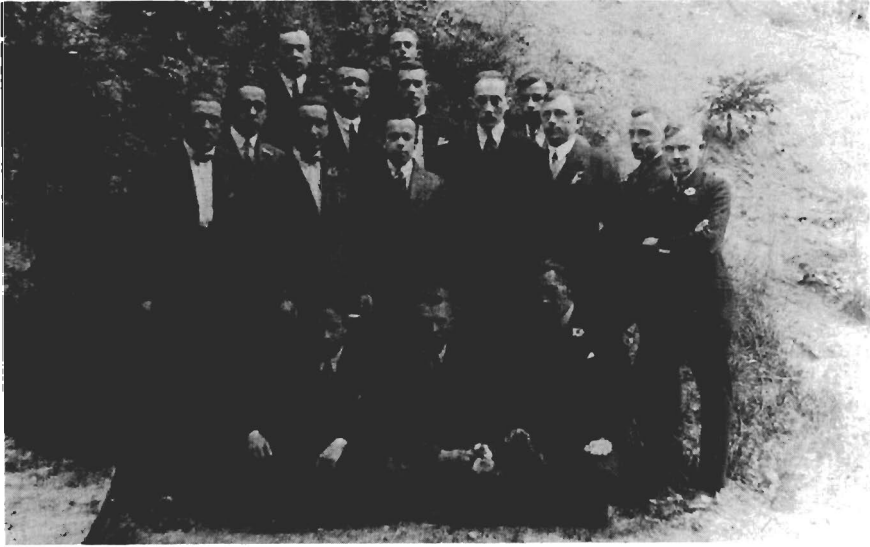
пригожий для тієї справи час. Вироблювався погляд, що причиною була взаємна нетерпимість інакшесдумаючих, а в парі з тим брак кооперації цілого творчого активу в тому напрямі.

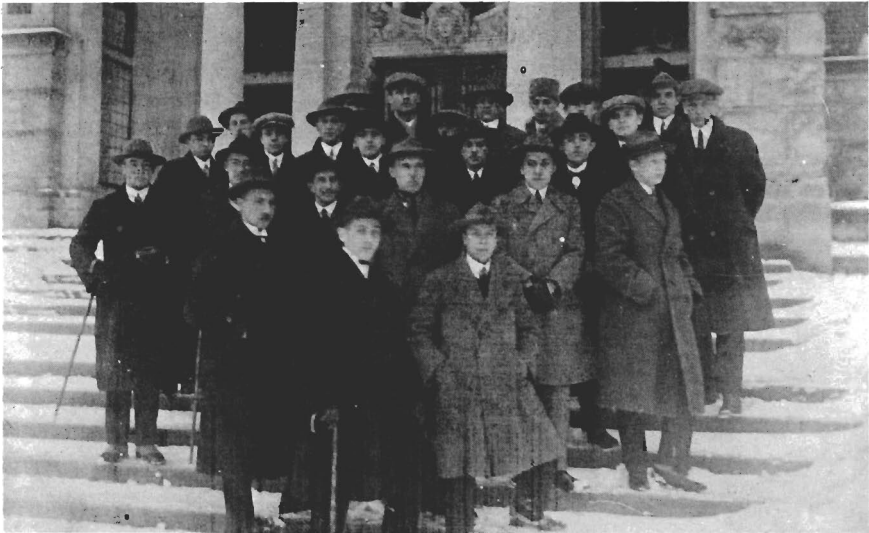
К! "Чорноморе". В першу річницю оснування К! 10. 2. 1925. Святкове Віче. Зліва: 1-ий ряд: Р. Левицький, Б. Оклиш, В. Бачинський. Сидять: О. Згорлякевич, Ю. Величко, З. Кохановський, І. Райтарівський, Я. Гірняк, В. Цар, С. Касараба. Стоять: Б. Сатурський, Р. Іллашевич, Мацейович, Л. Майковський, Е. Бедрій, І. Зубенко, В. Кошик, Б. Собків, П. Підгаець (гість), Р. Воробкевич.

"Чорноморці" і їх гості, 1927 р. Від ліва: сидять: З. Залуцький, О. Боднарівч, С. Охримович (усі зі Львова), Б. Оклиш, д-р В. Кучабський (з Берліну), д-р Ю. Липа (з Познаня), О. Негребецький. Стоять: О. Згорлякевич, Л. Майковський, В. Бачинський, Р. Зарицький, Гевський, В. Пасіка, І. Німців, Р. Іллашевич, А. Мілянч, Н.Н., Е. Бедрій, В. Юзьвяк, В. Цар, І. Ковальський, В. Бобяк, Л. Пушкар, Р. Мацюрак, Ю. Величко.

Віче в саду. 1925 р. Сидять зліва: Р. Левицький, С. Касараба, З. Кохановський. Стоять: С. Делькевич, Б. Окпиш, Я. Гірняк, В. Бачинський, В. Пасіка, Л. Майковський, Р. Іллашевич, В. Цар, О. Згорлякевич, Маційович, В. Коцик, Б. Собків, Е. Бедрій.

К! "Чорноморе" перед Політехнікою 12. 5. 1926. Від ліва 1-ший ряд: З. Кохановський, Л. Майковський. 2-ий ряд: О. Згорлякевич, Я. Гірняк, О. Шепарович, І. Райтарівський, Р. Воробкевич, Б. Окпиш, Ю. Воробкевич. 3-ий ряд: Л. Пушкар, В. Комісар, Р. Левицький, Юзв'як, Делькевич, І. Німців, В. Пасіка, Б. Собків, Р. Іллашевич, В. Коцик, Маційович, Касараба, Е. Бедрій, Б. Сатурський, І. Зубенко.

Під впливом Юрія Липи постала ідея створити Орден, якого члени були б виховані на таких державних будівничих, які при будові держави не мали б партійних та класових інтересів на увазі, а тільки добро держави. Тому “Чорноморе” не стало клітиною жадної політичної організації, хоч були спроби його втягнути. Проте не було корпорацією заборонено її членам до таких організацій належати.

Важко було технікам визнаватись в питаннях ідеології. Тому провід корпорації з’єднував собі прихильників серед знавців тієї справи і надавав їм статус репрезентантів. Такими були д-р Василь Кучабський, д-р Іван Мірчук, д-р Юрій Липа і ін. Більшість з них стали не тільки симпатиками нашого руху, але і його рушіями.

Вихід “Чорноморя” з “Основи” не повинен був послабити її активності. В ній залишилися тричверті данцігського студентства, в тому майже всі хористи, оба диригенти, спортовий провід і авторитет, впливаючий з виключного права репрезентації всіх українських студентів перед школою, атрибути, котрі в минулому давали їй ріст. Рівнож непорозуміння і сварки між “Чорноморем” і “Основою” перервалися. Обі організації мали окремі, далеко від себе віддалені домівки, кожна жила своїм окремим життям і разом на свої сходини не сходились. Це дало спокійну творчу атмосферу в “Чорноморю” і також повинно було дати і в “Основі”. Проте діяльність “Основи” стала занепадати. Можливо сталось це тому, що залишки лівих в “Основі” далі вели свою деструктивну роботу і час минав на непродуктивних сварках. Можливо м. ін. і через те, що в лоні “Основи” постали незабаром три нові організації: Громада ім. Івана Франка і дві корпорації “Галич” та “Зарево”. Всі організації, що постали побіч “Основи”, заабсорбували її потенціал і вона довго не могла двигнутись з занепаду, аж змінились обставини, в котрих основнянська організаційна система стала знову корисною.

Вже вкортці по сецесії Чорноморців з “Основи” товариське життя між багатьма Чорноморцями і Основянами почало наладнуватись. До покращання відносин причинилось ще й постання двох нових корпорацій “Галич” і “Зарево” з-поміж членів “Основи”, що зняло з членів “Чорноморя” осуд проводу “Основи”, що вони, основуючи корпорацію, розбивають “Основу”. Незабаром нав’язалась співпраця між трьома корпораціями. Показалось, що в трьох менших організаціях проходила праця краще, чим в одній великій, де засдно сходив час на боротьбу груп в суперечках і дискусіях з нулевим результатом.

Через довгий час Данціг не діставав помітного припливу студентів. Досить довго ті самі студенти були у проводах “Чорноморя” і “Основи”. Нехіть тих провідів до себе і побоювання

Управа К! "Чорноморе", 1929 р. Від ліва: Ю. Воробкевич, З. Кохановський, Б. Окпиш, Р. Загайкевич.

Святкування основин К! "Чорноморе", неофіційна частина комерсу, лютий 1929. Присутні представники українських місцевих і крайових корпорацій та німецького студентства.

поновлення недавніх непорозумінь здержували Чорноморців повернутись до "Основи". Незабаром тісна співпраця корпорацій звела діяльність "Основи" до залагоджування самих професійних справ і поворот "Чорноморя" до "Основи" тратив свою актуальність. Таким чином по інерції "Чорноморе" було далі поза "Основою".

З часом збільшився наплив наших студентів до Данцігу. Нові націоналістично наставлені студенти поповняють лише ряди корпорацій. Ліві угруповання поповнень не дістають, їхні члени одні кінчають студії, другі деактивізуються. В 1927 році Чорноморці вступають до "Основи", яка властиво стає професійною централею корпорацій. Навіть управа "Основи" була настановлювана проводами корпорацій. Такий стан тривав приблизно до 1935 року, коли стан студентів в Данцігу так змалів, що всю працю треба було зосередити в "Основі".

В своїх початках "Чорноморе" мало домівку в близькій до політехніки гостинниці "Паркзеле", де піднаймало одну кімнату на сходинах, впрями в фехтуванні тощо, а часом більшу залу на комерси чи вечерниці. В ресторані тієї гостинниці Чорноморці обідали.

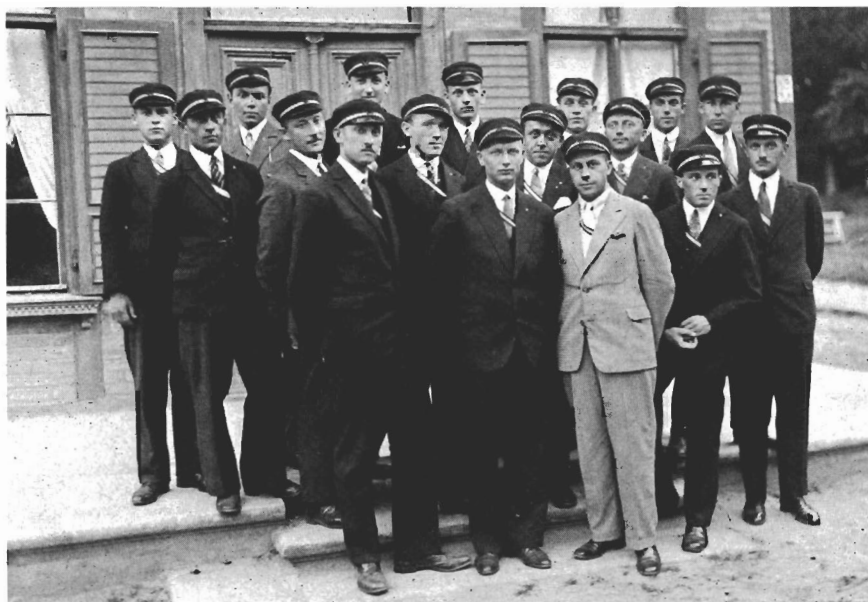
Мабуть в 1926 р., коли "Основа" не мала змоги оплачувати домівку, що містилась на Цінглерсгеге, "Чорноморе" її перебрало і в потребі відступало "Основі", чи корпораціям "Галич" та "Зарево". Був це малий окремих будиночок, що мав одну до-

К! "Чорноморе". Домівка на Цінглерсгеге.

Управа К! "Чорноморе", 1930 р. Від ліва: Р. Загайкевич, Ю. Воробкевич, Р. Левицький, Я. Сайко.

К! "Чорноморе", 1930 р. Від ліва: П. Турула, В. Пацановський, С. Посацький, О. Згорлякевич, Р. Загайкевич, А. Міляннич, Р. Кулинич, І. Зубенко, Ю. Воробкевич, Б. Окпиш, Р. Левицький, З. Кохановський, В. Коцик, Б. Сатурський, Я. Сайко, А. Паславський.

К! "Чорноморе", 1929 р. Від ліва: сидять: О. Згорлякевич, З. Кохановський, Ю. Воробкевич, Р. Загайкевич, Б. Окпнш. Стоять: Р. Левицький, В. Шпринкевич, С. Посацький, В. Коцик, А. Паславський, П. Турула, А. Міляннч, В. Теліглов, Р. Кулинич, Я. Сайко.

Комерс в річницю оснування К! "Чорноморе", лютий 1931, неофіційна частина. Третій зліва сидить посол д-р В. Загайкевич. Присутні гості українських і німецьких корпорацій.

силь велику кімнату і кілька комірок, якими не користувались. Він був корисний тим, що стояв на горбку оподалік вуличного руху, який не перешкоджав нам, а ми йому. Слабою стороною домівки була її нерепрезентативність. На щастя в тому часі вже збудували репрезентативний німецький студентський дім, в котрого харчівні “Чорноморе” мало свій стіл з чорноморською хоругвою на ньому, при котрому Чорноморці харчувались. В залі знамен того дому Чорноморці влаштовували свої репрезентативні комерси головно для відзначення річниці оснування Корпорації.

“Чорноморці” на збірці. 1927 р. Від ліва: Р. Левицький, В. Пасіка, І. Німців, С. Касараба, Р. Ілшавич, Б. Собків, Ю. Воробкевич, А. Мілянч, Р. Воробкевич, З. Кохановський, В. Бачинський, Я. Гіряк, В. Юзьвяк, Е. Бедрій, Л. Майковський, О. Згорлякевич, Маційович.

Приблизно в половині 30-х років, коли число українських студентів значно зменшилось, “Основа”, а з нею і останки корпорацій користувались українською рисунковою залею на Політехніці. Там урядували управи, відбували сходини і навіть загальні збори.

В 1937 р. “Основа” винаймила домівку в пореставраційному будиночку біля спортової площі Політехніки. Вона складалася з більшої фронтової кімнати, яка була для вжитку “Основи”, а дві задні кімнати винаймали студенти Болеста і Боринець. Комерси відбувались далі в студентському домі, але вже в малій залі. Так було до Другої світової війни, коли покінчився український студентський рух в Данцігу.

Часті контакти з домом і з студентами з інших університетів, наша діяльність, наш журнал “Чорноморе” і наші авторитетні ідеологи-репрезентанти дали захооту творити корпорації по інших університетських осередках. Витворюється нова студентська спільнота, що дала свій вияв на першому з’їзді корпорацій в 1930 році у Львові. Постають побіч здавна існуючих чер-

К! "Чорноморе", 1933 р. Від ліва: сидять: І. Зубенко, О. Згорлякевич, Р. Загайкевич, А. Посацький, Л. Пушкар, Я. Сайко, В. Кошик. Стоять: 1-ий ряд: В. Хамула, Ю. Воробкевич, В. Теліглов, П. Турула, В. Козак, В. Рабій. 2-ий ряд: В. Жук, В. Воркун, В. Шиприкевич, Б. Окпиш, Р. Левицький, В. Пацановський.

Комерс в річницю оснування К! "Чорноморе", лютий 1932. Неофіційна частина. Присутні гості з українських і німецьких корпорацій.

УКРАЇНСЬКА СТУДЕНСЬКА КОРПОРАЦІЯ (Т.У.Т.) „ЧОРНОМОРЕ” — ДАНЦІГ.
 UKRAINISCHE STUDENTEN-VERBINDUNG „TSCHORNOMORE” — DANZIG

Ч.
 2

23-го Січня 1924.
 DANZIG - U.S.S.R.
 T.SCHN. HOCHSCHULE. 1924

Отримавши вашу ласку запросити Вас на:

С В Я Т О

10-ої річниці оснування
 | 10.11.1924. |

нашої Корпорації,

яке відбудеться в суботу, дня 17-го лютого 1924 р.
 о год. 20-й в "Салі змален" Нім.Студеновського Дому
 в Данцігу-Виндґурі.

В. Савко /с/

В. Савко /с/

До
Хваліної
Української Корпорації Репрезентації
 в *Варшаві*

 Просимо о л. відповідь до 10.11.1924.

Запрошення на святкування 10-ої річниці оснування К! "Чорноморе".

Прощання А. Мілянча в домівці КІ "Чорноморе".

"Чорноморці" святкують Новий Рік, 1934.

нівецьких корпорацій “Чорноморе” і “Запороже”, братні корпорації “Чорноморе” в Познані, Варшаві, Кракові і Львові. Цей рух дає стимул до постання інших студентських корпорацій: у Львові “Багряний Цвіт”, “Дніпро”, “Запоріжжя” і Чигирин”, в Кракові “Сян”, “Заграва” (одинокі жіночка), “Запоріжжя”, “Хортиця”, у Варшаві “Запоріжжя”.

Юрій Липа, захоплений ідеєю творення ордену, стає його передовим будівничим. Спершу він був нашим членом-репрезентантом, бував у нас в Данцігу і багато допоміг нам в зформуванні нашого світогляду. Він під час своїх студій в Познані заложив там другу з черги корпорацію “Чорноморе”, а коли згодом перенісся до Варшави, заложив і там братню корпорацію. Мирон Ганушевський з Познаня оснував “Чорноморе” в Кракові, а колишній член данцігського “Чорноморя”, Мирослав Куник, переїхавши до Львова, заложив там разом з Володимиром Гірняком п’яту з черги братню корпорацію “Чорноморе”. Згодом у спільне організаційне русло включилось і чернівецьке Академічне Козацтво “Чорноморе”. Постав Союз Братніх Корпорацій “Чорноморе” для спільної скоординованої дії.

Корпорації відіграли значну роль в загальностудентському українському житті. Як самостійні організації вони належали до ЦЕСУС-а, співпрацювали з ним і підтримували його матеріально. Зокрема корпорації “Чорноморе” взяли на себе обов’язок бути кореспондентами ЦЕСУС-а та впливати в своїх осідках на інші студентські організації, щоб вони співпрацювали з ЦЕСУС-ом та підтримували його матеріально. За цю корисну працю “Чорноморя” Централя дала йому признання у “Студентському Віснику”.

Чорноморський рух будив зацікавлення не лише у молодих, але теж у старшої генерації, яка ставилась з великою увагою до того руху. Відносно того цікаві спостереження можна знайти в переписці В. Липинського з В. Кучабським, яка збережена в архівах Інституту ім. В. Липинського у Філядельфії.

Після приходу до влади в Данцігу націонал-соціалістів корпорації заборонено. Офіційно перестало існувати і “Чорноморе”. З вибухом Другої світової війни воно зліквідувалось на терені Данцігу, Польщі і на західних українських землях.

Однак Друга світова війна не припинила існування чорноморських організацій. Вже на еміграції при УТГІ постає нова клітина в Регенсбургу, яка перетривала до великого ісходу. Перед дальшою еміграцією з Європи “Стара Хата” братніх корпорацій “Чорноморе” відбула 24 і 25 травня 1948 року З’їзд у Регенсбурзі, на якому обрано Булаву Старої Хати, яка діє і досі і має свій осідок у Філядельфії, Па.

**
*

Вид на Політехніку з пташиного лету.

- 1) головний будинок, 2) хемічний та господарський інститут, 3) лабораторія водної інженерії, 4) електротехнічний інститут, 5) машинова лабораторія, 6) дім німецьких студентів, 7) спортові майдани.

Електротехнічний інститут та машинова лабораторія.

Ukrainische Studenten-Verbindung "Tschornomore"- Danzig.

P r o g r a m m

der Vortragsreihe über die U k r a i n e .

Mittwoch, d. 4. Februar 1931. 19 Uhr c. t. : Deutsches Studentenhaus

1/ Geschichtlicher Überblick der Ukraine-

Dr. P. Werhun- Berlin.

2/ Die Namen "Rusj, Russland und Ukraine"-

Prof. Dr. D. Doroschenko- Berlin.

Donnerstag, d. 5. Februar 1931. 19⁵⁰ Uhr : Sporthalle.

3/ Die kulturelle Entwicklung der Ukraine-

Prof. Dr. Zens Kuzella- Berlin.

4/ Die deutsch- ukrainischen Beziehungen

(geschichtlicher Überblick.)

Prof. Dr. D. Doroschenko - Berlin.

Montag, d. 9. Februar 1931. 19 Uhr c. t. Deutsches Studentenhaus.

5/ Die gegenwärtige politische Lage in der Ukraine.

Rittmeister a. D. R. von Jary- Berlin.

x

Änderungen in der Vortragsreihe vorbehalten.

Am Sonntag, den 8. Februar 1931 um 12 Uhr 30 findet in der Herz-
Jesu- Kirche in Langfuhr ein ukrainischer, griechisch- kath.

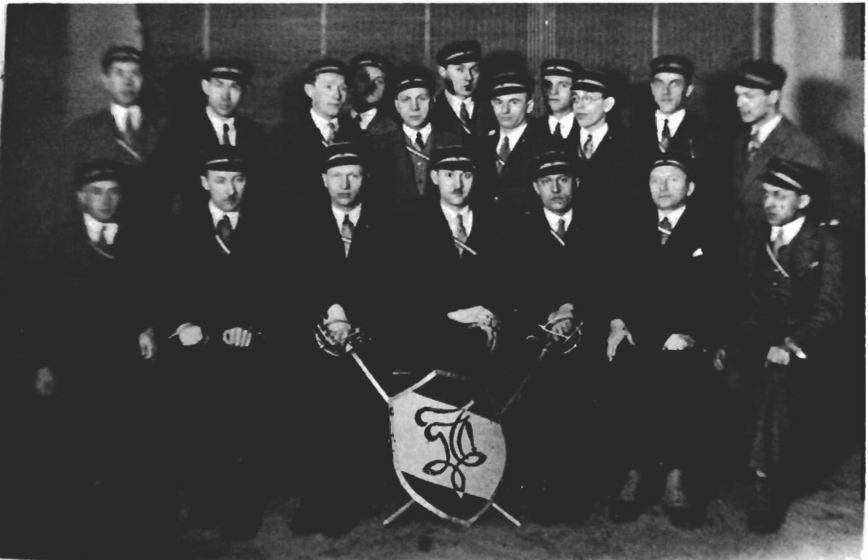
G o t t e s d i e n s t

mit dem Chor der Ukrainischen Studentenschaft an der
Technischen Hochschule Danzig statt.

Програма викладів офіційної частини святкування основин К! "Чорноморе",
лютий 1931 р. З архіву д-ра З. Кузеля, зі збірки мгр. О. Городиського.

Комерс в річницю оснування К! "Чорноморе", 1933 р. Неофіційна частина.

К! "Чорноморе", 1931 р. Від ліва: сидять: Я. Сайко, О. Згорлякевич, Ю. Воробкевич, Р. Загайкевич, В. Пацановський, В. Коцик, Б. Окпиш. Стоять: В. Воркун, В. Шиприкевич, Р. Кулинич, А. Паславський, Р. Левицький, С. Посацький, Л. Пушкар, П. Турула, В. Козак, Б. Сатурський, В. Рабій.

О. Згорлякевич.

В. Кошк.

О. Шепарович, Я. Копаницкий, З. Кохановський.

Б. Окпиш.

Р. Ілашевич.

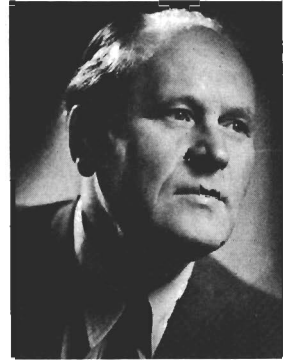
Л. Пушкар.

В. Комісар.

Постання корпорацій в Данцігу дало багато позитивів у тогочасному студентському житті. Крім того, що корпорації ввели дисципліну, піднесли товарискість і скріпили державницьке унапрявлення у своїх членів, вони дали на той час для українського студентства корисну організаційну схему, яка спрямовувала студентів у малі, себе взаємно шануючі групи, які не допускали до себе деструктивних елементів, а в громадській праці скоро находили між собою спільну мову. Братерство і однозгідність членів корпорації вможлилювали провести максимум позитивної праці.

Ще під одним аспектом корпорації були корисні. Коли наші станові студентські організації в краю, почавши від існування Українських (тайних) Високих Шкіл у Львові, були під гострим наглядом польської поліції, то корпорації, що уважались за організації “легкого” студентського життя, мали дещо більше свободи і під корпораційною вивіскою давали багато корисної роботи. Щойно по вбивстві мін. Перацького (1934 р.) і в зв’язку з тим зі закриттям К! “Хортиця” у Кракові, корпорації підпали під строгий нагляд поліції, мусіли обмежувати свою діяльність, а то й зійти в підпілля. Корпорації видали багато творчого активу у всіх ділянках нашого національного руху.

ПОЧАТОК “ОСНОВИ” В ДАНЦІГУ

В лютому 1921 року ми, три початкуючі студенти, виїхали з Києва з наміром продовжувати наші студії за кордоном. Наша подорож була багата на приємні і неприємні пригоди і затягнулася досить довго, бо різні контролі поїздів у тих часах були пов'язані з днями, а то і тижнями затримок. Але завдяки нашій упертості ми в початку червня таки прибули нічним поїздом до Варшави. В студентському гуртожитку ми довідалися, що тамешні умовини життя не були рожеві і дістали пораду їхати в Данціг. “Хлопці, їдьте в Данціг, це вільне місто, звідти можете їхати куди хочете”.

Підїжджаємо до Данцігу, в вагони входить і виходить німецька публіка. Усе виглядає свіже, чепурне, убрання чисте, в руках валізки чи портфелі. Наш бідний, пом'ятий вигляд і торби в руках роблять погане вражіння, але паспортів і митні формальності проходять скоро і без ускладнень і ми в Данцігу. Орієнтуємося і оглядаємо місто. Вражають нас архітектурно цікаві, вузькі фасади будинків, чисті вулиці, магазини повні товару, історичний крантор, чисельні склади для збіжжя над каналом, а за містом море і безконечна даль...

Ні один із нас не володів добре німецькою мовою, наше матеріальне положення не забезпечене, але ми вдоволені. Перші дні ночуємо в парках. Дуже щасливі почувались, коли пізніше знайшли дешевий нічліг в евангелицькому притулку на піддашу. В притулку, разом з нами, було кілька десятків безпритульних старих і молодих людей. Режим строгий. На нічліг можна зайти лише о восьмій годині вечора, а о п'ятій ранку нас усіх ввічливо, так сказати, виганяють. Робимо знайомства з біженцями з Росії. Знайти їх дуже легко. Усі вони, за браком зайняття, сидять на дитячих площах, або парках. Балачка у всіх одна, як виїхати з Данцігу. Варшавська інформація про Данціг виявилася неоправданою. Перша наша спроба піти до

німецького консульату і отримати візу на виїзд до Німеччини на студії скінчилася відмовою. Молода дівчина в консульаті, критично оглядаючи нас, заявила, що для отримання візи нам потрібна посвідка про приналежність до якогось Інституту. Безнадійна справа. В цей сумний для нас час знайомимося з двома німецькими мішаними родинами з Одеси — братами Шарфенбергами. Вони ремісники і після революції повернулися до Данцігу. Один з них працює як майстер у млині, а другий, як майстер у фабриці білизни. Помешкання у них невеликі, але вони приймають нас до себе. Ми спимо в кухні на матрацах, платні з нас не беруть. В святочні дні наші добродії тримають нас на повному пансіоні і їздять з нами на чудові данцігські шtrandи. Ми задоволені.

Ми вже цілий місяць сидимо в місті, але наші пляни все ще не прийняли конкретної форми. У кожного з нас свої задуми; С. Капланець і П. Левадко хочуть до Берліна, один на сільсько-господарську академію, а другий до університету, на хемічний відділ, а я хочу вступити на високу технічну школу. Місто мені подобається, вирішую залишитися на тутешній технічній школі. Звертаюся до консуля УНР Кліма Павлюка за порадою. Треба додати, що в той час уряд УНР вже не мав своєї території, а її армія сиділа по таборах в Польщі; консулят в Данцігу вів однак свою роботу далі. Консул мене підтримав і в короткому часі я вже маю від Політехніки відповідь. Я студент Політехніки Вільного Міста Данцігу. В межичасі мої товариші зголосилися на оголошення на літні сільсько-господарські роботи і дістали візи до Німеччини. Назад вони не повернулися і стали восени, після додаткових іспитів, студентами високих шкіл в Берліні.

В Данцігу велике безробіття, дістати якусь роботу, навіть найтяжчу, та ще для бездержавного чужинця, неможливо. Мою журбу про моє матеріяльне положення поділяють зі мною два земляки з Київщини, американці, і обіцяють підтримати. Їх доля закинула випадково в Данціг, так як і мене. Коли почалась революція, вони вирішили покинути Америку і повернутись на батьківщину. Це були прості, сумлінні люди. На пароплаві з Америки їхала з ними велика кількість народу. В Петрограді їх прийняли гарно з музикою. Там же вони змінляли свої долари на державну валюту, мовляв, тут з доларами не можна нічого почати. Нашим американцям видимо не зовсім сподобалися нові порядки, бо вони, не доїхавши до своїх рідних, вирішили повернутися назад до Америки. І так вони сиділи в Данцігу і ждали нагоди, щоб з одним з американських пароплавів від'їхати "зайцем", себто без квитка, в Америку. При виїзді вони залишили мені усе своє майно. А це було для мене в той час багато. З Аме-

рики вони цікавилися моєю долею і час від часу посилали мені цінні для мене доляри, що були для мене великою підтримкою.

Восени почалися лекції, які я справно відвідував і інтенсивно вчився німецької мови. На політехніці, як виявилось, студіювало кілька українців і їх земляків. Тож заклали земляцький гурток. Членами були: В. Вишняк, В. Зелінський,* П. Підгасць і Ф. Фенріх.** Ми часто сходилися і крім справ навчання обговорювали наші будучі перспективи. Весною 1922 року прибули сюди на студії А. Турчик з Луцька і І. Трач з Коломиї. Життя гуртка пожвавилось. А. Турчик розказував про життя на Волині, а Трач про Галичину та про катакомбні студії на Українських Вищих Школах у Львові. Дали анонс до української преси про сприятливі умови для студій на тутешній Політехніці. Анонс дав великий відгук. Надійшла низка листів з різnorodними запитами. В літі відвідав Данціг проф. Вищої Технічної Школи у Львові, Лучків. Він провадив переговори з ректором проф. В. Отто-Шульце про можливості прийняття в Данцігу студентів Української Політехніки у Львові. Ректор поставився до української справи прихильно і обіцяв залагодити позитивно усе від нього залежне. На зимовий семестер 1922-1923 було прийнято на Політехніку біля сотні українців.

Тоді постала — восени 1922 року — на Політехніці в Данцігу більша студентська організація під назвою “Основа”.

Життя організації набрало більшого формату і почало розвиватись на усіх полях громадського життя. В короткому часі зацвіла “Основа” різними кольорами, починаючи від чорного і кінчаючи червоним. Першим головою “Основи” був обраний Ю. Яремкевич, а секретарем І. Трач.

Під час ферій, Данціг відвідувало багато українських громадян, головню з Галичини. На терені Вільного Міста Данцігу жили, або перебували консул УНР Павлюк з секретарем Гавриловим, генерал В. Зелінський, генерал Омелянович-Павленко, кілька старшин і вояків армій Галицької і УНР. Деякий час перебував тут Махно.

При “Основі” був організований гарний хор, який часто давав імпрези перед ширшою публікою. Диригентом хору був п. Букоємський. Основяне, не дивлячись на різні політичні погляди, жили дружньо і добре репрезентували українське студентство й усю українську громаду.

* В. Зелінський, син генерала Зелінського пізніше зросійщився і був головою Кружка Русских Студентов на Політехніці.

** Ф. Фенріх, німець з України, говорив добре по-українськи, був головою товариства: Verein der Auslandsdeutsche. (Примітка редакції)

П. Підгаєць на сходинах К! "Чорноморе" розказує про свої мандрівки —
18. 12. 1924 р.

ПЕРШИЙ БАЛЬ “ОСНОВИ”

(Цей спогад був читаний на Зустрічі
Данцігерів 8 жовтня 1972 року)

У 1922 році слово Данціг стало магічним, чаруючим висловом, що захопив уми загалу нашого студентства. Про Данціг говорилося при товариських зустрічах, на домашніх гостинах, а найбільше на студентських зборах і зустрічах. Про Данціг говорили не лише молоді абсолювенти гімназій, а також і сивоволосі батьки. Вони обмінювалися думками і розважали можливість студій для своїх синів. Це слово було голосне не лише у Княжому Львові, а переховзнулося воно в усі закутки Галицької Землі, а також і на Волинь. Це ж 1922-ий рік дав початок до напливу українського студентства на вільну землю Данцігу, куди можна було легко, без паспорту, переїхати і жити без страху перед якоюсь поліцією, чи іншою опікою всевладних органів польської безпеки.

Тоді червоні мури Данцігської Політехніки заворушилися. З усіх закутків ще повосної Західньої України, приїздили до цієї “Альма Матер” технічних наук, українські студенти, заховаючи у своїй душі аспірації здобути знання і в будуччині підсилити наш нарід інженерами, яких ще так мало, в той час, було в українському суспільстві.

Але куди я забрів і чого розбалакався про ці поважні речі не зв'язані з темою цього спомину, а саме з першим балем “Основи”.

Як проминула перша гарячка викладів, закупу технічного приладдя, перших крисок олівця чи тушу на папері, перших непорозумінь і труднощів з німецькою мовою, інші приманливі речі почали полонити серця молодих студентів.

Кожного вечора музика привабливо грала в різних вечірніх льокалях, як ми їх називали “танцбудах”, в Лянґфурі, Оліві, Цопотах і в самому Данцігу. Вистроєні пари вирували під звуки модерних танг. А у нашому студентському складі, — поверх сто нас тоді було, — не було ані одної жіночої постаті українського роду.

Як поділити зеро на сто, то також вийде зеро. Немає українських дівчат, то дарма. З кожної ситуації мусить бути якийсь вихід. Змінилася територія, то змінилися і дівчата. Студенти, як вояки, все готові бути на фронті. А тут стільки вродливих, руських німок на вулицях міста. Та як тут познайомитися, коли на саму думку, як то в нас казали, зачепитися, язик, зі зворушення, стає тобі кілком у горлі.

На щастя знайшовся вихід з ситуації. До Данцігу приїхала на студії, але не по технічному фаху, товаришка Крохмалюківна, що у фаховій школі увійшла в круг німецького жіноцтва і обіцяла нам zorganizувати красунь, щоб переломити перші льоди, Треба було лише знайти відповідний час і місце і зааранжувати наш перший баль “Основи”.

Задумано, зроблено. Колега Юра Артур Яремкевич, перший голова “Основи”, дав наказ. На слідуочу неділю відбудеться баль “Основи” на Цінглерсегге. Створився організаційний комітет і усе пішло в рух.

Найняли залю. А як з оркестрою? Маємо ж своїх власних скрипалів, а це Романа Кордубу і Генка Бедрія. Є також і свої власні піяністи, Влодко Давидович і Славко Мохнацький, тож не треба наймати оркестри, бо не знати, як та танкова коляборація вийде.

В неділю вечором почала наша студентська громада збиратися до призначеного льокалю. Усі почистили гарно черевики, надягли найкращі білі сорочки, деякі навіть убралися в смокінги і начепили чорні мотильки. Колега Юр Артур рівнож з’явився убраний як з голки і, з невідступними окулярами на носі, що надавали йому поважного вигляду, був справжнім головою великої організації на відвічальному становищі.

Мужва, як би приліпилася до одного кута просторої залі, а німецьке жіноцтво, в числі біля двадцяти, присіло в другому куті. Товаришка Крохмалюківна перебігала з одного кута в другий з помітним зденервуванням і в заклопотанні напамінала: “Та ходіть, зберіться на відвагу, мої товаришки ждуть на стрічу і познайомлення”.

Юра Яремкевич поправив краватку, станув на підвищенні і коротким словом з’ясував нашу присутність і завдання.

Роман Кордуба взяв скрипку в руки, а Влодко Давидович, а радше фон Давидович, засів до фортепіяно. Та музика виїшла якось сумовита і ніяк не побуджувала до танку.

Хтось з відважніших приступив до одної з дівчат і почав її обертати по залі. Та якось усе це не клеїлося.

Аж як Генко Бедрій взяв скрипку в свої руки, Славко Гірняк пристроїв свою гітару, а Влодко Давидович гримнув по

клявішах, що аж стіни затрусилися, атмосфера зовсім змінилася.

Я штуркнув у бік Славка Мохнацького і ми оба націлилися до двох дівчат, високої білявки і трохи нижчої шатинки. Обі охоче пішли з нами в танець. Як ми обмінювалися словами, то вже не згадувати. Обі наші партнерки стали дуже говірливі і не давали нам прийти до слова. Щастя, що німецька мова має два слова, які ми дуже добре знали, а це *nicht wahr* і *ja wohl*, якими ми дуже добре послуговувалися і якими досить добре, без акценту, володіли.

Сніг розтопився, що раз більше пар почало кружляти під звуки Генкової музики і балъ став справжнім балем.

Про мову не питаєте, вона сама створюється, як її конче потрібно. Як не стане слів, то є ще так звані "міги", а почування між жінкою і мужчиною, це справа інтернаціональна, без мовного обмеження.

От так відбувалася наша перша зустріч з німкенями. Найкращий учитель мови, це конверсація між жінками і мужчинами. Наші учителі в гімназії роками трудилися, щоб навчити нас прочитати щонебудь з німецької шкільної читанки, а тут, за рік, ми почали говорити як правдиві німці, а не якісь "авслендери", а все це за допомогою жіноцтва і першої зустрічі на балі "Основи".

Вечерниці.

Прогулька вітрильником — 1923 р. Від ліва — І. Трач, І. Зубенко, В. Зюлковський, К. Кізюк, Я. Мохнацький, Н.Н., Р. Коцик, В. Громницький, Ю. Лашкевич, С. Пиндус, Я. Зарицький, Н.Н., Н.Н., М. Яримович.

МОЇ СТУДІЇ НА ПОЛІТЕХНІЦІ У ДАНЦІГУ

По відвороті Галицької Армії за Збруч, в Копичинцях, маленькому містечку Західньої України десь у травні 1919 р. мене приділено до охорони фабрики Заготовки Державних Палерів УНР, що евакуювалася перед румунами з Коломиї.

Згадую про це, бо посвідка тієї інституції ставала мені опісля часто в пригоді. Таки на основі тієї посвідки прийнято мене на відділ архітектури львівської політехніки. Правда, не довелось мені там довго студіювати і то не тільки через “шикани” проф. Бартеля українців студентів, які подавали себе за українців, а не за русинів, але й в наслідок оголошення нашими галицькими, за границею перебуваючими властями, бойкоту львівських академічних шкіл.

Якщо бойкотування перепису населення в Галичині та виборів до польського сойму мало політичне підложжя, то бойкот академічних шкіл у Львові, до котрих і так не радо приймали українців, викликав щиру радість у поляків. УНР і Польща були ніби в союзі і тому моя посвідка з інституції УНР причинилася до прийняття мене на політехніку. Опісля, коли я вже був записався на відділ права Ягайлонського Університету, бойкот поширено на усі академічні школи в Польщі. Наші політики сподівались, що безробітна молодь зможе більше часу посвячувати революційній діяльності, а також причиниться до збільшення фреквенції на українським тайнім університеті, котрий тоді організувався. Вписався туди також і я, але мав ждати поки зорганізується інженерійно-архітектурний відділ.

По оголошенні бойкоту усіх польських академічних шкіл, мені довелося покинути відділ права і я почав старатися добути пашпорт до Відня, куди виїжджало багато нашої молоді. Пашпорту не одержав. Випадково довідався, що до Данцігу вистачає звичайний “Довуд Особісти” зі знимкою, виданий повітовим старостою. Одержавши такий “Довуд” я з сином повітового лікаря, бл. п. Ярославом Соневицьким, виїхав до Данцігу.

“Данціг Гауптбангоф” мило прозвучало в наших вухах. Мій практичний товариш подорожі негайно купив місцевий часопис, де знайшов недорогу кімнату для двох до винайму. Ми скоро там опинилися і щойно від господині довідалися, що наша “альма матер” знаходиться в Лянґфурі, а не в самім Данцігу. Ми вибрались туди слідуючого дня, вписались на школу і одержали програму викладів. Мені, їдучи до Лянґфур, надзвичайно подобалась алея лип, звана “Лянґе Алле”, а також Наполеонською алеєю. Маючи вільний день, ми вирушили оглядати місто — старе, з його церквами, а слідуючого дня звіділи Цопот і Оліву. Сподівався дізнати більшого вражіння побачивши перший раз море. Щойно третього дня ми пішли на виклади. Соневицький, котрого прийняли на 4-ий рік, бо перед тим він студіював архітектуру в Празі і Відні, пішов на виклади проф. Клеппеля про конструкцію великих дахів, а я попов на фізику до проф. Рамзауера. Згадую про це тому, що з викладів ми вернулися розчаровані, бо ані він, ані я з викладів нічого не розуміли. Рішили вертатися додому, бо мовляв “шкода кожного цента” ходити на виклади, з котрих нічого не розуміш. Я, поза наукою в школі, зачитувався сенсаційною німецькою літературою, а іменно “Рінальдо Рінальдіні” (щось в роді наших героїв Довбуша і Кармелюка) все там розумів, але не розумів викладу.

Добру рецепту дав мені мій співтовариш. Він спитав мене, чи я бачив десь та колись студента, який з грішми вертався додому? Почалось видавання грошей та часті повороти додому над ранком. Наша господиня, яка день-у-день їздила до касина до Цопот, бачачи наші “запопадливі студії”, запропонувала нам поїхати з нею до Цопот. Це була старша пані, котру в касині всі знали і ми без труднощів зробилися грачами в рулетку, але щоб нічого не програти, а з’їсти добру і дуже дешеву вечерю, ми грали тільки на колір. Якщо мій партнер ставив на червону, то я ставив на чорну і там ми ніколи нічого не програли.

Гроші кінчались. Ми рішили піти по наші папери на Політехніку і їхати “во свояси”. Все ж таки пішли ми на “прощальні виклади” і з приємністю з одної сторони, а з переляком з другої, ствердили, що все розуміємо. Видно, що ті нічні дискусії по кнайпах, інформування німців про українців, дебати при пиві таки на щось придалися. Зробили ми нараду і рішили залишитись на студіях. Пішли телеграми до батьків за грішми, а поки позичковою касою для нас були свіжо прибулі старосамбірчани, а це Маріян Янів і Василь Ровдич.

Почалася серйозна, систематична праця. Тому що покійний Соневицький був глухий (по шкарлятині в дитинстві), я ходив з ним разом до корректи. Сам я віддався цілковито нарисній

геометрії. Робив рисунки для себе і за 5 дол. від аркуша заможним студентам жидівського походження, як Вайрахові, Борстайнові, Астраханові й іншим, прізвищ яких не пам'ятаю.

В тому часі організується товариство "Основа", першим головою котрого вибрали, якщо не помиляюся, Яремкевича.

Не в гнів колегам, але я, мав враження, що "Основу" організували кліки. Те саме враження відніс Гірняк, з котрим я був на сходинах, але не пам'ятаю, перших організаційних, чи других. В початках "Основа" не проявляла жадної діяльності. Вона почалась щойно в слідуєчому році, коли амбасадори Західніх Альянтів признали Галичину Полякам, бо до того часу були сильні надії на нашу правду та їхню справедливість.

Комісаріят Ржечипосполітей Польскей одержав від сексота список студентів українців. Цей список я, на процесі проти мене в Торуні в 1927 р., мав нагоду оглядати. А було це так. Коли мене арештовано і приділено до 6-ої карної компанії 63-полку в Торуні і виточено процес "za uchylanie się od służby wojskowej w wojsku polskim", мені приділено, як оборонця, якогось молодого старшину. Він у в'язничній камері почав мене розпитувати. В кінці оставив мені увесь акт обвинувачення, який походив від т. зв. Офіцера Евіденційного, і казав приготувитись до оборони, та рівночасно подати також йому всі дані. Першим документом цього акту був список наших студентів, переважно членів "Основи". Мабуть на основі того списку польський комісаріят покликав мене з'витися до військового перегляду. Було це місяць по оголошенні трактату в Ст. Жермен. Я протестував, бо на його основі Польща могла кликати до війська 1900 річник, як найстарший, а ніколи 1899. Протести нічого не помагали і я досить часто діставав візвання, деякі навіть порученими листами. Врешті я рішився поїхати до Тчева до того перегляду. Там визнали мене здібним до військової служби, але, подратований дотинками, я впав з глузду, і на запит провідника комісії, як почувуюся, як свіжо упечений горожанин Польщі, я забавився в "героя" і сказав, що горожанином я є "де юре" тільки, а "де факто" ним не був і не буду. Цей мій вислів тягнувся в цілім моім акті оскарження перед військовим судом. Мене, по довгих дебатах, відпустили і я вернувся до Данцігу.

"Основа" тим часом набирала щораз то більше організаційних форм. Основано власну кухню на Цінглерсгерге. Куховарив кол. Павлюк. До того часу багатьох з нас харчувалось в студентській харчівні (мензі), в котрій давали нам харчі, до яких ми не звикли, як приміром зупа з какао з двома в ньому бараболями і багато подібних страв.

Данціг ставав голосним і непокоїв щораз то більше польські власті, які ангажували щораз то більше донощиків. Раз,

несучи особисто до Комісаріяту Р.П.П. прохання відложити мені реченець зголошення до війська, коли, я був вже під дверима і рукою сягав за клямку, я почув голос Д а, який оправдувався: “Panie kapitanie, ja stoję na baszność, ja dałem panu sprawozdanie...” і т. д. Я скоро віддалився, здаючи собі справу, що могло мене чекати, коли б дізналась “владза”, що я знаю про Д а. Все ж таки, щоб бути певним, що це він, я на дворі чекав понад пів години, поки він не вийшов. Отже не було сумнівів.

Таких як Д . . . було більше, але це давня історія минувшини, хай іде в забуття.

Протекційний розподіл підмог для незаможних студентів, які “Основа” одержувала, відштовхнула багатьох від праці в “Основі”. Вони платили свої вкладки і на тому кінчалось їхнє членство. Гуртки колег, що впливали на “Основу”, потворили студентські корпорації: Галич, Чорноморе і інші. Ми, не корпоранти, щиро раділи нашим корпораціям, раділи, що маємо їх як німці і поляки. Дехто уважав це комплексом меншеварто-сти, але дорівнювати іншим не можна назвати чимсь понижуючим. Більше враження зробив виїзд з Данцігу моїх співжителів, а це Я. Соневицького і Базилевича, які сподівались дістатись на дальші студії у львівській політехніці. Виїхав також по двох чи трьох роках В.. Ровдич, про котрого я вже згадував. Був він переконаний комуніст через котрого самоосвітній гурток “Драгоманівка” дістав марку комуністичного гуртка, тим більше, що він був його першим головою.

При нагоді пару слів про гуртки звані “Драгоманівками”. Постає вони, як тайні учнівські організації в галицьких гімназіях в 70—80-их роках минулого століття. Але і досі немає, на жаль, опрацьованої історії тих гуртків, або, як їх звали, кружків. У них зацікавлена знанням учнівська молодь доповнювала свої відомості, яких не подавала їй гімназія. Подібний, радше самоосвітній, гурток зорганізувався з декількох студентів у Данцігу. Завдяки В. Ровдичеві і деяким іншим колегам він набрав тавра комуністичного, однак члени його, які поїхали були на Україну не були комуністами, противно, були це щирі українські патріоти. В тих часах українізація УРСР багато одиниць в добрій вірі їхало на Схід. Поїхав туди і такий великий мозок як М. Грушевський, поїхали з Галичини Крушельницькі і інші, поїхали також і наші колеги з Політехніки. Їх було троє: Ровдич, Іванів і Павлюк.

Вертаючись до наших організаційних справ, згадати треба про з'їзд в Данцігу ЦЕСУС-у, студентської організації всіх українських студентських організацій. Не пригадую собі, хто тоді

був головою “Основи”, але признати треба, що з’їзд не був належно zorganizований.

Головами “Основи” опісля були М. Яримович та М. Буко-смський. При існуванні корпорацій, активність в “Основі” ослабла. Жадних інформативних доповідей для студентів-німців, які все ж таки шукали контакту з нашою організацією, не було. В початках “Основа” це робила. Пригадується мені один вечір зі співом і танком уряджений передовсім для наших професорів, на котрому я досить нещасливо танцював присюди, бо оркестра, замість коломийки грала якусь російську мелодію. Більш вдали був вечір пісні, який дала, для наших студентів, корпорація австрійців і на якій студент Мозер співав при гітарі тирольські пісні “йодлюючи”. Дехто з наших колег перший раз чув питоме мешканцям Альп йодлювання. Корисну пропаганду робили наші танцюристи, виступаючи в народніх строях по місцевих кабарегах. Були це колеги, котрі задля танцю і заробітків, покинули мабуть студії. Перед своїм виступом один з них давав короткі пояснення про Україну і українців.

Зорієнтовані в українсько-польських відносинах мешканці Данцігу прихильно ставились до українців. Це також торкається данцігської адміністрації.

Мене намовляли їхати до Канади, але я хотів передовсім скінчити студії. Опісля з тою пропозицією звернулися були до кол. Барнича. Чи він поїхав не знаю, бо в міжчасі я скінчив студії і попав до карної компанії 63-го полку піхоти в Торуні.

Образ споминів не був би повний, коли б не згадати про деякі непорозуміння між молоддю а професурою Політехніки. Не буду описувати випадків з колегами. Згадаю коротко про моє непорозуміння з проф. Грубером, що викладав “Форми Середньовічного Будівництва”. Здаючи у нього той предмет, при першій іспиті я відповів на всі питання, а він все ж таки не перепустив мене. Я пішов до нього (бо ходило тут тільки про його предмет) і ввічливо запитав, чому я перепав, чи це не помилка, бо я відповів на всі його питання? Він розсердився і сказав, що я міг би краще відповісти, та що слідуючий раз він попросить іншого професора, щоб мене іспитував. В міжчасі він почав посилати мені початкуючих студентів з коректою перших аркушів з того предмету. Я їм помагав, бо вони виразно підкреслювали, що до мене їх післав проф. Грубер. Так минуло пів року. Я зголосився поновно до іспиту в надії, що професор забув про мою “візиту” в нього. Але ні! Явився до його кімнати проф. Крішен і забрав мене до свого кабінету. Іспит тривав повну годину. Я знов відповів на всі питання і яке було моє здивування і розпач, коли я по іспиті одержав карточку, що я знову не здав. Згідно з статутом Політехніки, дозвіл здавати третій раз той самий

предмет давав тільки сенат. Чорні гадки і нечуваний настрій мучив мене щораз більше. До кого йти, — до Грубера чи до Крішена? Коли вже, сяк-так, успокоївся рішив піти таки до Грубера, бо все ж таки це його предмет. Він прийняв мене тим разом дуже ввічливо. Дякував мені за поміч початкуючим студентам, а коли я запитав, чи то на його руки треба вносити проханьня на право здавати третій раз іспит з його предмету, то він заявив, що це зайве, що це справа між ним а мною, жадного подання не треба. Я сказав, що вже вношу мої праці до дипломового іспиту. Він заявив, що він годиться з тим, хоч я й не маю повного Diplom Vorpruefung-у і сказав, щоб день перед дипломовими іспитами я зголосився до нього, що я й зробив. Він дуже широко розбалакався про українське мистецтво, починаючи Трипільям, і запропонував мені приватно, як це підкреслював, робити докторат про “Оттонські впливи на будівництво в Галицько-Волинській державі”. Говорив, що я дістану для тої праці фінансову піддержку. Коли я не міг рішитися, то він, побачивши, що я поважно трактую справу, встав. Тоді я згадав йому про іспит у справі якого я прийшов. Він заявив, що іспит відбувся і що я здав з добрим поступом. Опісля я все жалкував, що не погодився на його пропозицію, але двократне нездання іспиту та зв'язані з тим переживання так мене настроїли проти нього, що я не хотів ніколи більше з ним зустрічатись.

Згадати треба й про нечувану девальвацію німецької марки, яка аж до 1925 року обов'язувала в Данцігу. Добре жилось тим, хто мав долари. Мінялося один доляр (ніколи більше) і за одержані марки купувалось усе, що було потрібне. Усі ми пам'ятаємо про це. Найвищу ціну за боханець хліба, яку мені довелось платити, було 18 мільйонів німецьких марок. Пекар їх не рахував, а зсунув з ляди до великого коша, а мені вручив боханець хліба. На тім хочу кінчати мій спомин юних днів, днів весни.

ДАНЦІГ 1922—1927

Львів у 1920 і 21-их роках кишів від українського студентства, що студіювало на тайнім українськім університеті та політехніці. В нервовій атмосфері переслідування і завзятости відбувався від 1-го до 3-го липня 1921 року З'їзд Українського Студентства у Львові, на яким вибрано Комітет Української Молоді — “К.У.М.”. Цей З'їзд ухвалив, що виїзд українських студентів за кордон може бути лише за дозволом “КУМ”-а.

Дня 25 серпня 1921 року Степан Федак, знаний як “Смок”, виконав атентат на Пілсудського, який прибув офіційно до Львова, як начальник польської держави. Федак Пілсудського не поранив, але поранив комісара Львова — Юзефського. С. Федака арештували і почалися арештування не лише студентської молоді, але і старшого громадянства і то по цілій Галичині. За пару тижнів і мене арештували в зв'язку з атентатом і тайнім університетом. Я просидів у тюрмі, спершу на Яховича, а потім у Бригідках до квітня 1922 року.

По виході з тюрми я рішив виїхати на студії за границю, а що я не міг дістати пашпорту, я, діставши дозвіл від “КУМ”-а, виїхав до Данцігу, щоб записатися на політехніку, бо я почав свої студії на тайній політехніці у Львові. Разом зі мною виїхали до Данцігу Євген Ляхович і Григорій Пришляк. В Данцігу я був матрикульований на Політехніці 9 жовтня 1922 року.

В Данцігу вже було більше українських студентів і ініціативна група оголосила збори українських студентів у залі на Цінглерсегге. Я був дуже здивований, коли побачив, що на залі з'явилося біля 130 студентів. Як виявилось, з них не більше як двадцять осіб мали дозвіл на виїзд від Комітету Української Молоді. Наявність такої кількості студентів можна було пояснити тим, що Данціг був вільним містом і на в'їзд до нього не потрібно було заграничного пашпорту. На цих перших зборах було прийнято статут з традиційною для товариства студентів політехніки назвою “Основа”. Було також вибрано управу, що мала

завдання затвердити статут товариства у ректора Політехніки і опрацювати плян праці. Першим головою, як пригадую собі був обраний Яремкевич. Я особисто заінтересувався створенням українських корпорацій на взір німецьких корпорацій, вважаючи, що при такій великій кількості студентів в “Основи” неможливо буде провадити працю. На жаль, голова “Основи”, коли я дискутував з ним на цю тему, заявив, що Союз Німецьких Студентів не бажає собі, щоб українські студенти творили корпорації.

В тому часі в Данцігу діяв консул У.Н.Р. полк. К. Павлюк. Він з дружиною були справжніми опікунами українських студентів. Щоб допомогти їм матеріально, консул Павлюк видав великий добродійний бал в Червоній Залі цопотського казина, під протекторатом єгипетської принцеси. Прибули майже всі дипломатичні представники акредитовані в Данцігу, генерали і вся еліта Данцігу і околиці, одним словом фраки блистали медалями.

Під стінами залі уставлено було різні кіоски і до кожного з них був приділений один зі студентів. Я був приділений до кіоску, в якому була протекторка балю — єгипетська княжна і німецька баронеса. Імен їх я вже не пам'ятаю. Продавали в тім кіоску шампанське вино, єгипетські папіроси та гаванські сигари. Гості переважно платили твердою валютою (німецька марка падала на вартості майже щогодини); за чарку шампана платили п'ять долярів. Папіроси продавали по одному долярові, а як прикурювала княжна, то платили і по п'ять долярів. Моїм обов'язком було наливати шампан і подавати огонь для курців.

Консул Павлюк нагадав мені, що до моїх обов'язків також належить перетанцювати з княжною і баронесою. З баронесою було добре танцювати, бо вона була майже мого росту, але княжна була висока і об'ємиста, мій ніс був на висоті її грудей. Розмови провадилися на політичні теми, мої пані цікавилися Україною і я по змозі відповідав на усі їх питання.

Перед закриттям консульату У.Н.Р. я одержав український паспорт від консула.

“Данціг, це Богом отворене вікно для українців” — так сказав Президент Української Національної Ради д-р Володимир Бачинський, який часто приїжджав до Данцігу, де мав зустрічі з українськими діячами, що в тім часі жили за кордоном. Від д-ра Бачинського я дістав візитівку до данцігської влади, від котрої я одержав Нансенівський паспорт, який потім дозволяв мені їздити за кордон.

Данціг був осередком зустрічей, а також містом, де видавалися паспорти для бездержавних, або тим, що їм горіла зем-

ля під ногами в Галичині, себто членам У.В.О чи О.У.Н. Ті справи офіційно полагоджував кол. К. Кізюк, але спершу деякі біженці були послані до мене, а я контактував їх з Кізюком, хоч я не був членом ані УВО, ані ОУН.

Цією самою дорогою виїхав за кордон Євген Коновалець, і кожного разу, коли він приїжджав у різних справах до Данцігу, він завше заходив до мене (ми були кузинами). Ми мали цікаві дискусії на різні теми і він признав мені рацію, що в Данцігу треба творити незалежні малі гуртки студентів і в них провадити політичну, культурну і підготовчу працю для діяльності в Галичині. Рівнож признавав він потребу легальних організацій, які допомагали б в потребі підпілля.

В 1923 році відбувся в Данцігу З'їзд ЦЕСУС-а і прямо дивно, що провід ЦЕСУС-а не нав'язав зв'язків з групами наших студентів, які вже в той час почали творитися.

Між першим і другим з'їздом ЦЕСУС-а в Празі було створено Ділове Об'єднання Поступового Студентства — “ДОПС” з студентів скрайно-лівих напрямків, що ніби мали співпрацювати з більшовиками. ДОПС нав'язав контакт з лівими студентами в Данцігу, що були згуртовані в Гуртку ім. Драгоманова. Другий З'їзд ЦЕСУС-а ухвалив, що організації, які належать до ЦЕСУС-а не можуть рівночасно бути членами ДОПС-у.

Мене дуже дивувало, що голови “Основи” твердили, що німецькі студенти не бажають, щоб українські студенти творили українські корпорації. Припадково, будучи на five o'clock прийняттю в німецького консула, куди мене впровадив д-р В. Бачинський, Президент Української Національної Ради у Львові, я зустрів там *der Aelteste* німецького студентства. В розмові з ним я запитав, чому Союз Німецьких Студентів не бажає постановляти українських корпорацій. Він заявив мені, що це абсолютно неправда, і Союз не має причини противитись заснуванню українських корпорацій.

Я вже перед тим справу наших корпорацій обговорював з кількома моїми приятелями і ми рішили скористати з нагоди і пішли на переговори до Союзу Німецьких Студентів. В делегації були, крім мене кол. З. Кохановський, Б. Окпиш і здається В. Коцик. Управа Союзу по розмові з нами погодилась не робити перешкод і ми зібравши 10 студентів, що були нашими однопумцями, уложили статут; найбільше натрудився коло того “вуйко” Олесь Згорлякевич. Прийняли ми для нового товариства назву “Чорноморе”, розуміючи велике значення моря для держави.

Установчі збори відбулися 10 лютого 1924 р. На зборах затверджено статут і правильник, прийнято назву “Чорноморе” і

вибрано управу з трьох членів, а саме: Зенон Кохановський (внутрішні справи), Володимир Бачинський (зовнішні справи) і Богдан Окпиш (секретар і скарбник). Прийнято клич: “Честь, Україна, Товарискість” і уложено корпораційний знак. Ухвалено було, що членом корпорації може стати кожний український студент без огляду на його партійні погляди (окрім комуністів), який стоїть на становищі самостійної і соборної України. Дійсні члени мали пропонувати нових, які, по прийнятті ставали новаками (фуксами). До Управи входив також старший новаків, який займався новаками, приготовляв їх до переходу в лицарі, бо так звалися дійсні, повноправні члени корпорації. Збори також ухвалили барви корпорації, що були лентою, а це блакитна середина, боки чорні, облямовані золотом.

Управа Корпорації внесла статут до ректора Політехніки, який його по певнім часі затвердив і призначив нам місце на “Штегконвент”-и на першій поверсі входової галі, кругом якої на поземі першого поверху була галерія. Усі студенти корпоранти мали свій “штегконвент” о 10-ій год. ранку, куди мусіли обов'язково прийти, на тих зустрічах управи подавали певні відомості чи накази. Сходини-віча відбувалися щотижня. На них обговорювано біжучі справи, читано цікаві реферати чи ведено дискусії на різні теми: політичні, літературні та інші. Пригадую собі, що коли велася дискусія про творчість Івана Франка та його політичні погляди, то я сказав, що цілком зрозуміло, що в часі коли творив Франко, його погляди мусіли бути соціалістичні, то “вуйко” Олесь Згорлякевич так розгарячився в дискусії і накинувся на мене, що ведучий сходини мусів закликати його до порядку.

З ростом Корпорації управа рішила притягнути також студентів з інших університетів до Корпорації і іменувала їх репрезентантами “Чорноморя”. На мій внесок іменовано Юрія Липу з Познанського Університету і він пізніше заініціював постановня К! “Чорноморе” у Познані.

Другого я запропонував Василя Кучабського, члена УВО, з Берліну і він був у постійнім зв'язку з “Чорноморем” в Данцігу. Третім був Євген Чехович з Варшави. Він видавав друком неперіодичний журнал “Чорноморе”. Четвертим репрезентантом був Євген Ляхович в Нью-Йорку, але він дуже рідко тримав зв'язок, як з “Чорноморем”, так і зі мною, бо був активно зайнятий в УВО. Ще мали ми нашим репрезентантом у Львезі (Бельгія) Олеся Негребецького. Він пізніше переїхав до Варшави, куди я також переїхав у 1928 році на студії у Високій Торговельній Школі. Ми, себто Олесь, я, Липа і Чехович заклали “Чорноморе”-Варшава. Липа в тім часі вже був закінчив студії медицини в Познані і відкрив практику у Варшаві.

Слід згадати, що в Данцігу ми видали два числа журналу “Чорноморе”, але на цикльостили; був це технічний, політичний і літературний журнал.

Зараз по заснованні К! “Чорноморе” постали корпорації “Галич” і “Зарево”. В “Зареві” гуртувались майже всі активні ОУН-івці. До заснування корпорацій загальні збори “Основи” тривали від двох до чотирьох тижнів, а по заснуванні корпорацій лише 3 чи 4 години.

Слід згадати, що за моїх часів відбулися в Данцігу два поєдинки на шаблі. Один між чорноморцем З. Коханівським і членом “Галича” Б. Підгайним, а другий поєдинок відбувся між мною і П. Хомінським з “Галича”.

Як я вже згадував в “Основі” існував Гурток ім. Драгоманова, що об’єднував студентів дуже лівих поглядів. Д-р Д. Донцов переслав мені виданий на бібулковім папері журнал ДОП-С- і закреслив червоним олівцем повідомлення, що гурток ім. Драгоманова в Данцігу був прийнятий в члени Ділового Об’єднання Поступового Студентства.

На наших вічу я показав “чорноморцям” це повідомлення і ми рішили на слідуючих Зборах “Основи” поставити внесок на виключення членів Гуртка ім. Драгоманова з “Основи”, як членів ДОПС-у. На Зборах “Основи” над нашим внеском відбулася дуже жива дискусія, але на диво ніхто не підтримав “чорноморців”, навіть корпорація “Зарево”. Внесення наше перепало і ми, “чорноморці” заявили, що не можемо належати до “Основи”, коли там буде Гурток ім. Драгоманова. Тоді хтось, не пригадую собі хто, поставив внесок розв’язати Товариство “Основа” і розписати нові заяви вступу до “Основи”. Чорноморці вийшли з Загальних Зборів “Основи” і почали існувати самостійно. Що діялося в “Основі” по наших виході я собі не пригадую.

В Німеччині існував Союз Українських Студентських Організацій — СУСОН. Коли постала “Основа” в Данцігу, управа СУСОН-у звернулася до “Основи”-Данціг, щоб “Основа” вступила в члени цього союзу і тоді назва організації буде звучати: Союз Українських Студентських Організацій Німеччини і Данцігу, в скороченні СУСОНД. Управа “Основи”-Данціг приступила до цього об’єднання, що мав репрезентувати всі українські студентські товариства Німеччини і Данцігу перед ЦЕСУС-ом. По виступленні членів “Чорноморя” з “Основи”, управа Корпорації, за рішенням віча, зголосила приступлення Корпорації “Чорноморе” до СУСОНД-у в Берліні. Коли управа СУСОНД-у скликала З’зд в Берліні, “Чорноморе” делегувало мене, як свого представника на той З’зд. Маючи пашпорт бездержавних, я

виїхав автобусом до Марієнбургу в Східних Прусах, а звідти поспішним поїздом т. зв. “Корідорцуг” до Берліну. Треба знати, що по першій Світовій війні Польща дістала доступ до моря і тим коридором перервала суходільну сполуку між Німеччиною і Східними Прусами. Щоб уможливити комунікацію між обома частинами держави, поїзди могли курсувати через цей коридор без зупинки і без перевірки польських властей. В поїзді, яким я їхав, я зустрів делегата “Основи”, яким, здається, був Лашкевич.

Ще перед виступом Чорноморців з “Основи”, в липні 1924 року українські студенти політехніки, члени “Основи”, дали концерт української пісні в найбільшій залі Данцігу, в Стрілецькій Домі. Хором диригував М. Букоємський, а Юрко П’ясецький чудово співав сольо. Заля була повна і перед самим початком концерту директор Schuetzenhaus-у прийшов до мене — а я продавав білети — і запитався, яким чудом не в сезоні ми мали виповнену залю; це трапилося перший раз за його директури.

В передпродажі агенції продали около 20 білетів. Ми усі, організатори концерту, поспускали носи, але рішили концерту не відкликувати, викінчили декорацію сцени і після обіду майже усі українські студенти прибули до Стрілецького Дому і в напруженні чекали на початок концерту. За годину до початку концерту почали приходити любителі музики, а пів години перед визначеним початком концерту зробилася така черга коло каси, що я, продаючи білети мусів просити помочі.

Концерт удався дуже добре. На нього були прихильні рецензії в данцігських газетах. Не пам’ятаю тепер чи наш концерт був оголошуваний в газетах, правдоподібно що так, але мабуть найбільшою реклямою тому концертові були наші проходи на Linden Allee, між Данцігом і Лянґфуром, під час яких ми співали українські пісні, та по мистецьки виконані плякати, зроблені нашими товаришами, які ми розліплювали де лише було можна.

В 1927 році мене покликали до польського війська. Я тоді вже вислухав був 8 семестрів на Політехніці в Данцігу. Перед моїм виїздом Чорноморці на прощання подарували мені золотий перстень з емблемою “Чорноморя”.

По відбутті служби в тяжкій артилерії я переїхав до Варшави і, працюючи помічником секретаря Української Парляментарної Репрезентації в Польській Соймі, студіював на В.С.Г. (Вища Школа Гандльова).

В 1929 році “Чорноморе” святкувало п’ятилітній ювілей заснування. Я прибув з великим опізненням, бо через великі

морози, поїзд яким я мав приїхати 10 лютого 1929 року о год. 8-ій рано був скасований, бо не могли його відморозити, і лише ранній поїзд виїхав з Варшави і я прибув до Данцігу лише увечері. З-поза данцігських Чорноморців на це свято, якщо я собі добре пригадую, прибули лише Василь Кучабський з Берліну і я з Варшави.

Берала, Н.С.В. Австралія
жовтень, 1978.

“Чорноморці” з гостями, 25. 5. 1926. Від ліва: Б. Собків, Я. Гірняк, Е. Бедрій, Мілько (з Зеленого Клину), О. Згорлякевич, В. Бачинський, О. Шепарович, д-р В. Кучабський (з Берліну), І. Німців, З. Кохановський, Р. Левицький, Р. Ілшавич, В. Пасіка.

З МОЇХ СПОМИНІВ

Здається не так то давно було, а вже на думку приходять слова пісні:

“Студентські золоті роки, куди то ви поділись,
Даром шукаю навкруги,
Минулись ви і ваші співи.
O ierum, ierum, ierum,
O que mutatio rerum.”

Я воював, сидів у “криміналі” (в’язниці), потім знову військово-кримінал тож, коли в травні 1925 року мене звільнили, я рішив виїхати з краю, бо знав що поліція не дасть спокою та що з тюрем чи арештів не вийду. Рішив виїхати до Данцігу на Technische Hochschule der Freien Stadt Danzig, де я мав приятелів та куди не було потрібно пашпорту

Данціг, по-польськи Гданьск, це був твір Версальського трактату 1919 р. Місто колись польське, а від кілька соток літ пруське, мало на 100% характер німецького міста. Колись, за давньої Польщі, великий порт на Балтійським морі, за німецьких часів марнів, не маючи запілля. Офіційно Данціг мав назву “Вільного Міста Данцігу” під опікою опереткової Ліги Народів і мав Високого Комісара Ліги Народів, який жив в прекраснім домі та брав велику платню, я припускаю, що він і сам не знав за що. Сувереном була Ліга Народів, адміністрація була 50/50 німецько-польська, при чому треба завважити, що в адміністрації самого міста поляки мали такий голос як церковна миша під мітлюю. Населення міста було на 98% німецьке, то ж і характер міста був німецький. Місто було славне тим, що за пруських часів було осідком славного колись полку Todeshusaren. Польська присутність позначалася тим, що там був польський поштовий уряд, побіч данцігського, та польські поштарі (не багато їх було) розносили пошту поруч з німецькими. Околиці

міста були гарні, близько був славний Цопот з казино, де ті, що могли і мали змогу, програвали гроші, був гарний ліс в Оліві, а нічне життя нуртувало. Всякі Kakadu, Indra, Sporthalle, Halbe Allee, давали нагоду поробити доволі гарні та цікаві Bekanntschaft ohne Zukunft.

Політехніка — це був ряд дуже гарних і вигідних будинків, що мимоволі викликували респект до цієї святині науки. Школа мала склад добрих та знаних професорів. Згадаю лише проф. Лоренца, який був батьком далекосяжної гармати, що стріляла на Париж, проф. Єллінека, славного хеміка, якого знищила гітлерівщина, проф. Рамзауера — фізика, Бартенберга — хеміка, Зоммера — математика, проф. Яна, який передбачував відродження парової машини, що в той час тріумфального походу бензинових та дізлевих моторів уступала їм місце. Але прийшла атомова енергія і пара відвоювала своє місце.

Коли я при професорах, то подаю, може вигадка, а може і правда, про одного професора — не знаю хто це — який при іспитах витискав останні соки з німців і українців, і в той самий час студентів поляків питав легонько. Коли, чи то наші, чи німці, скаржилися на таку різницю в іспитах, то він мав сказати: “Aber meine Herren, die Polacken brauchen keine gute Ingenieure zu haben”.

Притаманним і невідлучним явищем при всіх німецьких високих школах були корпорації студентів т. зв. Burschenschaften. Були це гуртки студентів, яких в'язала або місцевість народження, або факультет, або якась думка чи спільна ідея політичного чи товариського характеру, чи щось подібне Буршеншафти появилися під час підбою Німеччини Наполеоном та в т. зв. Freiheitskrieg 1813—1815 рр. відіграли велику роль.

Кожний гурток мав свою шаблюку, та особливого кольору, на гусарський лад шиті куртки (Flaws), шапки, ленти, прапор. Виглядало це мальовничо. Коли в день зміни зими-літа вони маршували, а вечером при великій ватрі виспівували своє боєве з 1813 року “Burschen heraus”, а кінчали “Gaudeamus igitur”, то варто було бачити та чути це святкування.

В мирний час збиралися корпоранти на свої Kameradschafts-abende, хляли пиво з скляних чобів та різали собі на двобою обличчя шаблюками, при чому т. зв. Schmissee ставали прикрасою. Старі часи, минулі літа, згадували вони при співі:

“Шапку вже вкрили порохи,
Флявс миші вже погризли,
Шаблі давно поржавіли,
Колись вони блискотіли.

Безжурний спів не гомонить,
Вже люба шабля не дзвенить,
O ierum, ierum, ierum,
O que mutatio rerum.

З усіх німецьких корпорацій на перше місце вибивалася “Borussia”, до якої належали від заснування члени цісарської родини та старі родові аристократи.

Не знаю коли точно почався наплив наших студентів. Мусіло це бути в роках 1922/23. Студентство в краю проголосило бойкот польських високих шкіл, створило тайний український університет та політехніку. Були це роки інфляції і в Німеччині, і в Польщі, і в Данцігу. За кілька долярів можна було і оплатити студії, і вигідно жити, а хто любив то і забавитись. Патріотизм річ гарна, тайний український університет так само гарна, романтична і героїчна річ, але таки диплом Політехніки в Данцігу — це річ дуже практична і вартісна. Особливо, коли зважити дешевенькі кошти навчання та прожитку в Данцігу, де так само бушувала інфляція. І посунуло наше студентство в Данціг. Там, де українці, там і хор. І був добрий хор, яким провадив Мирон Букоємський. І на взір німців постали і наші корпорації, як “Чорноморе”, “Зарево”, де гуртувалися колишні вояки, постало також товариство техніків “Основа”, та на останньому місці, вже пізніше, “Драгоманівці”.

Тому що були це часи, коли в пам'яті була ще Визвольна Війна, то колишні вояки уважали, що шаблі ще не поржавіли та порох ще не замок у порохівницях, то ж збиралися досить регулярно і на узгір'ях робили військові вправи. Учасників було досить багато, приїжджав навіть на інспекцію к. сотник С.С. Василь Кучабський та признав, що така студентська формація існує лише в Данцігу. *Dolce et utile* — гарне і корисне. Лише що поляки, довідавшись про це, натиснули там, де треба і з *Polizeipraesidium* прийшла заборона формувати *Studenten-Sturmbataillon* українським студентам. Відносно зносин з поляками то існував стан повного ігнорування одних другими.

Але інфляція одного дня таки скінчилася, прийшла стабілізація і в Німеччині, і в Польщі, і в Данцігу. Золоті, дешевенькі, дурничкові часи минулися. Відразу відпало якесь число студентів, якщо матеріальний стан їх родичів не був у стані покрити кошти науки і прожитку. Лише відносно заможні могли собі на студії дозволити, коли оплати за семестр виносили 147 гульденів, плюс оплата за години по 3 гульдени, плюс кошта прожитку. Не пам'ятаю, яке було відношення до злогого, однак було досить високе. Залишилися ті, які були вже в другій половині студій та ті, що могли дуже скромно жити.

Вітаємо гостей з краю.

З гістьми над морем.

З гiстьми над морем.

З гiстьми над морем.

На зимовий семестер 1925 року приїхало до десятка нових, між ними мабуть п'ять волиняків. Коли я виїхав з Данцігу в 1926 році, наших вже було небагато.

Якщо говорити про корпорації в Данцігу, то з них мабуть найчисельніші були “Чорноморе” і “Зарево”. Корпорації серед українського студентства не були новиною. Довгі літа в Чернівцях та у Відні були українські корпорації. Кожного дня, на головній перерві, кожна корпорація сходилась на собі призначеним місці у великій входовій галі головного будинку. Там обговорювалося вчорашнє, сьогоднішнє та давалося поручення на завтра. Була це добра школа точности та обов'язковости, чим вирізнялися колишні “данцігери” усе своє життя.

Я досить близько жив з “чорноморцями”, мав там двох добрих друзів, Дорка Райтарівського та Влодка Коцика. Душею чорноморців був “вуйко” О. Згорлякевич. Він сам надзвичайно поважний та розважний надавав тон та характер “Чорноморю”. З інших чорноморців пригадую собі: Окпиш, Бедрій, Касараба, Майковський. Збиралися в домі одної пані, що мала обширне помешкання. “Гануська” — так звали чорноморці господиню дому, де мешкали; була вона виrozumіла для своїх квартирантів та провадила їм господарку і кухню.

Другою корпорацією було “Зарево”, належали до неї майже виключно к. члени У.Г.А.

Загальним товариством була “Основа”. До неї належали усі, що не хотіли або не могли бути в корпораціях. Головою “Основи” в 1925—26 році був Микола Яримович з Тернополя. З “Основи” пригадую собі Гавдяка, надзвичайно здібного студента і велика шкода, що скоро помер.

Не можна не згадати поважних братів Пиндусів, завше нерозлучних, так що їх усі називали “Corps Pyndusia”. Пригадую ще Весоловського, Мілянча, Стрільбицького, Лукомського та Вертипороха, пізнішого члена та голову Н.Т.Ш., далі його теперішню дружину, тоді панну Хромовську, Дельковича, Авдиковича. Але над усіма вирізнявся авторитетом та повагою тов. Корнило Кізюк, к. сотник У.Г.А. Він був авторитетом для усіх, а його рада та вказівки рішали не про одне.

Існував також і гурток “Драгоманівців”. Не треба забувати, що це були часи т. зв. українізації в УСРР. Частина, і то не мала, громадянства вірила, що на Україні твориться держава у федерації з іншими народами колишньої Росії. Коли на Україну поїхали і Грушевський і Винниченко, то їхали і драгоманівці. Були це молоді люди тодішніх часів. Переїхав на Україну і мій колишній товариш з Пробоєвої Сотні У.С.С., Крушельницький.

Біля 50% студентів в Данцігу були переконані націоналісти, були та й мусіли бути між ними і члени У.В.О Ні числа,

В гостинному домі.

На прогульці.

ані їх імен ніхто не знав, не питав і не хотів знати. Двох студентів було арештовано при переїзді польської границі, було це мабуть у 1923 чи 1924 році. Десь в роках 1929 чи 1930 в таких самих обставинах був арештований тов. Ярослав Зарицький. Один з наших студентів не міг вернутися додому, бо знав, що така сама доля чекає і його.

В той час проживав в Данцігу Ольшанський чи Вільшанський. В 1924 році до Львова приїхав на відкриття Східніх Торгів тодішній президент Польщі Войцеховський. На Марійській площі хтось кинув бомбу на його повіз; бомба не вибухла, лише наробила багато диму і смороду. Арештовано жида Штайгера. По літах виявилось, що це була робота УВО, підготована сл. п. Сеніком, а невдалий фаєрверк змайстрував Яцура. Тоді уся жидівська діяспора кинулась шукати Ольшанського, на якого польська поліція вказувала, як на справника атентату. Не знаю, чи що в'язало обох Ольшанських, досить того, що до Ольшанського, того в Данцігу приїжджали жиди зі Львова, напевно розпитуючи чи шукаючи за Ольшанським, тим зі Львова. Згодом Штайгера випустили, але жиди все одно крутилися коло Ольшанського. Чи був Ольшанський студентом, не знаю. Знаю, що страшно бідував, а наші студенти трималися від нього здалека.

Не були наші данцігери абстинентами чи анахоретами. Бували і дуже веселі моменти, прогульки в мішаному товаристві, шукання і знаходження пригод і нагод. А коли сиділи в креслярні та рисували чи обчисляли різні криві то приспівували собі: “Днями, днями рисуй хвильку, а вечорами бігай мильку”. Усі мали свої знайомства, мали їх і чорноморці. У них то співалося “Як не мав я що жерти, пішов до Герти, давай лебервуршту, бо я можу вмерти”. Герта це була дуже миленька дочка різників, які щиро гостили в себе наших хлопців. Герта була дівчина старого типу, чотирьох К: Kirche, Kaiser, Kueche, Kinder. Може і думала про котрогось. Заносилося раз на щось поважного, одначе родичі зажадали, щоб кандидат зірвав з нею і так нічого не вийшло з гостинного дому і з Герти і з лебервурштів.

Шукалося пригод у Спортгалле чи Гальбе-Аллее і в Цопотах, і в Брезені і звичайно з додатнім успіхом. Не раз сходились студенти та голосно — nicht gut, aber laut, — виспівували буршівську

O alte Burschenherrlichkeit,
Wie bald bist du verschwunden,
Nie kommst du wieder schoene Zeit
So frei und ungebunden.

або, щоб перейти на наші слова:

Тож руку даймо враз собі,
Щоб ще раз віджила
Та давня дружба і любов,
Що нас колись лучила.

Вгору піднімем пугарі
Хай живуть, живуть юнаки,
O ierum, ierum, ierum,
O que mutatio rerum.

Наші студенти не мали засобів, щоб — як німецькі товариші, — дозволяти собі на обов'язкову п'ятику чи забаву з шаблями, зрештою не дуже то шкідливою, але нам було дуже весело.

Було багато покликаних, але дещо менше вибраних, відпало немало через матеріальні обставини, а невеликий відсоток тому, що не вчилися, а бавилися. Було багато доброго і злого, сумного і веселого.

Доля судила, що мій стрий в Америці, який помагав мені матеріально, помер, тож я мусів у 1926 році шукати осідку там, де можна б і вчитися і працювати на оплату студій. Такою країною в тім часі була Бельгія. Отож в липні 1926 року я вже був у Бельгії та працював у копальні вугілля на глибині 480 м. під землею.

І пішли літа рікою, мандрівкою по краях, було і добре, і зле, і дуже зле, але все весело; виховав я синів, тішуся внуками, але таки, дуже літній, — не піддаюся журбі, тому що “ювенес дум сум”.

При тій нагоді мушу спростувати одну річ. В 1925—26 роках якась зловна душа вигадала пісеньку на мелодію “О Танненбаум”, в якій незгідно з правдою співалось:

Сьогодні у наших дівчат
Настала та манера,
Що кожна хоче не що будь
Лишень данцігера.
А данцігер великий пан
Не дивиться на очі,
На стан, на личко, на красу,
Лишень долярів хоче.

Чистісінька злоба! Не знаю автора, чи авторки цієї пісеньки, але, так як я знаю, то всі ми дивилися не на доляри, а таки на оченята, на личко наших коханих дівчат.

Тих небагато слів присвячую пам'яті тим, кого вже немає між нами.

Листопад 1974.

СТУДЕНТСЬКІ ЧАСИ

По скінченні науки в перемиській гімназії в 1920 році та по отриманні свідоцтва зрілості, я записався на зимовий семестр 1920/21 року на тайну українську Політехнічну Школу у Львові, солідаризуючись зі загальною українською студентською бойкотом польських високих шкіл.

По одному році студій (два повних семестри) на тайній українській Політехніці, більша частина наших студентів покинула Львів і подалась продовжувати студії за кордоном. Тож і я по вакаціях з групою моїх товаришів виїхав до Вільного Міста Данціг. Там я продовжував студії на машинобудівельній відділі тодішньої модерної німецької політехніки, почавши з зимового семестра 1921/22 аж до дипломового іспиту в травні 1930 року. В міжчасі я мусів перервати свої студії майже на два роки, щоб відбути вимагану перед іспитами практику в машинобудівельних фабриках, як студент-практикант (Werkstudent), та відбути військову службу в школі підхорунжих резерви в Шрем'ю біля Познаня, куди мене покликали кілька літ перед дипломовими іспитами.

Під час моїх студій на Політехніці в Данцігу я був активним членом товариства "Основа", як також одним з основників і активним членом академічної корпорації "Чорноморе". Завданням цієї Корпорації було, окрім плекання товариського співжиття, репрезентація українців перед німецькими корпораціями та професурою, фізичний та спортовий вишкіл (фехтування, плавання, далекі марші і т. под.), та цюнайважливіше, виховання молодих студентів у націоналістичній ідеології оснований на творах Т. Шевченка, Д. Донцова та Юрія Липи, почесного члена нашої корпорації. Також обов'язком членів корпорації "Чорноморе" було брати участь у національних і релігійних святкуваннях, у загально-студентських імпрезах та помагати морально, порадами чи контактами нашим братнім корпораціям "Чор-

номоре” по різних осередках наших студентів, головню при польських університетах та політехніках.

Чорноморці видавали тоді цикльостилевий неперіодичний журнал “Чорноморе”, для якого я опрацював вступ про значення Чорного Моря для незалежної Української Держави.

Усі біжучі справи корпоранти обговорювали на коротких передполудневих зібраннях т. зв. Stehkonvent-ах в головній вхоровій галі Політехніки. Усі більші сходи, реферати і різні імпрези, забави, фехтування та розваги влаштовували ми в нашій домівці на Zinglershoehe.

Майже від початку моїх студій в Данцігу я був членом хору при товаристві “Основа” під диригентурою сл. п. колеги Мирона Букоємського, а пізніше кол. Петра Яворського. Цей хор виступав на національних святкуваннях-академіях, як також репрезентував українську музичну культуру перед чужинецькою аудиторією.

Володіючи добре німецькою мовою, яку я вивчив від моєї матері, австрійської німки, та її родини, я очолював не раз делегації українських студентів до професорів, деканів, ректора та німецьких товариств, яким ми вияснювали в розмовах положення поневоленого українського народу.

Приблизно з другого року мого побуту в Данцігу, я став членом УВО, розуміється потайки, так, що лише мої найближчі колеги-приятелі та комендант УВО сл. п. інж.-сотник К. Кізюк знали про це. Колиб польська розвідка довідалась про мою приналежність до УВО, то поляки звільнили б з посади мого батька — інспектора Скарбової Контролі в Перемишлі. Як член УВО я, під покришкою веселих прогульок, брав участь у польових вправах у т. зв. Кашубській Швайцарії, в стрілянні крісом, осягаючи друге місце, як “цільний стрілець”, в частиннім військовім вишколі данцігської поліції, Schutzpolizei. Я також брав участь в організаційних нарадах УВО з делегатом сл. п. полковника Коновальця, сотником Василем Кучабським.

Кілька разів удалося мені перевезти пакети з націоналістичними брошурами і один раз бельгійський револьвер у валізі, коли вертався додому на вакації і передати їх на умовлену кличку у Львові членові організації. Ревізія на польській границі у Тчеві мене щасливо обминула, коли я вилегітимувався перед польською поліцією патентом підпоручника резерви і копією урядової легітимації мого батька-інспектора.

У Данцігу я брав участь в з'їздах СУСОНД-у і ЦЕСУС-а, як рівнож був на офіційних прийняттях з нагоди відвідин наших почесних членів і приятелів як: всеч. пралата о. К. Куницького, о. канцлера Вергуна, сенатора д-ра Володимира Загайкевича, генерала УНР Зелінського й ін.

Крім цього я zorganizував невеличку, добре зіграну струнну оркестру, з якою, у вільнім від студій часі, починався до приємного переведення наших студентських прогулянок і вечірок з участю наших і німецьких студенток, як рівнож кількох наших панночок, що приїжджали на відвідини своїх братів у Данцігу. З цією оркестрою я виступав навіть на репрезентативних українських балах і забавах.

Приблизно два роки перед закінченням студій помер мій батько і я лишився майже без засобів для життя і оплати моїх студій. Цей важкий час останніх семестрів перед головним дипломовим іспитом я мусів розділити на студії і заробіткову працю, як виступи в оркестрі В. Лу-ця, на забавах у німецьких каварнях, поміч у виконанні технічних проєктів і креслень деяким моїм колегам тощо. Часто приходилося мені ночами виконувати мої власні студійні праці, як проєкти машин, рисунки, обчислення конструкцій, дипломову працю і тому под., що негативно відбилося на моїм здоров'ї.

В тім часі я пізнав незабутню, шляхетну і добру особу, св. п. Стефанію Майківську, сестру мого приятеля і колеги бл. п. інж. Любомира Майківського, розстріляного пізніше більшовиками в Грудзьондзу на Помор'ї при кінці другої світової війни. З панною Стефанією я одружився в 1929 році і вона допомогла мені матеріально, спільно з іншими заприятельними особами, закінчити студії на Політехніці. Тим шляхетним вчинком мої добродії вирятували мене від важкої недуги, яка загрожувала мені в тім скрутнім часі.

Згадую з привидивим признанням і деяких професорів з мого відділу, а саме: проф. д-ра інж. Лоренца, викладача прикладної механіки, колишнього конструктора далекосяжних гарматних стрілен під час першої світової війни, проф. д-ра інж. Плянка, світової слави науковця з ділянки термодинаміки, проф. д-ра інж. Ное, колишнього директора фабрики Круппа, спеціаліста в технології металів і проф. д-ра інж. Шульце-Пілота, знавця конструкції машин.

РЕФЛЕКСІЇ

Якщо дивитися з перспективи 37 літ, з часу, коли я востаннє був у Данцігу, то не помилюся, коли скажу, що час тих чотирьох років перебутих у тому прекрасному місці чи не був найкращим у житті не одного з нас т. зв. “данцігерів”. Як приємно було загубитися у вузьких, старовинних вуличках середньовічного міста, з дбайливо виконаними деталями архітектурних пам’яток. Який різкий контраст до вулиць сучасних міст. По вулицях Данцігу людина ходила свobodно і без страху в кожному пору дня і ночі. В такому місті людина мала зв’язок з минущиною, а не була лише надрівником викиненим на чужий континент, шукачем загубленої долі.

Місто було багате на архітектурні твори: Marienkirche, Rathaus, Stockturm, Zeughaus, темний і таємничий Krantor з великим у середині колесом, в якому ходили в давнину робітники, чи невільники і, обертаючи своєю вагорю це колесо, вивантажували з кораблів товари.

Наша домівка містилася при вул. Heiligenbrunnerweg у містечку Langfuhr, кілька кілометрів від Данцігу на захід. Обидва міста лучила широка Lindenallee. Нею ми їздили до т. зв. Hagelsberg, де нас вчили стріляти з рушниці, а також до різних каварень, в яких часом по суботах витанцьовували до пізньої ночі при пиві і добрій музиці.

Засліплена “моцарстова” Ржечпосполіта дивилася завжди на данцігерів як на “кодло вивротовцуф”, хоч і не усі ними були. Яке різне було ставлення людини до людини там і в Польщі, я пізнав одного разу, коли прийшов рано на Політехніку і побачив ректора, що перший сказав “Guten Morgen Frau...” до помивачки, що мила підлогу. Так би не сказав польський професор.

На стяжці споминів пригадуються маленькі події. При нашій домівці було кілька кімнат і дехто з нас там мешкав. Один товариш (вже покійний) діставав пакунки з дому, але ніколи

тим добром з нами не ділився. Ми часами були голодні, одначе його приватну власність, що лежала у комірці в формі ковбаси, ми звичайно респектували. Та одного вечора ми не витримали. Рішили, що ковбасу треба з'їсти. Не знати, що подумав той товариш, коли на другий день на місці ковбаси він побачив карточку: "Я тут був. Кіт". Він певно дивувався, хто навчив kota писати.

В нашій рисунковій залі кожен мав свій стіл і перебував там майже цілий день креслячи. Один з німців мав становище т. зв. Zimmerkommandant-a. Його обов'язком було наглядати, щоб кожен по черзі варив каву, яку ми пили по полудні. Якогось дня студентка Кетхен не зварила на час кави. Ціммеркомандант придумав таку кару: посадити Кетхен у великий Papierkorb, себто кіш, у який ми кидали непотрібні папери. Цей кіш, з Кетхен у нім, піднесли вгору і винесли з парадом перед Політехніку та зробили обхід навколо школи під регіт студентів. Після того Кетхен завжди на час варила каву.

В товаристві "Основа" було нас около 20 студентів. Були це роки на початку другої світової війни. Студіювали ми на різних відділах: машиновім, будівельнім, хемії, архітектури. Той, хто робив добрі поступи діставав допомогу з т. зв. Humboldtstiftung.

Час перебування в Данцігу-Лянґфурі мав свій специфічний посмак і спомини про цей час відмінні від усього, що було пережите перед тим або опісля. Навіть весна була насичена таким радісним пробудженням природи, як ніде інде. А літом ми раювали на морем, їздили на Strand, де скиглили меві і жарило сонце. Тим пісковим Strand-ом можна було йти на захід понад морем аж до містечка Oliva. За Олівою лежав Zoppot, де багачі грали в рулетку. Головний будинок касина потапав у рясних квітах. У тім місті доживав свого віку наш генерал Зелінський, колишній командир Синьої Дивізії з часів Визвольної війни. Колега А. Романюк був з ним у сталому контакті та помагав йому у виданні його книжки про ту ж "Синю Дивізію". Генерал бував часами у нашій домівці при нагоді різних сходин. Помер він з початком Другої світової війни і ми його ховали на цвинтарі, що мав форму гарного амфітеатру.

Гарматні сальви, що залунали в неділю 1 вересня 1939 року збудили нас о год. 5-ій рано. Кол. Мащак і я переглянулися здивованим поглядом. Це стріляв заякорений у пристані німецький корабель у сторону польських укріплень на півострові Гель. Німці і ми вийшли на вулицю і почули голоси Krieg, Krieg.

Тоді ми відчули, що скінчився один період нашого життя, такий цінний і вже неповторний.

Богдан Граб

Пам'яті колишніх професорів Української Політехнічної Школи у Львові та першому голові С.У.С. “Основа” при Політехніці Вільного Міста Данцігу, Юрі Яремкевичеві та його наступникам до 1939 року цей спогад присвячує

а в т о р

УКРАЇНСЬКА ПОЛІТЕХНІЧНА ШКОЛА У ЛЬВОВІ ТА ЇЇ КОНТАКТИ З ПОЛІТЕХНІКОЮ ВІЛЬНОГО МІСТА ДАНЦІГУ

Розвал Російської Імперії в 1917 році та Австро-Угорської Монархії в 1918 році поставив перед українським народом по той і по цей бік річки Збруч невідкладне питання будови власної держави.

Політичні події чергувалися в той час з такою швидкістю, що кожний невикористаний день заважував на подіях наступних днів. Помимо велетенського зриву, помимо незчисленних жертв усього народу, а особливо патріотичної молоді, ми потерпіли невдачу.

Причини тодішньої катастрофи лежать у незрілості тодішніх політичних провідників, у недостатчі військового приладдя та у факті, що український нарід мав тоді проти себе два ворожі, що мали глибоке запілля, фронти.

Автор цього спогаду і учасник тодішніх подій не береться оцінювати ситуації, що заіснувала по міжнародніх договорах в Ризи та Сан Жермен. В тодішніх умовах треба було погодитися з доконаними фактами, що тими договорами український нарід знову розділено кордонами.

Наша молодь, після роззброєння придніпрянської Армії опинилась за кільчастими дротами в польських таборах для інтернованих, а молодь Галицької землі — учасники У.Г.А. в ославленім таборі для полонених у Тухолі. З бігом часу ті табори розв'язано і “таборовці” розбрелися, придніпрянці шукати не легкого заробітку та гіркого хліба скитальців, а галичани в рідні сторони, де ще довгий час були під поліційним доглядом.

В особливо тяжкому положенні знайшлася академічна молодь. Ворота польських високих шкіл були для неї закриті. То

дішній ректор львівського університету, відкрито висловився перед делегацією українських студентів: “Przegraliście wojnę i musicie ponieść konsekwencje.

В тих умовах залишалася одна дорога здобувати вищу освіту, а само користати з гостинности академічних осередків поза межами Польщі. Годиться з вдячністю підкреслити, що вищі школи Чехословацької Республіки, Австрії та в деякій мірі також Німеччини віднеслись дуже гостинно.

Почалась досить чисельна еміграція наших студентів до тих держав, де, окрім можливості студій, знаходили вони й соціальну поміч у виді стипендій, знижкових обідів у студентських харчівнях, полегш у шкільних оплатах і т. под. Але такий стан не розв'язував справи студій в еміграційних осередках в цілості, бо поза пашпортовими труднощами, існував ще бар'єр матеріальний. Більшість студентів, особливо з селянського стану, не мала грошових засобів, а то тим більше, що польська валюта, не маючи поркриття в золоті, почала знецінюватись. Те, що нині було варте десятки тодішніх польських марок завтра вже коштувало тисячі і степенувалось де мільйонів, а то й до більйонів.

В тій ситуації постала думка заснувати у Львові власне вище шкільництво, себто університет і політехніку. Громадянство піддержало цю ініціативу. Жертвенність усіх верств українського народу Галичини, Волині, Холмщини і у великій мірі заокеанських земляків була подивугідна і переросла сподівання ініціаторів. З матеріальною поміччю прийшли селяни, робітники, міщани, купецтво, духовенство, дрібні промисловці та заробіткова інтелігенція. До справи включилися також українські учені та професори вищих шкіл, яких позбавлено університетських катедр, або які відмовились від праці у польських високих школах. В той спосіб утворення українського університету і української політехніки у Львові сталося dokonаним фактом.

Автор цього спомину не береться до опису діяльности українського університету і обмежується до спомину про українську політехніку, що підкреслено в наголовку цих рядків. Час припорошив грубою верствою пороху тодішні події, а непевна вже пам'ять співучасника, що носить на плечах вже понад 70 років життя, може в деякій мірі губить подробиці, або передає їх неточно. Заміром автора є пригадати дещо про українську політехніку.

Офіційна назва української Політехніки була: “Політехнічна Школа у Львові”, а так зв. індекс мав назву: “Виказка Викадів”. Перший академічний рік 1921/22 розпочався в жовтні 1921 року і був поділений на два семестри — зимовий і літній.

На першого ректора було покликано інж. Віктора Лучкова. На відкриття не було ані традиційної іматрикуляції, ані традиційної пісні: “Гаудеамус ігітур”. Соток студентів не могла помістити скромна зала Українського Студентського Дому при вул. Супінського. Ті, що не знайшли місця в залі, розмістились в коридорах і на подвір'ю. Цивільні одяги мішалися з недоношеними військовими одностроями вчорашніх вояків. Привітань та ентузіазму годі описати. Коротка промова ректора та представника українського студентства Карла Коб..... закінчила небуденне історичне свято. А далі пішла вже ділова праця.

54 роки, що минули від того часу, унеможливають відтворити скільки відділів було відкрито в першому академічному році. На початок відкрили напевно два відділи — будови машин та будівельний з частинно спільними викладами.

На відділі будови машин викладали: ректор інж. Віктор Лучків, визначний спеціаліст у ділянці водної інженерії, довгий час працював успішно при відводненні польських копалень вугля на Горішнім Шлеську, великий ентузіаст та приятель молоді. Ректор Лучків згинув трагічно під колесами поїзду в Мисловицях у 1924 чи 1925 році. Математику викладали рівнобіжно: проф. Володимир Білінський, що в роках 1913—19 вчив математики і фізики в українській гімназії в Перемишлі, а пізніше, в 20-их роках в Академічній гімназії у Львові; до викладів приготувався дуже старанно, а викладав з небувалою ерудицією. Другим був проф. д-р Юліян Гірняк, визначний вчений в ділянці хемії. Зростом невеликий, за окулярами з грубого скла, з незникаючою усмішкою на устах. Д-р Гірняк викладав, окрім математики частина II, рівнож хемію і фізику. Його виклади були переплітані елегантними жартами, що надзвичайно оживляло слухачів. Загальне машинознавство викладали цив. інж. Павло Дурбак в зимовому семестрі. Оба викладачі були завжди солідно приготовані, а їх виклади ціжувалися добірною математикою та прецизією. Інж. Осип Васюта, сотник УГА, урядовець дирекції залізниць у Львові провадив виклади з начеркової геометрії. Сам приготував потрібні моделі, а викладав надзвичайно барвно.

Великою перешкодою в провадженні викладів був брак відповідних викладових заль, лябораторій, моделів, кімнат для креслення та шкільного приладдя. З тих причин виклади відбувалися в різних місцях та чергувалися в будинку “Рідної Школи” при вул. Городецькій, в Українськiм Академічнiм Домі при вул. Супінського, в домівці “Основи”, яка містилася в будинках фабрики проф. Левинського при вул. Потоцького 58, та в будинках приналежних до катедри св. Юра, а іспити відбувалися в приватних домах викладачів. По викладах громадка студентів

відправляла викладачів до їх приватних помешкань, як охорона перед нападами польських студентських боївок. Чергування викладових приміщень усталювали джурні товариші “Основи”.

Помимо частої зміни викладових заль поліція майже завжди зуміла вислідити час і місце викладів і почалася майже перманентна нагінка. Узброєні поліцаї нечаяно громадно впадали з пістолями в руках до заль і з криком “*ęce do góru — nie ruszać się z miejsc*”, обставляли слухачів з усіх сторін і починала обшуки та поголовне легітимування слухачів і викладачів. Усякі записки та підручники конфісковано. З уваги на велику кількість студентів, легітимування протягалося годинами. Слухачі призвичасні до постійних відвідин поліції перестали реагувати на оклики “*ренце до гури*” і не обходилося без дотепних дотинків у сторону поліції, що викликало гураган сміху. Бувало, що студентів сміливців відправлявано до поліційних комісаріятів, але з уваги на брак формальних причин до арешту їх звільняли, найпізніше по 24-ох годинах.

У таких обставинах Політехнічна Школа у Львові закінчила перший академічний рік 1921/22. Вербальне навчання без лябораторій і потрібних приладів було на вищих курсах невістачаюче та й неможливе. З другої сторони польські власті загрозили викладачам, що працювали в державних установах, утратою праці, якщо вони не припинять викладів. Заіснувала майже безвихідна ситуація. Постало питання, що робити далі, особливо, що робити з студентами, що закінчили успішно перший рік студій.

Польська влада, занепокоєна тим, що у Львові постали українські високі школи, діяльність яких не можна було припинити поліційною нагінкою, та занепокоєні тим, що поведінка того роду була гостро п'ятована у світовій пресі, змінила тактику, та наказала польським високим школам приймати українських студентів. Невеликий процент студентів скористав з цієї можливости.

Але з другого боку, переважаюча кількість молоді консеквентно бойкотувала спізнену ініціативу польських високих шкіл і відмовлялася вступити до них. Існували ж прецінь у Львові український університет та політехніка. Ба, що більше, бойкотовано тих студентів, що вступили на студії до польських високих шкіл. В тодішній українській пресі появлялися п'ятуючі некрологи от такого змісту: “Помер для українського народу студент X, Y, що вступив на польську високу школу”, а в тім некролозі було подане повне ім'я та прізвище студента та назва польської школи. Це припинило у великій мірі гін до студій у польських високих школах, та спричинило посилення еміграції

студентів на науку поза межами Польщі, а втім і до Політехніки Вільного Міста Данцігу.

Першими нашими студентами в тій школі були: Петро Підгаєць, який буквально з мішком на плечах, по майже одисейських пригодах прийшов з Наддніпрянської України, Іван Трач з Коломиї, зять письменника Івана Чайковського, та Андронік Турчик з Волині. Вони помістили в українській пресі оповістку про сприяючі можливості студій у тій школі. Їх оголошення знайшли широкий відгомін ще і з тієї причини, що на виїзд до Данцігу не обов'язували паспортів обмеження. Через сприятливі обставини на студіях на Політехніці Вільного Міста Данцігу знайшлося в академічному 1922/23 році понад 100 студентів, в тому кілька дівчат. Це дало почин до згуртування студентів в організацію, що прийняла назву: "Союз Українських Студентів "Основа" при Вищій Технічній Школі Міста Данцігу". Ця організація була зареєстрована згідно з приписами в ректораті школи. Статутовою ціллю організації було заступство членів перед властями школи та допомога незаможним студентам.

Першим головою став з вибору Юра Яремкевич, а секретарем сл. п. Іван Трач. Ці товариші з повною посвятою пірнули в свої організаційні обов'язки, нерідко з занедбанням своїх особистих справ. "Основа" придбала собі дімівку в гарному положенні в ліску на т. зв. "Цінглерсгеге", і в тій дімівці зосереджувалась ціла діяльність. Нашвидку зорганізувався хор під керівництвом ентузіяста співу сл. п. Мирона Букоємського, якому помагали пізніше тов. Барнич та Юрко П'ясецький. Постала при "Основі" Допомогова Комісія, що помагала біднішим студентам.

Тепла згадка належить ще одній особі, а саме св. п. Климові Павлюкові, що в той час був консулом УНР. В міру своїх можливостей та фінансових засобів допомагав він і організації і усяким студентам. Під тиском польських властей мусів він припинити свою консульську діяльність і оснував тоді під власним прізвищем торговельне підприємство під назвою "Негропонт", яке, однак по короткому часі зліквідувалось, а допомогло в тому інтриги таки своїх земляків.

Як вже згадано вище, студенти, що покінчили успішно перший академічний рік 1921/22 в українській Політехнічній Школі у Львові, опинилися в прикрому становищі з тієї причини, що дальше навчання стало неможливе із-за поліційних репресій та браку відповідних умовин. І тоді постала думка примістити тих студентів на другий рік студій на Політехніці в Данцігу. Вирішено отже вислати в тій справі спеціальну делегацію до тієї школи з проханням прийняття на дальші студії студентів, що покінчили перший рік в Політехнічній Школі у Львові.

У склад делегації увійшли ректор Віктор Лучків від імені Політехнічної Школи у Львові та автор цього спогаду від імені студентів. Голова С.У.С. "Основа" Юра Яремкевич висєднав авдієнцію в ректора Політехніки в Данцігу, а був ним в той час проф. д-р інж. Ф. В. Отто-Шульце. Авдієнція відбулася під кінець листопада 1922 року, а участь в ній взяли вище згадані делегати та голова С.У.С. "Основа" Юра Яремкевич. Поза куртуазійним характером зустрічі двох ректорів вищих шкіл, авдієнція мала дуже свобідний перебіг. Ректор Лучків представив існуючі в Польщі умовини студій української молоді, генезу утворення у Львові українських вищих шкіл, поліційну нагінку на професорів та студентів, а вкінці просив прийняти на другий рік студій тих студентів, що покінчили перший рік в українській Політехнічній Школі у Львові. Формальна авдієнція тривала понад дві години, після чого оба ректори задержалися ще на приватну розмову в чотири очі.

Вислід авдієнції, як було сподівано, був негативний, помимо повного розуміння і симпатії. Ректор Шульце одверто подав такі причини: 1. Політехнічна Школа не була на списку європейських вищих шкіл, 2. научні дисципліни викладані в нашій школі далеко відбігали засягом матеріялу від предметів обов'язуючих на Політехніці Вільного Міста Данцігу, і 3. ректор Шульце передбачував реперкусії з боку польських властей, а особливої зі сторони Генерального Комісара Річипосполитої Польської, що мав осідок у Данцігу і намагався присвоювати атрибуту політичної натурі.

Але ректор Шульце, ідучи, в деякій мірі, назустріч ректорові Лучкову, запевнив, що прийме всіх наших студентів на нормальні студії в 1922/23 академічнім році, котрих закваліфікує С.У.С "Основа", ще в грудні 1922 року, помимо того, що реченець вписів на зимовий семестер минув уже в жовтні. Біля 10 студентів скористало з цієї нагоди і помимо запізнення вони швидко дігнали обов'язуючі виклади, а це завдяки тому, що львівські виклади, особливо в природничо-математичній ділянці (математика, фізика, хемія) стояли на високім рівні.

ПЕРЕЇЗД З ДАНЦІГУ ДО ЛЬВОВА

З запровадженням в Данцігу нової валюти — гульдена в 1925 році, оплати на Політехніці та кошти прожитку так зросли, що я, зложивши в квітні 1926 року другу частину Diplom-Vorguefung-у, постановив перенестися на студії на політехніку у Львові, де мене прийняли без труднощів і зачислили в цілості усі мої студії в Данцігу. Пізніше моїми слідами пішли колеги: Володимир Богачевський, Володимир Лукомський, Іван Кинасевич та Володимир Колач, приятель “вуйка” Згорлякевича з Данцігу.

Саме в тому часі наші студенти старалися в ректораті Львівської Політехніки про відновлення Товариства Українських Студентів Політехніки “Основа”. Їх старання увінчалися успіхом при кінці 1926 року, а в січні або лютому 1927 року мене вибрано першим головою відновленого Т-ва “Основа”. Перша управа Товариства мала перед собою тяжкі завдання, а саме, інтервенція в ректора, щоб скреслив наші прізвища з чорної листи тих, що не відпрацювали певної кількості днів при будові нового Дому Техніків. Це управі “Основи” вдалося, а головним нашим аргументом було те, що ми маємо свою площу при вул. Ісаковича, яку подарував “Основи” проф. Левинський, і що ми думаємо самі будувати на ній наш дім техніка.

Другою неприємною справою була моя зустріч з представниками товариства “Братня Помоц”, які займалися приділом платних практик під час літніх вакацій для студентів Механічного Відділу, а які ставилися до українців дуже вороже.

“Основа”, яка згуртувала майже усіх українських студентів політехніки мала свою домівку в Академічному Домі. Там члени “Основи” зустрічалися майже щодня, бо приходили до Академічного Дому на обіди. Восени 1927 р. головство “Основи” перебрав по мені колега Володимир Богачевський.

По зложенні дипломових іспитів весною 1931 року мені не пощастило дістати якусь посаду, то ж я, за порадою колеги

Юрка Лашкевича, який в тому часі був ще співвласником у фабриці атраменту директора Сильвестра Герасимовича, колега Олександр Онисько, що також був у тім часі безробітним і мешкав з родиною в Комарах, та колега Анатоль Ільницький заложили фабрику шевських кілків, копит та правил. Наше підприємство дуже скоро розвинулося і фабрика працювала на три зміни і затруднювала біля ста осіб, в тім біля 20 дівчат з гімназійними та семинарськими матурами, що не могли дістати учительських посад.

У Львові я був членом Українського Технічного Товариства та довголітнім секретарем Карпатського Лещатарського Клубу, а в році 1938/39 мене вибрали Красвим Головою К.Л.К. Діяльність Клубу в 1939 році перервала Друга світова війна.

В часі побуту в таборі Д.П. в Карльсфельді і Берхтесгадені, я з колегою Левом Яцкевичем провадили варштат направи авт та шоферські курси, які випустили майже дві сотки шоферів. В 1949 році я з родиною переїхав до Америки. Поза професійною працею був я активний у Пластприяті. В Пластприяті я був обраний заступником голови комітету для купна пластової посілости, коли головою був пл. сен. Ярослав Бойдуник. Після того як голова зрезигнував, я перебрав провід комітету купна і по двох роках розшуків та зібравши біля 20.000 дол. готівки, купив за 35.000 дол. Пластову Оселю в East Chatham N.Y., 350 акрів землі з будинками. Опісля був я кілька років головою оселі, а в 1956 році передав управу д-рові Володимирові Комаринському.

Вересень, 1974 року.

Инж. Богдан Підгайний, К!Г.

“ТАУДЕАМУС”

Коли 22 червня 1941 р. німці напали на Советський Союз, я працював як механічний інженер у фабриці вагонів Зеленецького в Сяноці. Фабрика була розположена над самим берегом ріки Сяну, тодішньою межею між советами окупованою Галичиною а землями зайнятими німецькими військами.

У фабриці працювало тоді більше як дві тисячі робітників. Шефом інженерського відділу був поляк, старший пан, інж. Пшибильські з закінченою політехнікою в Ленінграді, його заступником був наш колега а мій приятель інж. Остап Крупський із політехніки в Данцігу, третім був інж. Володимир Слиж, українець із львівської політехніки, а четвертим був я з політехніки в Данцігу. Крім нас чотирьох дипломованих інженерів працювали ще інженери з середніх технічних шкіл, рисівники і копіїсти.

Положення фабрики дозволяло нам постійно спостерігати працю більшовиків над укріпленням міста “бункрами”. Мимо їхньої інтенсивної щоденної праці “бункри” до часу вибуху війни не були викінчені. Для постраху більшовики вистрілювали артилерійні сальви в жидівсько-замешкалі околиці міста й при тому вбивали не раз принагідних жидів.

Був це час вимаршу українських похідних груп на схід. Я, як член оунівського підпілля, з’явився теж на збірному пункті вимаршу на приходстві о. Доманського. Першим етапом нашої групи був Львів. Ми мусіли переходити кордон ніччю, бо німці абсолютно не хотіли мати тоді там людей із т. зв. західніх територій від Сяну і Буга. Продовж нашої мандрівки на новозаятих землях німцями завважили ми на мурах домів, деревах й парканах різного роду й змісту афіші в українській і німецькій мовах. У місті Бірчі попали ми на святкування 30 червня 1941 р., в якому взяли участь численне духовенство, місьцеве і довкільне населення, поліція і... німецькі старшини. Прилучились і ми до тих урочистостей.

Добривши до Львова, кожний з нас мав зголоситися після поданого призначення. Я зголосився у тодішнього голови проводу О.У.Н.б., Легенди. Він призначив мене на терен України, даючи мені адресу німецької військової частини, з якою я мав вирушити на схід. Квартира тої німецької частини знаходилася на Жовківській вулиці й я подався туди. Була це 160-та моторизована дивізія. Один із її полків 120-ий складався з мешканців Данцігу, а майже всі старшини і підстаршини були данцігерами. Коли я зголосився у шефа штабу дивізії, полковника фон Польгавзена, розказав йому дещо про свою військову кар'єру, про мої студії в Данцігу — він ожив, дав скоро якийсь наказ своїм заступникам, а сам повернувся до мене, щоб продовжувати далі розмову. До нас прилучилися ще інші старшини-данцігери. Від часу закінчення моїх студій осінню 1932 року минуло дев'ять років, а й деякі старшини були вже старші. Ми всетаки пригадували собі професорів, різні моменти з наших спільних студентських часів, спільні виступи наших і німецьких корпорацій, концерти, забави та різні інші імпрези, наше "Гавдеамус" та й нав'язали до сучасности. Вертаючись до своєї служби, полковник радив мені одягнути українську військову уніформу. Коли я вияснив йому, що зараз ми ще не маємо своїх уніформів, полковник доручив мені одягнути німецький військовий однострій. Дали мені синьо-жовту опаску на ліве рамя, т. зв. "Ц" відзначення, що відповідало ранзі хорунжого, але без права наказу. Одержав я теж пістолу "парабеллюм", а до служби мав зголоситися на другий день рано о годині сьомій.

НКВД-івські частини, відступаючи зі Львова, почали вистрілювати наших в'язнів по тюрмах. Тоді між іншими в'язнями застрілили Юрія Шухевича, рідного брата Романа Шухевича. З родиною Шухевичів в'язала мене глибока приязнь. Якийсь час я жив у їхньому домі. Роман Шухевич від хлоп'ячих років був моїм найкращим приятелем. Разом ходили до гімназії, разом здавали матуру, разом теж записалися на політехніку в Данцігу, лише Роман Шухевич по першому семестрі перенісся на політехніку до Львова, а я остався в Данцігу. В домі панства Шухевичів я застав свого друга Романа. Він теж повернувся до Львова і був тепер командиром першої сотні легіону "Нахтігаль". Похоронивши брата Юрія, мали ми доволі ще часу поговорити та продумати спільно різні справи. Ми подали собі наші полеві пошти, якими ще після того довго користувалися, комунікуючи себе взаємно. Юркові Шухевичеві, який не мав ніколи нічого спільного з політикою, не пощастило так, як Омелянові Матлі чи Богданові Казанівському, які врятували себе, впавши вчас під тіла постріляних в'язнів.

Я зголосився на означений час до служби. Спочатку приділили мене до штабу відділу І “Ц”. Шефом цього відділу був сотник Оельшлєгер. Він не був данцігером, але його дружина була дочкою диригента оркестри поліції в Данцігу. Сам сот. Оельшлєгер був дуже бойовим старшиною — учасник клясичного п’ятизмагу. Я тоді мав враження, що німці легковажать собі більшовиків — можливо це тому, що на їхніх очах сотки тисяч більшовицьких вояків переходили в німецький полон. Мій сотник попри воєнне діло любив ще робити різні ризиковні інтереси, до яких хотів втягнути і мене, але я на це не реагував. Одного дня дістав постріл в плунок і мимо медичних зусиль сотник помер.

Мене перенесли до 160-ої моторизованої дивізії панцер-групи Кляйста. Минуло майже два роки. За цей час в більшості погинули ті данцігери, яких я зустрів на початку мого побуту в німецькому війську. Ті, що залишилися ще при житті, старалися держатись разом і я пристав до них. Часто, коли була змога, я організував харчі, горілки не бракувало, засідали ми вечорами разом, пригадували кращі часи, співали студентських пісень і кожну таку нагоду закінчували піснею “Гавдеамус”.

На фронтах ішла завзята війна. Совсти підсилені не щадили ані своїх вояків, ані наступаючих німців. Зима була жорстока. Німецькі вояки, не пристосовані до таких сильних морозів, терплячи трималися. Коли дивізія опинилася під Сталінградом, прийшло оточення її більшовиками, а відтак полон...

Я був ранений. Мав щастя виїхати в запілля т. зв. “Геляйтцугом”. Нас лише кількох змогло виїхати. Всі інші лишилися майже на певну смерть. Я бачив і не міг вийти з подиву, як тих кількох данцігерів старалися мені допомогти. Вони знали, що я не німець, то чому мав би гинути за Німеччину. Дали мені подвійне зимове білля, два однострої, два плащі, коци й поклали мене до вантажного авта. Прощалися зі мною, передавали привіти рідним, знайомим, приятелям..., а коли вантажник мав рушати, затягнули “Гавдеамус”.

АЛФАВИТНИЙ СПИСОК ОСІБ,

що студювали на Політехніці Вільного Міста Данціґу.

(1921—1945)

Список цей зроблений з пам'яті колег-данціґерів, тому не може претендувати ані на повність, ані на достовірність.

Авдикович Орест (Г)	Воробкевич Юліян (Ч)
Антонович	Воркун Володимир (Ч)
Антоняк Роман	Гавриляк Іван
Бадан Богдан	Гаврилюк Степан (Г)
Базилевич Роман (З)	Галібей Роман
Балабан Остап	Галуцинський Богдан (Г)
Баляк Василь	Ганас Юрій
Барнич Р. (Г)	Гарматій
Бачинський Марко (Г)	Гевський
Бачинський Володимир (Ч)	Герман Анатоль
Бедрій Євґон (Ч)	Гірняк Ярослав (Ч)
Геник-Березовський Степан (Г)	Гладкий Орест
Бобяк Володимир	Гнатюк Богдан, д-р (Ч)
Біласюк Павло (З)	Головчак Ярослав
Богачевський Володимир (З)	Горняткевич (Г)
Богачевський Омелян (З)	Гринишин Євґен (Ч)
Болєста Дмитро (Ч)	Громницький Діонізі́й
Боринець Данило	Грушкевич Тарас (Г)
Борисевич Андрій (З)	Гавдяк Володимир
Бригадір Трохим	Глова Софія
Букоємський Мирон (Г)	Гермак Володимир (Г)
Бутковський Ярослав	Глова Василь
Валігура Володимир	Давидович Володимир (Г)
Валюх Ярослав (З)	Дакура Остап (Г)
Величко Юрій (Ч)	Данищук
Весоловський Ярема	Дацишин
Вертипорох Євґен	Делькевич Степан (Ч)
Вертипорох-Хромовська
Леоніда	Дерлиця Остап (З)
Вознюк Василь	Дикун Остап
Войтович	Дудрик Савин (Г)
Волощук Дмитро	Думин Венчислав (Г)
Воробкевич Роман (Ч)	Дуркот Іванна
	Єндик Ярослав (Ч)
	Жук Володимир (Ч)

Загайкевич Роман (Ч)	Куник Мирослав (Ч)
Зарицький (хе́мік) (Ч)	Куриленко Юрій
Зарицький Ярослав (Г)	Лабій-Одинський
Застирець Роман	Лапичак Роман
Зелений	Лашкевич Юрій (З)
Згорлякевич Олександр (Ч)	Левицький Ростислав (Ч)
Зубенко Іван (Ч)	Лепкалюк Мирон
Зубрицький Теодор	Литваківський Анатоль
Зюлковський Володимир (Г)	Лукомський Володимир
Іванів Дмитро	Лясеви́ч Льонгин
Іванчук Евстахій	Ляшовський
Івасчко	Ляхович Євген
Іллашевич Роман (Ч)	Майковський Любомир (Ч)
Ільницький Анатоль (З)	Малинович Богдан (Г)
Кабайда Анатоль (Ч)	Мартинович Орест
Касараба Степан (Ч)	Маці́йович (Ч)
Кивачук Василь	Мацілінський Володимир (Г)
Кізима	Мацюрак Роман (З)
Кізюк Корнило (З)	Маццак Степан
Кінасевич Іван	Мельничук Ананій
Клюфас Орест (З)	Мілянич Атанас (Ч)
Кмита Володимир	Міляшкевич Євген
Кміт Михайло (Г)	Міський Володимир (Ч)
Коваль Віктор	Микитка Остап
Ковальський Іван, д-р	Мохнацький Ярослав (З)
Козак Володимир (Ч)	Наклович Сергій
Козубський	Нанаси Юліян
Колач Володимир	Негребецький Олександр (Ч)
Колодницький Омелян	Нич Степан (З)
Комісар Володимир (Ч)	Німілович Дмитро (З)
Комаревич Анатоль	Німців Іван (Ч)
Копаницький Ярослав (Ч)	Німців Мирослав
Кордуба Роман (Г)	Озаркевич Іван
Кордуба Миронович Роман	Озарків Андрій
Корінь Іван	Окпш Богдан (Ч)
Кос Михайло (Г)	Онисько Олександр
Котецький В, д-р	Онишкевич Володимир (З)
Кохановський Зеновій (Ч)	Онуферко Богдан (Г)
Коцик Володимир (Ч)	Оришкевич Ярослав
Кочеркевич Володимир	Орлин (Смітюх) Михайло
Крисько Іван	Ортинський Еміль
Крисько Лев (З)	Павлюк
Крохмалюк Ірина	Пасіка Володимир
Крупський Остап	Пастернак Євген (Г)
Кулинич Роман (Ч)	Патрило Володимир (Г)

Пацановський Володимир (Ч)	Ткач-Бористен Роман
Пацлавський Андрій (Ч)	Трач Іван (Г)
Пеленський Дам'ян	Турула Павло, д-р (Ч)
Пиндус Євген (Г)	Турула-Чайківська Олена
Пиндус Степан (Г)	Турчик Андронік
Пігут Богдан	Турчик Віталій
Підгасць Петро	Тусевич Антін
Підгайний Богдан (Г)	Федай Михайло
Піньковський	Федак Богдан (Г)
Подлуський Маріян (Ч)	Федина Андрій (З)
Покінський	Федорків
Посацький Стефан (Ч)	Федорчук Всеволод
Пушкар Лев (Ч)	Федуник
П'ясецький Юрій (Г)	Фляк Микола
Пшепюрський Богдан	Фроляк
Рабій Володимир (Ч)	Хамула Володимир (Ч)
Райтарівський Ізидор (Ч)	Хамула Євген
Раковський Мирослав (З)	Хомінський Павло (Г)
Ровдич Василь	Цар Володимир
Роздільський Мирон (Г)	Церкевич Константин
Романець (Викричач)	Чавс Роман
Михайло	Шепарович Омелян
Романюк Антін (Ч)	Шиприкевич Володимир (Ч)
Ромовський Василь (Г)	Шматера Святослав (Г)
Савчук Михайло	Штик Франц Йосиф
Сайко Ярослав (Ч)	Шухевич Роман (Г)
Салдан Володимир (Г)	Чайковський Любомир
Сатурський Богдан (Ч)	Чорненко
Семчишин Орест (Ч)	Чипляк Ярослав
Сенишин Володимир	Чужак Гриць
Сергуц (Г)	Яворський Петро (Г)
Сигерич	Ямрозик Іван
Ситник Іван	Янів Маріян
Скочиляс Іван	Янчор Володимир
Собків Богдан (Ч)	Яцковський Богдан
Созанська Ольга	Яремкевич Артур Юра (Ч)
Соневицький Ярослав	Яримович Микола
Стахів Роман (Ч)	Юзв'як Володимир (Ч)
Стисловський Богдан	
Столярець Василь	
Стрільбицький Ярослав	
Стронська Ірина	(Г) — Корпорація "Галич"
Сухенко Олександр	(З) — Корпорація "Зарево"
Татомир Володимир	(Ч) — Корпор. "Чорноморе"
Теліглов Володимир (Ч)	

ЛИСТА ЖЕРТВОДАВЦІВ НА ВИДАННЯ КНИЖКИ

(Імена подані в порядку надходжень датків)

1. Воробкевич Роман	дол. 75,00
2. Загайкевич Роман	50.00
3. Бачинський Володимир	110.00
4. Зубенко Іван	84.38
5. Коцик Володимир	100.00
6. Пастернак Євген	75.00
7. Кордуба Роман	75.00
8. Ковальський Іван, д-р	101.44
9. Шиприкевич Володимир	100.00
10. Онишкевич Володимир	100.00
11. Фонди Арх. Комісії Данцігерів	103.86
12. Штик Франц Йосиф	50.00
13. Підгасць Петро	90.00
14. Подлуський Маріян	90.00
15. Кохановський Зеновій	100.00
16. Оришкевич Ярослав	75.00
17. Сухенко Олександр	100.00
18. Турула Павло д-р і Олена	100.00
19. Геник-Березовський Степан	75.00
20. Мілянч Атанас	75.00
21. Підгайний Богдан	80.00
22. Кміт Михайло	75.00
23. Романець Михайло	50.00
24. Церкевич Константин	75.00
25. Клюфас Орест	100.00
26. Гладкий Орест	40.00
27. Богачевський Володимир	25.00
28. Раковський Мирослав	25.00
29. Гнатюк Богдан, д-р	75.00
30. Зубрицький Теодор	100.00
31. Пушкар Лев	20.00
32. Лепкалюк Мирон М.	300.00
33. Весоловський Ярема	20.00
34. Стахів Роман	50.00
35. Балабан Остап	50.00
36. Богачевський Омелян	100.00

